PIERRE CHARLES

MOLITVA SVIH ČASOVA - III.

„V R E L O Ž I V O T A“

KNJIŽNICA ZA DUHOVNI ŽIVOT
KNJIGA ČETVRTA

PIERRE CHARLES, D. I.

MOLITVA SVIH ČASOVA

III. SERIJA OD TRIDESET I TRI RAZMATRANJA

PREVEO
IVAN TOMAS

SARAJEVO

NADBISKUPSKI ORDINARIJAT VRHBOSANSKI

Br. 1139/936. L. S.

IMPRIMATUR!

Sarajevo, 17. lipnja 1936.

† IVAN,
nadbiskup s. r.

„NOVA TISKARA" VRČEK I DR.

Uvod

S ovim trećim dijelom završava se »Molitva svih časova«. Pisac mu je stavio na čelo, kao misao vodilju, riječi: »*Duc nos quo tendimus*«, vodi nas Bože, kamo težimo. Dok je predmet prvoga i drugoga sveska bio pokazati nam kako se može Bogu ići i kako on sam dolazi k nama, ovaj svezak hoće da nam pokaže kamo nas Bog vodi. Mi smo skloni misliti, da je dosta donekle ići, penjati se samo do nekog stupnja duhovnog života i onda se udobno smjestiti sanjareći o ljepotama milosti. Tu posljednju i najopasniju obmanu na putu k Bogu pisac hoće da nam razbije.

Savršenost ne pozna polovičnosti, ona traži od čovjeka da sve dadne zato da sve dobije. Treba dati ne štogod od svog života, nego jednostavno cio svoj život, *sve do vrha, usque ad summum*. Treba s potpunim pouzdavanjem predati sve Bogu, jer zapravo samo on je sva naša savršenost. Šta zato ako otud naši prsti budu izudarani i naši nokti stučeni kao kod zidara, koji grade? Kamen je od sebe tvrd i svatko, tko hoće da zida mora računati s time da okuša njegovu tvrdoću. Samo uvjerenje i najdublje i najljepše ništa neće pomoći onome, tko se ne odluči prihvatiti za čekić i dlijeto i raditi na djelu Gospodnjem. Životna stvarnost, koju nam Bog na zemlji nudi nije posuta smijehom nego suzama. »Blago onima, koji plaču«, rekao je Spasitelj. Mi ne možemo da se s time

pomirimo a ipak život, u kome nema boli i u koji trpnja ne ulazi kao sastavni gotovo dio ne može sličiti Njegovu životu.

Glavna stoga naša briga mora biti da otsad uz najveće, potpune žrtve ostavljamo sve što je zapreka sjedinjenju s Bogom. Jedino siromaštvo, kaže pisac, srušilo bi sve naše obmane. Kad bi pristali da ništa nemadnemo, nikakve gospodske namještenosti i neiskrenosti, kad bi pustili da budemo pred Bogom i pred ljudima samo onakvi kakvi uistinu jesmo, predavajući se tvrdom, ali spasonosnom djelovanju milosti, naše sjedinjenje s Isusom postalo bi potpuno. To treba shvatiti i oko tog moramo nastojati, makar uz cijenu najvećih napora, patnja i stradanja, pa kad nastupi noć, posve prožeti svijetlom Kristovim, mi ćemo i kroz najveću tamu vidjeti put, koji k Njemu vodi, i hodajući u Njemu sigurno da ćemo doći do potpunog sjedinjenja s Njime.

To su želje pisca i prevodioca, kao i samog uredništva i zato s mnogo velikih nada predajemo ovu knjigu našim čitateljima.

Uredništvo »Vrela života«.

PREDGOVOR TREĆOJ SERIJI.

Ubi sum ego.
Ondje, gdje sam.

U dubljem smislu nego što se misli, ovaj je život priprava i kušnja budućega života. Ovaj je život priprava budućega nesamo zato, što će nam naša dobra djela poslije smrti donijeti nagradu, a zla djela kaznu, nego zato, što već na zemlji počinjemo raditi ono, što ćemo raditi u vječnosti. Mi primamo običaje, držimo se načela, gojimo ljubav, a sve to i prije smrtnoga časa daje našoj duši posebni izraz i stvara kod nas lice odabranika ili lik osuđenika.

Nama je stalo dakle samo do toga da naučimo svoje zanimanje blaženika, da kušamo službu izabranika. Milost je u nama početak slave; vjera je već izvor blaženoga gledanja; ljubav uređuje u nama ono savršeno jedinstvo naše i božanske volje, ono jedinstvo, koga ni smrt neće stresti. Čitav je dakle duhovni život samo umjetnost naći Boga. Izvrsno je zacrtati program djelovanja; korisno je označiti put kroz budućnost, ali naročito treba doći do kraja. Po uspjesima, a ne častohlepnosti, prosuđuje se vrijednost upotrebljenih sredstava.

Naći Boga — *Christum consequi, Krista postići* — Sveti Ignacije u *»Četvrtome dodatku«* svojih *»Duhovnih vježbi«* jasno nam i bez okolišavanja kaže, da je molitva dobra, čim postigne tu svrhu, i da je suvišna i kobna svaka briga da drugamo vodimo molitvu ili je uklanjamo iz ovoga blaženoga utočišta, *sine anxietate progrediendi ulterius, bez tjeskobne brige za daljnim napretkom*. Jer Bog nije usmjeren ni na što dalje, i kada se tko sjedini s neizmjernošću, onda treba samo počivati dajući se kao zrelo voće, koje se pušta da ga na kraju grane uberemo. Naći Boga nije obična znanost, pa ipak mnogo puteva vodi k njemu, i koraci male djece možda davno prije nas bezazleno su išli po njima. Nama je teško vratiti se k jednostavnosti i gledati stvari dobro umivenim očima. Nama je teško primati, ne ritati se, čim nas stave na nosila, i ne zvati svoga Boga strogim i udaljenim Bogom. Mi posrćemo iz bune u srdžbu i iz slabosti u oholost, dok bismo možda jednostavno kleknuvši pred jedinoga Otkupitelja opet našli s jasnoćom ravnotežje.

Ovaj treći svezak od trideset i tri razmatranja kuša pokazati, da je moguća stvar stići k Bogu, i da su uvjeti za to unaprijed utvrđeni. Ima žrtava, ili bolje da kažem: ima jedna potpuna, neograničena žrtva, kojom jedino možemo postići sjedinjenje s Bogom. A uzaludno je htjeti izbjeći ovoj žrtvi duhovnoga lišenja, siromaštva i odricanja. Zahtjevi su pobožnoga života odlučni. Oni, koji su polovični, nauče to na svoju štetu.

Kako se može ići k Bogu, kako on sam dolazi k nama: to je bio predmet prvoga i drugoga sveska. Danas bismo htjeli reći, kamo nas Bog vodi, i prema kome konačnome cilju. Njegova milost kani nas dovesti osvajajući našu volju. Nema drugoga svršetka osim Boga; sve se svršava kod Spasitelja, i kada je naše stanje u skladu s njegovim, ovaj je posljednji susretaj vječni život, a kada je naša grešna volja protivna njegovoj, taj se susretaj svršava u paklu. U ovome izboru radi se o cijelome našem životu. Da se pripravi posljednje držanje, nužno je razmišljati šuteći; a da čovjek pristane na prijeko potrebne žrtve, dobro je ispitati, čemu one odgovaraju.

Ako se kome neki izrazi ovih stranica učine nešto oštrijim, neka bude dobar, te ne misli da se radi o kakvom preziru. Danas mi sigurno ne vrijedimo više od svojih starijih, ali mi radije primamo, da nas bez okolišavanja bace ravno pred stvarnost. Vjera, koja bi se nudila kao u trgovini stvar s velikim popustima, bila bi sigurno tuđa Kristovu duhu i kod nas bi naišla samo na prezirno pristajanje. Zašto da ne kažemo mirno, da je pravi kršćanski život neograničen u svojima zahtjevima, i da ako hoćemo služiti Bogu razmjerno s milošću, koja je u nama, da moramo uklanjati sebičnost svojih posebnih stanovišta i veseliti se, da smo korisni velikome otkupiteljskome djelu.

Inače se nije ništa promijenilo u samome načinu ovih kratkih razmatranja, i prevarit će se oni, koji u njima budu tražili pjesničkoga zanosa i prepiranja.

Neprestani zanos brzo postane smiješnim; naša molitva mora biti neprekidna, ne može se dakle razvijati na pjesnički način, a da pri tome ne bi teško trpjela. Kada se mi iz dna srca budemo pomirili sa svakom svojom dužnošću; kada tužna okolina, mutna sredina, suhoparni posao ne budu više zaprekama našoj molitvi, moći ćemo početi vazda moliti i neprestano nalaziti Boga. U pustinji se nalazi sve ili se ne nalazi ništa prema tome, kakova se želja donosi. Onaj, koji hoće smijeha i gozbi, umrijet će u pustinji, a onaj, koji traži samoću i mir povratit će se u nju i tu se zakloniti. Otkako je božanska milost u nas stavila potrebu da dođemo k Bogu; otkada smo ovce stada, i sinovi kuće, i loze čokota, i svjedoci Riječi, i apostoli Evanđelja, postalo nam je nemoguće da se dovršimo, ako ne stignemo k vječnome i živome kraju, k Spasitelju, k Sinu Čovječjemu.

U ova tri sveska stavismo samo okrajke suha hljeba. Radi kreposti tolikih nepoznatih kršćana, možda će Kristov blagoslov pristati da preobrazi ove sitne komade kao negda u njegovoj Galileji. Neka mu je za to unaprijed hvala. — *In quo crescentes quotidie, ipsum tandem adipiscamur omnes. Da rastući u njemu svaki dan konačno ga svi postignemo.*

Louvain, na blagdan Svetoga Franje Ksaverskoga, 1923.

Pierre Charles S. I.

LXVII.

Usque ad summum.
Sve do vrha.

Da potaknu moju mlitavost, *deset hiljada odgojitelja* nudi svoje dobre usluge. Opkoljavaju me junačkim uzorima, i obilje je knjiga, koje mi pružaju slavne primjere. Zašto me sva ta buka ostavlja tako hladnim? Imam li krivo, moj Bože, u svome jednoličnome životu, s kratkim dahom svojih želja, što se ne odlučim penjati se na vrhunce i što u svom predjelu bez muzike i bez junačke pjesme tražim mjeru svoje savršenosti? Ti nikada nijesi rekao: »Blago onima, koji sanjare«. Ja ću tražiti u tvome Evanđelju ne prve uloge, nego neugledne požrtvovnosti. Čini mi se, da mi one odgovaraju, i da ću se moći uvući u njihove redove, premda nemam na to prava.

Kada si ti u Kani očitovao svoju moć i pretvorio vodu u vino, da učvrstiš vjeru svojih učenika, kraj velikih krčaga, uza zid poredanih, stajale su sluge i šutjele. O moj Bože, ja vjerujem, da me ovi tako pažljivi vjernici mogu naučiti mojoj dužnosti. Oni nijesu ništa rekli, ali im je tvoja Sveta Majka, koja te je poznavala, usput kao kradom šapnula:

»Što god vam rekne, učinite!« Lozinka je bila shvaćena. I kada je odjeknula tvoja zapovijed: »Napunite sudove vodom!« — bez ikakve riječi, jednim jedinim kretom napuniše ih sve do vrha — *usque ad summum*. To je sve i to je bilo posve dovoljno. Uistinu od njih se nije moglo tražiti ni kapi više. Sve do vrha: to je također izraz savršenosti.

Hoćeš li, da to bude moja, naša savršenost, moj Bože? Oni su nalili samo neukusne vode, druge nijesu ni imali; a njihovo je siromaštvo iz protivnosti upravo htjelo pokazati sjaj tvoje moći. I ja također imam samo svoju volju, svoju želju, svoje dane i svoje godine, i sve to, uljeveno u vječne posude, bljutavo je i bez boje, bez mirisa i bez snage. Katkada se preplašim, kada vidim, da mi od cijelih odlomaka moga života sjećanje pruža jedva nešto neznatno i mutno. Moji su dani tekli kao sama voda u kamene posude, moje su se želje izlile na moje poslove bez slave, i u samoj mojoj vjernosti nema sjaja.

Usque ad summum, sve do vrha. — Ali mogu barem ispuniti svoju dužnost sve do vrha i držati, da sam podmirio račun istom onda, kada klonem. Ima načina, da se obična voda lijeva kraljevskim kretom, i da se jednostavan posao savršeno radi. Gledam: moja posuda nije puna. Radi nemarnosti ili radi škrtosti nijesam ti dao svega, što bih ti bio mogao dati; za se sam zadržao raspored svoga života, mjesto da ga tebi povjerim; htio sam svojoj slobodi očuvati kretanje i pravo da te ostavi, čim bi me tvoja neizmjerna savršenost počela umarati; rekao

sam: Pazimo, da previše toga ne damo, da ne prevršimo mjeru u požrtvovnosti i da ne propustimo dopuštenu priliku za uživanje. Konačno ti nijesi rekao onim slugama, da napune posude *sve do vrha*. Ti si njima ostavio brigu, da sami sobom shvate smisao tvojih zapovijedi. Šta znači vršiti svoju dužnost? I zašto da se ustavljamo istom na granici mogućnosti? Da li sam obvezan uvijek činiti ono, što je najbolje? Da li bih pokvario božansko djelo, ako bih vješto uskratio vrhovnome Gospodaru ono, čega on uostalom ne zahtijeva? Sva ova varava mudrost raspravlja i dugo i naduto govori u mojoj duši, kada moram odlučiti o dijelu, koji dajem tebi, moj Bože. Ona raspravlja, a ja je slušam i hoću da se pravim lukavim i nađem niska udobna rješenja; hoću da spasim vanjštinu, a ne žrtvujem više nego treba. . . I ova prokleta odgađanja i ova bolesna kolebanja priječe me, da budem slobodan i da u svoj život ulijem onoliko vjernosti, koliko je uopće moguće.

Usque ad summum, sve do vrha. — Sve do vrha: kao mala djeca, koja ljube čitavim srcem i spavaju stisnutih pesnica, i trče što mogu brže, i smiju se svima svojima zubima, i plaču svima svojima suzama. Budući da nijesam ni u čemu *potpun*, nemam sam po sebi nikakva smjera, i zato mi se moj život pročini kao dugi red točaka, što zagonetno misao produljuju, kao plašljivo mucanje, kao vječno prešućivanje, i kao neprestani krivi polazak. Blago onima, koji jednom rekoše Bogu: Evo svih godina, koje ću imati da proživim; evo ih na broju uzduž zida sto-

lječa Gospodine, — *usque ad summum, sve do vrha* — bez ikakva pridržavanja punim ili vječnim zavjetima vjernosti. Sve ćeš ih imati i ti ćeš ispuniti moj život.

Dužnost, mutna i obična, požrtvovnost i rad... *ad summum, do vrha.* Napuniti svoj duh svijetlom toliko, koliko ga može primiti u se; i napuniti svoju dušu jakom ljubavlju, i napuniti pamćenje zdravim mislima i vječnim uspomenama, žrtvovati sve svoje sile svojoj zadaći i sav svoj život bližnjemu, moj Bože, zar to ne bi bio jedini spas za me, a za te jedino pobjedničko slavlje? Za to su ti slavlje potrebna ona srca, iz kojih kipi od punine, jer sve, što bješe uljeveno u posude u Kani, ti si pretvorio u čudesno vino, i to bi oni zbilja povratili bili. O daj mi da razumijem ovo Evanđelje i da izgubim sve, što čuvam, osim tebe! Ja bih ti morao izručiti sve svoje blago; i znao bih, da si ti Gospodar, i da svako dobro dolazi od tebe, i da će tvoja kretnja nad mojim neukusnim krepostima dati im da razvesele sve tvoje odabranike.

Je li išta besmislenije nego čuvati goleme zalihe bistre vode, kada su izvori nepresušni? Ima li što luđe nego čuvati za sebe polovičnosti, koje se bez prestanka množe, mjesto da se sve izruči Bogu velikim mirnim kretom i bez uzimanja natrag? Vidim one, koje si ti gledao u Kani, dok su vršili tvoje naloge; vidim ih, kako svojim sigurnim rukama bez podrhtavanja prestaju lijevati istom onda, kada je posuda puna, i sam sebi kažem, da ću po tebi moći možda razumjeti beskrajnu smisao ovoga skromnoga znamenja.

LXVIII.

Aedificantes.
Zidari.

Najljepša rasprava o graditeljstvu nikome ne daje krova, i da se zaštitimo pred kišom, zarđali lim kakve suše više vrijedi nego stranice Vitruvija. Nije dovoljno poznavati i misliti i zamišljati i zaključivati, treba rukom prihvatiti za mistriju; naše je zvanje da budemo zidarima. Djela, koja budemo činili, sudit će nas.

Tko hoće da zida, mora se truditi. Premda ih ne shvaćam, divim se onima, koji nam o služenju Bogu govore kao o zanosnoj pjesmi i o opojenosti bez vrtoglavice. Ruke zidara izranjene su hrapavošću opeka, i dugim upotrebljavanjem mistrije, njihovi su dlanovi postali sami žulj, a njihovi su nokti čitavi izubijani i stučeni. Kamen je uporan i težak. Treba ga klesati, ako hoćemo da nas sluša. On je osoran, pun oštrih kutova i reskih bridova; on se osvećuje čovjeku za udarce, koje prima od njega, sam se od sebe ne smješta zauvijek u svoj maleni krevet od žbuke.

Pitam se, da li sam zaista shvatio ovu oštru pouku. Kako sam lakouman, pomišljam možda, da se riječima može zidati i, kao ono junaci starih poganskih bajki, dizati zidove dušući u svirale. Težak me posao plaši. Zar je baš nužno udarati u klince, da

ih u zid zabijemo? Ne bi li se moglo pokušati uvjeravanjem ili barem raditi samo pritiskom, a ne udarcem? Ne bi li se s nepravilnostima kamena moglo blago postupati mjesto da udarcem dlijeta odbijamo sve, što je suvišno?... Ne bi li se moglo zidati bez čekića i bez štropota, bez sile i bez udaraca, jednostavnom odlukom ili jednostavnom željom?...

Svi, koji se boje stvarnosti, tako potratiše svoje vrijeme na lude sanjarije. O moj Bože, daj mi da ljubim mučni rad! Ja sam sam građevni kamen tako čudnih oblika, s toliko velikih pogrešaka, s toliko nastranih želja i nepravilnih zahtjeva. Ja sa svime, što se drži moje duše i što je o nju obješeno, moram ostati dolje na tlu, dok ne postanem u tvojima rukama vrlo poslušnim i za vječnost vjernim komadom granita. Trebat će, da tvoja Providnost dugo kleše moje otpornosti, i da mi ti istrgneš sve, čega ne ostavljam drage volje. Ova se klesanja čine okrutnima; tvoje dlijeto i njegovi žestoki udarci katkada su u meni izazivali pobunu. Tako dugo udaraš čekićem, a ja rekoh u sebi, — da tebe okrivim, — da si ogorčen na moju bijedu, da si zavidan na svemu, što ja želim, i da misliš samo, kako ćeš mi zanovijetati. Gospodine, ovako sam govorio. Besmislene su to riječi, to je živa istina, ali vanjština je bila protiv tebe, i trebalo bi, da kamen bude vrlo razborit, pa da se ne ljuti na radnika, koji ga kleše. Ovoga razbora nijesam imao. Moje tužbe bile su mjerom moje gluposti. Neprestano mislim, da je divljaštvo redovito moje stanje, i da su mi žestoki neprijatelji

oni, koji me uče i ispravljaju. Pokušat ću pomoću tvoje milosti da se više ne protivim; neću više držati do svojih kutova i neću više tražiti svoje slave u tome, da izbjegavam tvoj malj.

Aedificantes, zidari. — Ti si zidar, ali i ja to moram biti. Nije mi dovoljno prepustiti se, da me izrađuju. Ti od mene tražiš, da uspješno radim i da zidam. Dosadna li posla! Ista kretnja ponovljena sto hiljada puta; sve to bezimeno kamenje, poredano na isti način, i zid, koji se vazda diže podjednak u svima visinama. Ti ne zahtijevaš nacrta uzvišene kreposti, nego pokušaje stvarne kreposti. Napustit ću djelo, koje traje, i ubit se radeći. O moj Bože, stvorimo skupa čvrstu krepost! Nikada nisam dobro shvatio smisla ove tako stare svećeničke riječi: edificirati, pobuđivati. Mislio sam, da ona znači nešto nepristupačno, tiho, šutljivo i malo razvodnjeno... nijesam bio čuo, kako u njezinima slogovima odjekuje štropot gradilišta zgrade, i nijesam opazio, da od mene zahtijevaš, da budem zidar i da na konac svojih dana nižem određenim redom dobra djela. Ali eto u mojoj duši nije ništa čvrsto, i u mome djelovanju nije ništa daleko dotjerano. Bi li ti mogao zidati s mojom slabošću? I zar se ne moram odreći toga, da na nebo dignem svoju tešku tromost i svoju prhku ilovaču? Ne! Umiješenom se zemljom zidaju palače i crkve i čitavi gradovi, i to sve za vjekove. Dovoljno je, da se ona dade dobro tući i dobro peći, a njezina je naravna mekoća tada više ne priječi, da ne drži kao planinski granit. Moja slabost neće dakle biti zapre-

kom, ako pristanem, da me tvoje ruke mijese, i da dođem u peć čuvajući oblik, koji mi ti budeš dao, dapače i onda, kada moja vjernost dođe u kušnju.

I premda sam težak, teži nego što mislim, i sigurno teži nego što se drži; premda se čini, da se nikada neću moći dići ni osobito ostati u visinama vedroga klanjanja, moj Bože, sjećam se ipak, da se kamenje, teške ploče, sastaju na svodovima tvojih crkava, na prozornima križevima šarenih okana, i sam sebi velim, da držani cjelinom, oni vrše vrlo dobro svoju ulogu nad našima glavama. Tada možda pomoću svih onih, koji su u tvojoj Crkvi na svome mjestu, pomoću proroka i apostola — *super fundamentum apostolorum et prophetarum, na temelju apostola i proroka;* — pomoću svih svojih susjeda i svih nepoznatih, koji su molili za me; osobito pomoću temeljnoga kamena — *ipso summo angulari lapide, najvišega zadnjega kamena u svodu,* — koji nam je u tvojoj otkupiteljskoj osobi dao Otac; pomoću tvojega nacrta spasenja i tvojega milosrđa možda ću i ja moći, ne odveć nedostojno držati svoje mjesto u tvome nebeskome Jeruzalemu, i možda ću zaslužiti da budem za što u tvome vječnome djelu. Ne kratim da budem na svome mjestu, ali sam nemoćan da se sam postavim: ja nešto značim samo onda, ako ostanem u tvojoj ruci. Ti sam znaš, šta treba sa mnom raditi, i kojoj zamisli odgovara moj život u cjelini tvoje slave. — *Electi lapides. Izabrano kamenje.*

LXIX.

Beati, qui lugent.
Blago onima, koji plaču.

Priznajem ti, Gospodine, da mi se ova riječ čini oporom. Dogodilo mi se, da sam je se bojao. Nijesam joj se usuđivao pogledati u lice. Činila mi se nestvarnom i strašnom poput utvare. Ipak ne mogu reći, da je sretna majka, koja plače, jer joj je smrt upravo ugrabila djecu; kada gledam one male sušičavce, kako na bjelinu svojih uzglavlja spuštaju svoje tako blijede i slabe glave, ne usuđujem se reći, da će oni blaženstvom napuniti svoje roditelje, koji se guše u suzama. O moj Bože, tako sam često morao tješiti one, koji su tugovali, reci, zar bismo bez okrutnosti mogli ovu tvoju riječ izustiti nad svima tima bolima i zar bismo mogli čestitati onda, kad treba izraziti sućut? Ja znam, da bi ova riječ *Beati, blaženi* izazvala pobunu i da bi zvučila kao ismjehivanje vrijeđajući prave patnje. O moj Bože, mi mnogo toga trpimo na ovoj svojoj zemlji, i ako ljudski rod neprestano plače, to je zbog toga, jer smrt u svima svojim oblicima bez prekida udara po njemu. Htio bih, da ti za mnom uniđeš u onu sobu, u kojoj braća i sestre, otac i majka plaču; volio bih, da ti sa mnom pohodiš onaj stan, — poznam ga ja — iz kojega su djeca, jedno za drugim, izlazila u sve većim lijesovima. Sretan stan! Zašto da se bijednicima oduzimlje ono, čega se

u svojoj tuzi hvataju: pravo da oplakuju svoju žalost? Zašto da im se govori — to je tako nezgrapno, čini se — zašto da im se govori, kako im zavide, i da sami ne znaju svoje sreće?

Reci ti, koji si negda učio svoje apostole — *domi, kod kuće, nasamo* — sakriveni smisao priča, pokaži mi značenje svojih čudnovatih riječi i ukloni sablazan ovih strašnih protivnosti! Sumnjam, da li sam dosada u blaženstvu suza išta razumio, i uvijek sam sklon zaključiti, kada ništa ne razumijem, da se nema ni šta razumjeti.

Beati, qui lugent. Blago onima, koji plaču. — Može dakle čovjek plakati, a da nije kriv ili slab. Suze nikako ne ponizuju. Kada si govorio na gori, mislim, da se u ono vrijeme onaj svijet nije slagao s time. Suze su smatrali slabošću; nazvavši ih srećom ti si ih barem oprao od te sramote i dopustio si nam da budemo pravo ono, što jesmo. Tvoja nauka ne kaže, da krivo rade, koji *plaču*. Ti zabacuješ stoičku pretjeranu strogost, koja je žalost smatrala ludošću, i ne ćeš da prebacuješ našima majkama, što oplakuju gubitak sina, koji je umro. Ti nijesi htio naših rana liječiti pravim ili krivim dokazivanjem, i da suze proglasiš blaženima, dopustio si im najprije da teku i dapače da obilno teku. Tako smo već obikli na ovu slatku mudrost, da ti više i ne zahvaljujemo, što si nas je naučio i što si našim patnjama oduzeo svaki izgled strašivosti i svu oporost grižnje savjesti.

Ali to nije sve. Ti nikada nijesi rekao, da žalost ne djeluje zlo, samo si tvrdio, da kod tebe imaju posebno pravo na utjehu oni, koji plaču. Ti si obećao, da će tvoja pravednost prema njima biti obazriva i tvoja strogost biti bez ujeda. Tko je bio nesretan, taj kao da je već nešto malo zaslužio, i tvoje presude ne će više lako dopustiti, da poteku nove suze iz očiju, koje su mnogo plakale.

Zahvaljujem ti, što si ovu veselu vijest sakrio u naše nevolje i što si nas naučio, ne da je trpnja užitak, nego da trpnja krije u sebi nadu i pruža zaštitu. U svojoj tuzi suze su sigurne pred tvojim oštrim sudovima, i one mogu uroditi plodovima što ih za dugih godina izdaju kreposti pustinjaka.

Tvoja je mudrost tako skladna i uravnotežena, ali mi smo spori da vjerujemo, i da se tvoja blaženstva pravo shvate, potrebna je nutarnja milost, koja će nam ih protumačiti, i uslužna nježnost, koju ti i neopazice lijevaš u poslušna srca. Ta nam prva tvoja utjeha pomaže da se dobro držimo protiv naglome vihoru i da se ne razletimo u nekorisne jadikovke. Nauči me trpjeti, kako treba!

Ne mogu bolesnicima i sirotama reći, da su sretni, i da im svatko zavidi, a ipak mogu slobodno reći, da su odlikovani božanskim pozivom. Nije potrebno, da izbrišu trag svojih suza, da bi tebi ugodili. Ti nijesi kao oni osjetljivi učitelji, koji su toliko uvjereni, da je njihova nazočnost najveća sreća, da se kao na neuljudnost srde na svako žalosno lice, koje se pokaže pred njima. Ti nijesi tražio, da djeca postanu odrasli, da se k tebi mognu približiti. Kao sva malena ljudska djeca, koja se živo giblju, šmrču

i grebu jedno drugo vrijeđajući našu pristojnost i uglađenost, oni su mali seljački Galilejci imali velikih pogrešaka i nijesu se znali lijepo vladati. Ti si ih primio onakove, kakvi su bili, nad njima si raskrilio svoje otkupiteljske ruke; ti uvijek ljude uzimaš onakove, kakovi su. A ti ne tražiš ni da čovjek prestane trpjeti ili plakati, pa da mogne doći moliti mjesto u kraljevstvu nebeskome i unaprijed uzeti svoj dio tvoga milosrđa. Jedino su zle suze grešne suze, suze bjesnila, zavisti, licemjerne nemoći.

A sada se pitam, da li sam ispunio svoju mjeru suza. Strah me je, da se siromaštvu mojih zasluga ne pridruži skrajna oskudica mojih žalosti. Bojim se, da tvoja Providnost nije prema meni odveć blaga i kada vidim, da ljudi oko mene plaču zbog nesreće, koja me ne pogađa, nejasno dobivam dojam, da sam pobjegao sa svoga mjesta ili da ne uzimam svoga dijela bremena.

Idem te moliti za one, koji plaču. To se nekoć s ljubavlju činilo u kršćanskome svijetu. Ja, koji dosada nijesam znao za duge nemile bolesti i koji sam samo kod drugih vidio one teške žalosti, koje pustoše i neprestano traju, molim te, da i prije mene obdariš svojom milošću i svojim rajem sve nevoljnike, kojih su oči vlažne, sve tužne, zapuštene, sve one, kojima je život tvrd, i kojih srce krvari, sve bolesnike i bijednike. Nasiti ih, utješi ih, kako si obećao, a istom onda zanimaj se za me!

LXX.

Beati pauperes.
Blago siromašnima.

Rekli su mi, da kraljevi postaju rijetki. Izišao sam na ulicu i našao ih stotinama. To su malena djeca siromaha. I dugo sam ih gledao, da bih spoznao, šta Bog hoće da mi po njima rekne, i od koliko bi mi zgodnih nauka njihova bezbrižnost mogla udijeliti milostinju. Siromašni mališi imaju kraljevske kretnje, samo su oni svuda kod kuće. Vidio sam ih, gdje ulaze u muzeje, skupljaju se oko staklenih ormara, u kojima leže mumije faraona, kako odilaze tražiti ptičija gnijezda i kako mašući rukama pozdravljaju uzduž tračnica velike međunarodne brze vlakove. Svaki se dan obnavlja njihovo udivljenje, i za njih sviraju vojničke glazbe, za njih se pred crkvom redaju svadbene kočije, za njih se rasvijetljuju velike trgovine, za njih kiša pada, i sunce sja. Mi, neraspoloženi i nestrpljivi, mi se namrštimo, kada kiša pada, nama treba čuvati svoje šešire i cipele, ali oni se smiju pod pljuskom, čovjek bi povjerovao, da su ga za se naručili, za svoju upotrebu, čitav sat se igraju pod šupljim olukom i u lokvama spremaju pomorske ratne pohode i križarenja malih štapića, što su ih udesili namjesto lađa; nalaze blago u jednostavnoj kutiji za konzerve i sviraju zanosne koračnice, pobjedničke pripjeve pomoću probušenih kotlića. U

samoj ovoj riječi *igrati se* sakrili su više slobodne sreće nego Cezar u svome pohodu protiv Gala, i Aleksandar Veliki one večeri u Arbeli nije bio sretniji, pošto je pobijedio Darija, nego su oni, koji su ispod požutjela lišća nakupili divljih kestenova ili što su u mladome bukviku nahvatali velikih hrušteva.

O moj Bože, ti bi ljubio ove malene kraljeve, kada bi se vratio među nas, ti bi ih sakupio kao ono negda i pripovijedao bi im priče i ti bi svima našima, koji samo znaju prezirati, ponovio, da neće doći k tebi, osim ako budu slični toj djeci. Ti bi ih ljubio, ali ne, ti ih ljubiš. Nemoguće bi bilo, da bi ti od nas zahtijevao, da se ravnamo prema galilejskoj djeci, koje nikada nijesmo sreli. Tvoji su uzori suvremeni, kao što su i tvoje zapovijedi vječne, i ja oko sebe moram gledati, da doznam, kako duša postaje kraljevskom, da riješim, kako se dolazi u nebesko kraljevstvo, — *ipsorum est regnum coelorum, njihovo je kraljevstvo nebesko.*

Nezadovoljstva me pustoše: ne uživam više ništa lijepa, jer me požude izopačuju. Ljudi su čudni. Pomišljaju, da za posjedovanje kakove stvari treba, da se od nje mogu isključiti svi njihovi susjedi, i da su lokoti, željezne rešetke i kase uvjet svakoga pravoga bogatstva. Da nijesi, moj Bože, bio postavio zvijezda izvan dohvata njihovih ruku, bez ikakove sumnje oni bi bili već pogasili sva ova svijetla, izdijelili bi bili nebeski svog i uknjižili ga pod izlikom, da ga ne ostave neupotrebljena. Ne znaju, da na dnu svake prave kreposti mora biti veličanstvena i kraljevska bezbrižnost, ne znaju, da je vjerna duša oslo-

bođena od svake zebnje i od svakoga straha i da se posvuda osjeća kod kuće, jer se posvuda osjeća kod tebe.

Htio bih da mogu šetati po ovome lijepome stanu, koji je tvoje djelo, s mirnom vedrinom siromašnih mališa, koji se igraju po ledini. Nije nužno opet postati djetinjim, nužno je razumjeti, da su sva dobrovoljna ropstva djetinjske stvari, i da je sloboda duše tvoj dar.

Zavidni, osvetljivi, zlobni, koji ništa nećemo, što ne bi nama bilo u korist, i koji prepredenim računanjem predviđamo sve, što će nam naše požrtvovnosti natrag donijeti, ali zato nas računi zatrpavaju i radost ne zna za nas.

Ovo blaženstvo mi pobožno ostavljamo kao osušen cvijet među listovima Evanđelja; ono je samo dirljiva nauka; o njoj smo mi pronašli udobna tumačenja, koja nam dopuštaju biti škrtima i pohlepnima. Tko bi dakle od nas pristao, da od sve prtljage, koju nosi na put, jednim kretom na rubu puta napravi veliku gomilu, da to sve ostavi bez popisa i bez pamćenja, i da pođe dalje lagano pjevajući, onako kroza zube, *Magnificat, Veliča moja duša Gospodina* — pjesmu oslobođenih duša i pjesmu Blaženstava?

O moj Bože, to bi ipak bilo oslobođenje, i u tome duhovnome siromaštvu, kada bih htio samo ono, što ti hoćeš, veselio bih se svemu, što mi se događa, i još više onome, što se ne događa. Dan i noć bila bi puna vijesti, i konačno bih znao, da čitavo nebo, puno zvijezda, za mene sja. Kad god ispitujemo,

zašto smo bili zli, uvijek nađemo, da smo u početku svojih nesreća pobjegli sa svoga mjesta: nijesmo vjerovali dobročiniteljskoj kreposti siromaštva.

Isto tako da označi junaštvo ispovijedalaca, da opiše zaslužnost onih hiljada nepoznatih vjernika, Crkva se služi riječima Svetoga Pisma i zadovoljava se time, da posve jednostavno kaže, kako Božji prijatelji svojega ufanja ne staviše u novac i u blago. — *Qui non speravit in pecunia et thesauris. Koji se nije uzdao u novac i u blago.*

Novac, moj Bože! Da li nam se to samo o novcu govori? Ne, nego o svakome bogatstvu, za kojim pristajemo, i kojega je novac znamenje. Mali siromah s lojanom svijećom u papirnatu svijećnjaku, pričvršćenom na motku, i sa zvijezdom od pozlaćene ljepenke kao s kraljevskim vijencem, svake godine u našim malenim pokrajinskim gradovima o tvome blagdanu Bogojavljenja, nanovo počinje putovanje svetih Triju Kraljeva. Kad bih imao istu vjeru i istu nevinost, da li bih ikada pomislio da prezrem tvoje darove? Da li bih oholo i sumnjajući o svemu prolazio između tolikih divota svijetom duša i svijetom stvari? Ne bih li kao i ovi mališi bio svake večeri zanesen ljetnim suncem ili oduševljen zimskim snijegom i ne bih li zaspao bez brige prema želji svećeničkoga časoslova, kako djeca i čine bez oklijevanja: *in pace, in idipsum, dormiam et requiescam, u miru ću i u pokoju spavati i počivati?* A zar je nebo nešto drugo nego blaženstvo siromašnih, kojima si ti sam postao bogatstvo?

LXXI.

Et saturabuntur.
I nasitit će se.

Tko to? Bez sumnje bogati? Nipošto! Siromašni će uživati ovo obilje. — *Edent pauperes. Siromašni će jesti.* — Htio bih, moj Bože, i ove večeri razmišljati o toj vječnoj nauci siromaštva. Mi nemamo te nauke. Umiremo zato, što nijesmo pravo siromašni; lutamo, jer ovaj jedini svjetionik ne svijetli pred našim slijepim očima, i jer smo zaboravili, kojima se putovima odricanja dolazi do vječnoga bogatstva. Mi preziremo siromaštvo i siromahe isto tako unatoč našim lijepim riječima; tko bi između nas pristao da poljubi noge odrpanu i kukavnu siromaštvu? A osobito tko bi od nas radeći tako smatrao, da je počašćen? Tko još misli, da treba zahvaliti ne onome, koji daje milostinju, nego siromahu, koji je prima?

Siromaštvo bi srušilo sve naše obmane. Samo ono je sjajno. Ono je istinito. Naš gospodski život od toga ništa ne razumije. Sva je naša raskošnost u neistini, i mi nažalost držimo, da je krepost neka vrst raskošnosti. Naša poganska i tašta svečana odijela sva su naša umjetnost, i mi još nijesmo naučili gledati lijepo lice jednostavnih stvari. Svi su zanosni govori grijesi protiv iskrenoga siromaštva. A ja čitav svoj život neprestano tako isprazno govorim. Pojačavam glas, mašem rukama, obraćam se rije-

čima na druge; isprsujem se i nadimljem, da zapremim sebi više mjesta. Nema ništa siromašnije od sve te rječitosti. O moj Bože, katkada dapače, kada i s tobom razgovaram, ova se neukusna raskošnost vraća u moje riječi. Dolazim preda te sav načičkan nuzgrednostima, razmećem se pozdravom i kao skorojević nastojim da se blistaju moje pozlate.

A tko se ikada hranio takvim govorima? Tko je još osjetio, da ga je prošla glad, jer su ga poslužili juhom riječi? Tko je još postao jači time, što se je nasrkao velikih izraza? Mene krijepi samo istina, siromašna i iskrena, onakva, kakva je izišla iz tvojih ruku, moj Bože! Sve, što joj mi dodajemo, kobno je, lažno bogatstvo, od kojega moju dušu tvojom milošću počinje muka hvatati. Vrtlari nijesu redili šume, da bi se činila većom i pitomijom, blago po stajama s iskrenošću muče, i voće iz voćnjaka možda je manje baršunasto, kada se poslije jesenskih vjetrina kupi s vlažne trave, ali ono je bez pretvaranja i daje se onakvo kakvo je.

Meni je potrebna iskrenost. Vidim takovih, koji se, da bi djelovali na bližnjega, pretvaraju, da su im poznate stvari, o kojima ni pojma nemaju, ili da znaju ono, što im njihova lijenost nikada nije dopuštala da nauče; vidim ih, koji se uzdaju u politiku ugleda i koji prikrivaju svoju nevrijednost uzajmljenima riječima, otrcanima pravilima i proračunanom šutnjom. To su lažni bogataši, sve njihovo pretvaranje, uvreda je jednostavnosti tvoje milosti.

Ne radi se o tome, da čovjek bude osoran, ni da se ukine pristojnost. Samo divljaci drže, da je istina u tom da čovjek bude prost i bezobziran. Svaka sila, koju sebi činimo, da bismo drugima bili korisni, da bismo im olakšali breme i lakšim učinili njihov posao; svaka tegoba, koju primamo na svoj račun, to je pravo, kojega se odričemo, i to je korak naprijed na kraljevskome putu siromaštva, koje nasićuje. Ali nepodnošljivo je kriti se za vanjštinu laži i druge varati o onome, što smo, ili o onome, što činimo. Neću kao crvenu hrastovinu prikazivati svoju krepost bijela drveta; ne ću svojih ševrdanja bojiti bojom razboritosti ni svoje mlitavosti odijevati pokornošću. Ne ću svoje nesposobnosti u razmišljanju zvati zdravim razumom, niti ću svojih navika pokazivati kao da su to časni običaji. Ne ću dopustiti, da se vjeruje, kako odavno znam nešto, što sam slučajnom obaviješću netom doznao, ni da sam razmišljao o velikima pitanjima, kojih se moj duh samo lako kadgod dotakao. Moj život, kao cjelina postavljen na istinu, bio bi siromašan i lijep i svet život, te rđa i moljac ne bi mogli uništiti onoga, u čemu više ne bi bilo laži.

Ali strah me je biti samo ja i nemajući oružja, da se branim, tražim barem masku, da se sakrijem. Treba mnogo hrabrosti, da tko bude svojevoljnim siromahom i da ne dodaje lažnih nuzgrednosti bitnome, koje bi nam moralo biti dovoljno. Mi preziremo ono, što nije bučno i blistavo; mi gradimo zamršena pročelja; o stropove svojih stanova vješamo ukrasne privjeske i grane s voćem, i bijednim ukrasima

preopterećujemo svoje pokućstvo i svoje riječi i svoje vladanje. Kada ćeš doći, moj Bože, i povratiti nam izgubljenu bezazlenost i u naše oči staviti lijek, koji je povratio vid starome Tobiji? Daj, da vidimo sjaj onoga, što je čisto; u tome ćemo svijetlu moći razumjeti punoću siromaštva!

O radosti skromnoga života i naravnih čuvstava; radosti priproste ljubavi, pouzdanja bez obilaženja, koje se razvija kao petoprste u skupovima na slabu tlu; radosti, kada se ima vječno i kada su se rasule sve svoje nevolje u potpunoj iskrenosti priznanja; radosti biti miran i moći u svojoj duši odrasla čovjeka čuvati svježinu djetinjstva!... Konačno Bog nema sporednih stvari, i njegovo je bogatstvo njegova bit; meni nijesu potrebne zakovrčene kreposti ni nenaravno vladanje, ni odlična veličanstvena vanjština, nego mi se samo treba nastaniti u istini zauvijek i kao kod kuće.

O moj Bože, očisti me, da ne budem laskavac i da ne želim ulagivanja; ne daj, da u laži nalazim veselje, daj mi zapovjedni ukus stvarnosti! Neznatne vještine i slabe načine i malena obilaženja i svu tu djetinjastu ratnu vještinu, sve to, moj Bože otjeraj velikim konačnim kretom! Hoću da budem pošten, pošten kako su stvari poštene, kako je pošten poljski ljiljan i ulični vrabac; ti si ih sam stavio za uzor! Kakovo oslobođenje, moj Bože, da se više ne moram baviti zidanjem laži!

LXXII.

Discipulus ille non moritur.
Onaj učenik neće umrijeti.

Kada je tebe nestalo u dalekoj gustoj magli na dan Uzašašća, na brdu zasađenu maslinama, tvoji su učenici dugo ostali neodlučni očiju uprtih u tvoj trag misleći, da ćeš se opet brzo pojaviti i s njima razgovor nastaviti. A ti se nijesi vratio na brdo, i njihovi su te pogledi uvečer u zatvorenoj dvorani Posljednje Večere uzalud tražili.

A ipak ti je trebalo svjedoka na zemlji. Pošto si ti otišao, tvoji bi te apostoli nastavili. Promatrajući ih mogli su se u njihovima kretnjama i riječima prepoznati ostaci tvoga naučavanja i tvojih zapovijedi. Ti si rekao, njima govoreći: »Tko vas sluša, mene sluša; a tko vas prezire, mene prezire«. Oni bijahu tvoji živi znakovi. Kršćani se oko njih okupiše, da bi ostali blizu tebe, i u njihovu glasu potražiše jeku tvojih riječi.

Ali smrt ne zaboravljaše sinova ljudskih. Jedan po jedan tvoji apostoli pomriješe, a ostade samo Ivan, Ivan Efeski, koji je onu večer prve Svete Pričesti počivao na tvojim grudima. A među tvojima vjernima poče se pronositi glas. — *Discipulus ille non moritur, onaj učenik neće umrijeti.* — Ostat će on, uporni noćni stražar, na zidovima svetoga grada do dana, kada se ti budeš pokazao izdaleka u prašini

ceste ili na vrhu oblaka, da sudiš svoje sluge. Zar nije trebalo, da jedan od onih, koji su te poznavali, ostane među nama, da bi te u veliki dan prepoznao i da bi nam rekao: »Eto to je On!« Zar nije trebalo, da jedna ljudska duša mogne staviti svoje iskustvo kao most između tvoja oba dolaska i protiv svih Antikristovih opsjena i lukavština zajamčiti istovetnost Sina Čovječjega?

Discipulus ille non moritur, onaj učenik neće umrijeti. — Zašto je dakle također i on iščeznuo, kada se navršio broj njegovih dana? Zašto je i on otišao na počinak u svoj grob kao i svi stari proroci, i tko će sada nastaviti svetu službu i otkriti onoga, koji ima doći?

Učenika, koji neće umrijeti, moj Bože, davno si stavio među nas, i onoga dana, kada si o siromahu rekao, da se tebi čini sve, što se njemu radi, onoga dana siromah je među nama započeo svoje sveto poslanstvo, i tvoje riječi: *mihi fecistis, meni ste učinili,* posvetile su ga. On neće umrijeti. — *Semper pauperes habetis vobiscum, uvijek imate siromaha sa sobom.* — I da imamo više vjere, promatrali bismo ga s više poštovanja i s više raznježena uzbuđenja.

Ali mi smo zaboravili, naša je vjera zaspala, i nijesmo u zjenicama siromaha osjetili samoga pogleda Krista, koji nas je čekao.

Kada je on uzeo hljeb u svoje svete ruke, dao ga je svojim apostolima govoreći: »Ovo je moje tijelo, koje se predalo za vas«. I od toga dana poradi ove riječi, koja posvećuje male hostije svetohraništa,

vjera je kršćanskih duša padala na koljena pred tima hostijama, jer je pod sićušnima i poniznima prilikama priznavala nazočnost Krista, kojega jakost ne umire.

Kada je on htio nastaviti svoje djelo na zemlji, prenio je svoju moć i vlast na svoje učenike ne dopuštajući, da naša poslušnost ikada pokuša razlikovati njih i njega: *Qui vos audit, me audit, tko vas sluša, mene sluša,* — i otada poradi ove riječi, koja posvećuje svećenika, vjera se kršćanskih duša sagiblje u znak štovanja pred svećenikom, jer je pod slabom i često prostom vanjštinom prepoznala nazočnost Krista, kojega snaga ne umire.

Kada je on htio svijet naučiti tajnu potpune ljubavi i među nas posijati sjeme nadnaravnog milosrđa, rekao je misleći na siromahe, na one, koji trpe i koji ništa nemaju: »Sve, što god njima učinite, meni činite, neću, da vaša ljubav ikada pokuša razlikovati njih i mene...« I od toga vremena poradi te riječi, koja siromaha preobražava i posvećuje, morala bi vjera kršćanskih duša kleknuti pred siromahe i u njegovoj vanjštini punoj velike bijede prepoznati Krista, kojega krepost ne umire.

Svjedok Betlehema i žalosnih dana, svjedok Sina Čovječjega, koji nije imao kamo glave sklonuti, svjedok Čovjeka boli, izmučena od cijeloga naroda, svjedok Otkupljenja i slika slaboga čovjeka, — *discipulus non moritur, učenik ne umire,* — taj svjedok, taj učenik neće umrijeti, jer su siromasi blizu nas.

Zašto da pitamo, kako se zovu? Neka ih nitko ne pita, — *scientes quia Dominus est, znajući, da je Gospodin,* — svi, koji trpe izvan grijeha, malo su Gospodin.

I kada budem htio ojačati svoju vjeru i sprijateljiti se s licem najvišega Suca; kada se budem htio pripraviti na drugi dolazak, da se u dan velikoga poziva ne prevarim i bez oklijevanja prepoznam onoga, kojega će gledanje biti vječno blaženstvo; kada se budem htio očistiti od svih svojih nevolja, pristupit ću k siromahu i pokušat ću da se dotaknem rese njegova ogrtača. O moj Bože, siromasi vrše svetu službu među nama. Toga ne bismo smjeli zaboraviti. Postoji kršćanski način, kako ih treba gledati i pristupati k njima. Oprosti mi, što toga nijesam ranije razumio i što sam u svome tako tvrdome srcu čuvao nevjerničke misli. U siromasima htio sam vidjeti samo one, koji dosadno moljakaju milostinju; držao sam, da je dovoljno od mene, ako im dobacim milostinju i u svečane je dane popratim s nekoliko nenaravnih osmijeha i s nekoliko silom lijepo izgovorenih riječi. Nijesam se usudio pustiti tvoje svijetlo da široko unilazi u moju dušu. Moje su predrasude napravile tamu u meni... Tvoje sam siromahe smatrao prilično dosadnima. Činilo mi se, da su mi osobito dužni zahvalnost i da su tu dužnost prilično slabo izvršivali. Dapače sam ih klevetao proglašujući ih nesposobnima za prave plemenite kreposti i pripisujući ljudima mojega staleža povlasticu da stiču zasluge. A ipak moje djelo pokajanja dovikuje mi, da sam ja, ja

glavom, stidljivi siromah, bez hrabrosti i veličine, u potpuno poderanu odijelu i u bijedi, i svi preziri, kojima druge promatram, padaju kao teško, na zvijezde bačeno kamenje, opet na moju glavu. Daj mi ovo ponizno srce, kojim bih mogao srdačno ljubiti sve tvoje siromahe, i koje bi me pomirilo s onim, što sam.

LXXIII.

Infideli deterior.
Gori od nevjernika.

Uvijek sam držao oštroumnima one, koji su mi priznavali duhovitost, i pronicavima one, koji su vjerovali u moju zaslužnost; ali čim se i izdaleka stane nijekati moja vrsnoća, odmah tražim razloge, pitam za dokaze i katkada zahtijevam isprike. Ja sam svoju oholost hranio najčistijima milostima; u sebi sam tražio razlog svojega zvanja za nadnaravnu vjeru i izvor svoje vrijednosti. O moj Bože, udarcem tvrdih istina zauvijek razbij ovu laž! Dobro znam, da ću tvojim apostolom moći postati samo tako, ako poniznost bude nesamo sa mnom vladala, nego me i oduševljavala; i ne vidim već, kako bih mogao doći pred nevjernike bez ropske podlosti i bez ohole drzovitosti, bez prezira i bez plašljivosti. Budući da im moram naviještati Evanđelje, treba da me slušaju, i da se namećem; ali budući da si ti jedini gospodar, treba da me nestaje, i da se umanjujem. Ne bi li ti, vječna mudrosti, mogao rasvijetliti moju tamu i ukloniti zapreke? Pokaži mi, što sam i po komu mi je božanskom nacrtu Božji dar bio predan?

Tvoj je način uvijek isti. Prepoznaješ se po istim znakovima. Razmišljajući o tvome vidljivome dolasku srećom razumijem tvoju tajnu misao, iz koje će za me poteći spasonosne nauke.

Ti si najprije bio naviješten izraelskome narodu; od toga si plemena uzeo tijelo i u Betlehemu si tih i sakriven molio, da te prime u kuću. A za tebe nigdje nije bilo mjesta, i među onima, koje si došao spasiti, nitko se nije pomakao s mjesta. Ti si izabrao taj narod i taj gradić Judeje. Nigdje te ne bi bili slabije primili. Tvoj mili Jeruzalem ubijao je proroke i kamenovao tvoje poslanike; on nije nikako razumio tvoje Providnosti, koja je silom širila zaštitnička krila nad čitavom tom slaboćom kao da piliće hoće zakloniti. Onaj narod, tvoj narod, zvao si narodom koji bez razloga mrzi i odvijeka si znao, da ima tvrdu šiju i neposlušno srce. Zašto si svoje otkupiteljsko djelo započeo u najupornijem kutu? Zašto si svoje prvo milosrđe navijestio, najtvrđim ušima i zašto si činio čudesa pred onima zastrtim očima? Tir bi i Sidon bili obukli kostrijet i u žalosti činili pokoru, da si im bio dao da te vide, i okrutna Niniva bila bi se spasila riječima, zbog kojih su te vrijeđali imenom Belzebuba. Zašto si po kamenitu tlu sijao svoje sjeme? Zašto si se htio najprije obratiti najtvrdokornijima?...

Kada tko hoće da podigne hrpicu pijeska, ništa ne vrijedi zabosti lopatu usred nje. Podići će se samo ono, što je iznad lopate, a sve će drugo ostati na zemlji. Treba pijesak sa dna zagrabiti i lopatu ravno po tlu poda nj zabosti. Ti si došao spasiti čitav ljudski rod. Da li si možda htio početi odozdo? I narodi, koji su prvi bili pozvani, ne bi li bili najnevredniji? Ovaj je način tako jako u tvojim obi-

čajima. Ti nijesi htio postati anđelom nego si se htio roditi od Abrahamova koljena i preporodni rad započeti najnižim stupnjem naše slaboće. I trebalo je najprije dići čovjeka sa dna njegove bijede i baviti se najprije najbolesnijima kao liječnik, koji zanemaruje sve, koji su se počeli pridizati, da bi mogao pomoći u slučaju opasnosti i da bi spasio one, koji pogibaju. Tvoj učenik sveti Augustin ispočetka je protivno mislio, držao je, da si bio došao k onima, za koje ti je tvoje poznavanje budućnosti naviještalo da bi imali biti poslušnima, ali ga je očevidnost tvojega Evanđelja uvjerila, da je krivo mislio, i sam je pobio svoju zabludu u knjizi »*Retractationes*«. Ne, koji su najprije pozvani, nijesu najdostojniji i nijesu unišli u svadbenu dvoranu. Nijesu najvredniji, možda su najnepripravniji da te dobro dočekaju.

Ah! da si se rodio na obalama Gangesa, ili na pristrancima indijskoga gorja; u kineskoj ravnici ili pod japanskim nebom, da si se dapače pokazao bio kod onih crvenih Indijanaca, koje je naše divljaštvo poubijalo, ili kod Crnaca, koje naša oholost gazi; da nijesi bio odabrao da od nas započneš svoje djelo, od nas oholica, pravdaša i łakomaca . . . moj Bože, možda bi bio naišao na bolji doček; bili bi te srdačno primili i oni narodi sjedeći u krugu oko Utjelovljenoga Gospodina bolje bi bili nego mi tješili tvoju Crkvu. Ti si izabrao nas, jer smo bili tvrdi i spremni kamenjem ubijati proroke, i jer je prvi udarac tvoje otkupiteljske moći morao pogoditi tvoje najstrašnije neprijatelje, jer je tvoje prvo oproštenje imalo doći

najvećima grešnicima, i jer ti vazda, lično, preuzimaš na se najteže poslove.

Isto tako apostol, misijonar mora biti tako ponizan, da bude gotovo pokajnik za svoj puk.

On Indijancima ili Kinezima ili Crncima ne donosi svoje nego Božje blago. Donosi im ga govoreći: »Vama je, pogani, ovo blago moralo najprije biti povjereno, i moje je apostolsko djelovanje kod vas nekako kao vraćanje. Da, više je vraćanje od dara! Da je Bog bio htio od vas započeti svoje Spasenje, vi biste bili božićnu pjesmu prihvatili skladnijim glasovima i jednodušnijim srcima nego što su naša. Vrijeme je, da primite svoj dio dobara, kojega nijeste zaslužili, ali kojega ste manje nedostojni nego mi, i kao što su Grci nadvisivali Židove, koji su prije njih bili pozvani, tako ćete i vi nas nadvisiti — to je naša jedina želja — revnošću, požrtvovnošću, potpunom pokornošću, klanjanjem jedinome Otkupitelju i pravome Ocu«.

O moj Bože, stavi u me ovakova čuvstva, i ja ću ponizno čuvati tvoj dar i u tvojima milostima i predusretljivosti naći ću sredstvo da svladam svoju oholost. Jer ako bi se sam sobom ikada morao zaluditi i tako misliti, da si me odabrao, što sam bio ljubezniji, u taj čas bih postao gori od nevjernika, infideli deterior.

LXXIV.

Lumen cordium.
Svijetlo srdaca.

Doista je, Gospodine, tvoj Sveti Duh tajanstven, tako se slabo čuje onaj, o kome nam se u svetoj Misi na Duhove veli da njegov glas dopire do kraja zemlje, o kome si sam ti navijestio da će nas naučiti i da će nas u zgodno vrijeme potsjetiti na svu tvoju nauku! Ne bismo li ga morali bolje poznavati? Zar nije sramota, što toliko krštenih ljudi može kao onaj bijedni svijet u Efezu odgovoriti: Nijesmo ni riječi čuli o kakovu Svetome Duhu?

Posvetitelj radi mirno i bez prestanka. I možda ga upravo zato ne vidimo, što je posvuda; možda ga zato nikakav poseban miris ne otkriva, jer udišemo samo njega. Nije moguće, da su ga prognali samo u kakav zapušten kraj; nije istina, da ima ikakva spasonosna djela, bilo ono i najneznatnije, bez njegova sudjelovanja ili da je kakvo spasonosno djelo nastalo bez njegove volje. On je početak naših svetih rasvijetljenja i u njegovoj tišini niče naša svrhunaravnost. On nas je bez riječi zaposjeo na krštenju i otada nije ništa rekao. Oni koji rade, odgovaraju djelima, a ne riječima, i protiv svih nijekalaca i sumnjalaca moram ja biti živim odgovorom Duha.

Mi vazda mislimo, da je vrijedno samo ono, što je iznimno. Sveti Duh uređuje svijet i duše već toliko

vjekova, a da mi slijepci još ništa od toga nijesmo opazili.

Eto, ako bih htio prosuđivati učinak sile teže, zar bi bilo dovoljno rukovati teškim utezima? Bi li trebalo samo gledati sve ono, što pada i razbija se? Šiljasti luk, pod kojim molim, i strop, pod kojim radim, stoje u vazduhu samo učinkom sile teže, i crkveni toranj može stajati u zraku samo zato, što ima određenu težinu.

Suze teku niz dječje lice, i zemlja se okreće oko svoje osovine, ali je isti zakon u oba slučaja. Sila teža djeluje kroz prozor bolničke sobe u obliku topla vjetrića, koji prelazi preko znojna čela bolesnika i pomiče bijele zavjese; sila teža, koja strovaljuje usove, posve lagano trese pod jabuku lijepe latice ruža, sila teža diže zrakoplove, a padobrane spušta, i lijet lakih pahuljica, koje vjetar nosi iznad livade, i koje zapinju za osje travnoga klasja, vijorenje zastava, put igle među prstima vezilje, ravnoteža dječova svijeta i sigurnost brodovlja, sve, što se miče i što miruje, svime time upravlja, ravna ova nevidljiva moć, koja drži našu glavu na našem uzglavlju, kada spavamo, i čuva nas u našem lijesu, kada nas sahrane.

Tvoj Duh, moj Bože, na početku je svih svrhunaravnih kretnja; on ih je dapače pripravio, prije nego što smo mi toga bili i svijesni. On ravna tijekom svijeta i poviješću duša i ima da sve preobrazi po tvojoj slici. Cezar idući u Galiju nije znao, da Duh pred njim stupa i pripravlja put Evanđelju. August naređujući općeniti popis svoga carstva nije

znao, da je sredstvom Duha, kako bi se ispunilo Sveto Pismo; Aleksandar Veliki nije nikada znao, zašto je vodio svoje Macedonce preko Porova kraljevstva, i Kartaga nije znala, da ima izvršiti božansku zadaću. Tvoj se Duh ne vidi; ali znam dobro, da se u dobro vođenima bitkama ne vidi zapovjednik. Svuda se osjeća, nigdje se ne vidi. Samo u nesretnim nastupima bez pripreme i u vrijeme poraza vrhovno zapovjedništvo vojske i samo stupa u bojne redove, mjesto da uređuje zajedničke pothvate. Djelo nas tvojega Duha poplavljuje. Ono je odlučni razlog, kojega ne vidimo, ali koji se svuda djelom pokazuje, i da imamo više duha vjere, klekli bismo, kada se pripovijeda jednostavna stranica povijesti, koju mi zaista ludo zovemo bezbožnom poviješću.

I u tišini srdaca Duh nastavlja isti posao. Nikada ne bismo ispripovijedali njegova čudesa. Onaj, koji upravlja cijelom Crkvom i čitavim svijetom, nadahnjuje u pučkoj školi malo dijete, da se cdreče u šećeru pečena badema, i djevojčicu, da ne plače, premda je zubi bole. Budući da je on na početku svih zaslužnih djela, imamo pravo reći, da je on po našoj majci bdio uz našu kolijevku; imamo pravo tvrditi, da je po našim apostolima zaposjeo daleke dijelove svijeta i da je nevjernicima donio blagu vijest Evanđelja; možemo opravdano kazati, da je njegova ljubav pripravila sva izmirenja i prouzrokovala sve požrtvovnosti, i da je toliko kreposti, koje oko nas rastu kao drveće u prašumama, niklo iz klica, koje je on posijao, i naraslo pomoću njegovih briga.

Lumen cordium, svijetlo srdaca. — Eto čudna svijetla, i koje božanski rasvijetljuje moj život i život drugih. Zabranjeno je drukčije gledati stvari nego u onim njihovim odnosima, koje je Bog htio, krivo je zahtijevati, da se Sveti Duh bavi samo malenim određenim dijelom u velikome djelu Stvaranja, kao da bi Tri Osobe poput bogova iz priča morale među se podijeliti svijet na dijelove, i kao da posvećenje svijeta ne bi sadržavalo promjene, preporoda sve cjeline. Ne, ništa nije tuđe Svetome Duhu. On je u pukotini litice pripravio pećinu, u kojoj je živjela Rozalija Palermska, i posvećenu spilju u Subiaku, i franjevački zaklon na Alvernu. On je pripravio apijsku cestu, da bi Pavao mogao unići u Rim, i getsemanske masline, da bi zaklonile smrtnu borbu Utjelovljene Riječi. On je uredio čitav moj život, i dapače iz dubina Presvetoga Trojstva dolazi mi ovaj pokret spasonosne snage ili sažaljenja ili pobožnosti. Jedno jedino kucanje bila usklađuje nadnaravni život cijele Crkve, kao što jedna jedina sila teža čini, da pada sve kamenje naše zemlje, kao što jedna jedina zvijezda rasvijetljuje sve naše dane i lije svoje svijetlo od Abrahamovih očiju do naših.

O moj Bože, tvoj je Duh tih, jer je jak; on je šutljiv, jer je vječan, i ne žuri mu se, jer se ništa ne opire njegovoj blagosti osim onoga, što samo hoće da se uništi.

LXXV.

Erat autem nox.
A bila je noć.

Da se upozna vrijednost koje stvari, najbolji je način zamisliti katkada, da je nema, i ispitati, koliku bi prazninu načinila u našemu životu, kada bi je tako nestalo. Vrijednost se kruha upoznaje samo u gladno doba, ova kao i svijet stara poslovica još je bogata novom naukom.

Ja sam se jutros probudio. Prije nego sam mogao napraviti znak križa, u času, kada sam nosio ruku na svoje kršteno čelo, neki mi je glas bez lica doviknuo: »Više nema milosti. Otišla je s cijelom svojom pratnjom. Ne traži je više na ovome svijetu, gdje ćeš odsele nalaziti samo sebe!«

Milost je otišla. Bog ju je uklonio. Utonula je kao lađa, nad kojom se zatvara zadnji krug vode. Onda znak križa ne znači više ništa. Počet ću dakle svoj dnevni red bez toga prvobitnoga posvećenja. Na mojemu klecalu to raspelo, koje sam bio obikao promatrati? Nestalo ga je. Odnio ga je nevidljivi anđeo. Budući da je milost ukinuta, njezini znakovi nijesu više imali dovoljna razloga. Nikada više neću vidjeli slike Otkupitelja! Nikada se više neće pjevati *Pie Jesu, blagi Isuse.* Htio sam otići u crkvu. Ona je bila iščeznula. Mjesto nje velik prazan prostor; gradilišta za gradnju, na kojima će za šest mjeseci sazidati banke i velike trgovine. Nema više oltara ni svećenika, ispovijedaonice ni odrešenja. Na groblju mrtvi ne čekaju više blaženoga uskrsnuća, i nema više općinstva svetih, kojemu bi mogle ići naše molitve. Moj anđeo čuvar? Nestalo ga je. Ja sam sam. Moja krunica, moja misna knjiga, i škropionica, negda tako prijazna, kao Kristova dobrota svima otvorena, bez gnjeva i bez zlobe, s velikim kerubom nerazširenih krila, koji nudi mramornu školjku?... Nestalo je stare škropionice. Nema više Blažene Djevice, i moje se sestre, moje nećakinje, moja majka ne zovu više Marija. Nemam više zaštitnika. Zvona više ne zvone. Maleni su se gradski samostani ove noći istrnuli kao svijeće, koje se uduhnu. Nema više katekizma u školi, nema večernje molitve, nema večernjica ni župnika. Mi smo posve sami. Rim je odsele samo grad Cezara, Lurd je samo spilja, koju zapljuskuje nabujala Gava, Paray-le-Monial je odsada samo skup divljih lijeska, i na uzvisinama nema više nigdje stolne crkve. Neće se više blagosloviti vaša ženidba; neće vam se više oprostiti grijesi; nitko neće kraj vas kleknuti, kada budete u samrtnoj borbi, i neće vam se sklopiti vaše mrtve ruke. Vi ste sami. Nema više milosti, i Isus Krist je unaprijed samo riječ i ništa više.

Ali s vidljivom Crkvom, koje nestaje, također je u pogibelji zdravlje duša. I odveć smo sami, da bismo se uspješno borili protiv zlim željama koje su u nama. Duge strpljivosti i blaga oduševljavanja milosti, smisao požrtvovnosti, potreba žrtve, milosrđe bez otimanja, dobrota bez odbitka, eto sve je to svršeno; i kao cvijet, kojega prestanu gojiti, i koji se opet u

svoje divlje stanje vraća, bijedno stanje, bez sjaja, bez mirisa; kao voće, od naravi oporo, a koje je slatkim učinila samo velika skrb vrtlareva, evo osjecam, da opet postajem ono, što sam bio po samoj naravi: osvetljiv i očajan, zloban i naprasit, željan da se obogatim na tuđu štetu i da gulim one, koji su najslabiji. I oko sebe vidim ista zatvorena lica, ista sebična računanja, iste zle sumnje, i svu onu žuč, koja izlazi na površinu kao nečista pjena i zelene alge po žestoko zatalasanu moru. Odveć smo sami; ali ta osamljenost nema ništa mirna. Ona je kao samoća osuđenikâ, koji trpe uznemirujući sami sebe. Bez milosti mi smo za se puni zamki, i naše sigurnosti nestaje.

Još dalje od vidljivih učinaka milosti ima ih golema množina nevidljivih: s vječnim životom i blaženstvom bez sumraka, sa zvanjima, o kojima se ne sumnja, i koja će procvjetati u vrijeme Duha, s čitavom nijemom Providnošću, koja nas neprestano čuva, a da mi toga i ne znamo. Sve je to otišlo. Nema više milosti... O moj Bože, kada bi milost bila ukinuta, čitav bi moj život bio razbijen; oslijepio bih kao one životinje, koje žive u pećinama bez svijetla; poznavao bih još samo mrljanja svojega nemoćnoga bijesa ili tmurne užase svoje neizlječive propasti. Ali ti si Spasitelj, i po tebi imamo pravo da gledamo Oca i primamo Duha, i po tebi majčinska Crkva ostaje i čuva nas, i ima lijeka za sve naše rane i korisna posla za sve naše kreposti.

Hvala ti za sve to neizmjerno djelo. Tako sam obikao tvome milosrđu, da lako poričem njegov posve nezasluženi značaj. Nastanjujem se u njemu, kao što se sjeda na vrh strme morske obale ne pitajući dopuštenja ni od mora ni od kamenja. Hvala ti, što si me stvorio, i još više, što si se predao za me! Tvoja milost! Sada razumijem svetoga Ignacija, koji izjavljuje, da mu je ona dovoljna, i da mu s njom u njegovu životu ne može ništa uzmanjkati. Hvala ti, što si mi dopustio kleknuti i što me slušaš, kada vapijem, i što nijesi poslije velikoga istočnoga grijeha zatvorio neba i što si se smilovao. Ja ne bih htio, da su me bili oslobodili molenja *Kyrie eleison, Gospodine smiluj se!* Nije to bolesna volja za stvarima, kojih nemam, nego potreba istine, koja mi daje da nađem radost, neizrecivu radost u tvome oproštenju. Hvala ti za tvoju milostivu Majku i za naše svete zaštitnike i za nepoznate mučenike i za čitavo mnoštvo neznatnih kreposti, koje prave ogradu na putu moga kratkoga života. *Angelus, Gospin pozdrav* lebdio je nad mojim životom, i hoću da u tvojoj milosti umrem i nadam se da ću s njome uskrsnuti. Ti si tako velik, i tvoja su milosrđa povrh svih tvojih djela.

Katkada su mi govorili: čuvaj se ljudskoga obzira i ne crveni se, što vjeruješ u milost! O moj Bože, kako mi se ove riječi čine dalekima i neprikladnima! Preporučuje li se zaručniku da se ne crveni pred onom, koju ljubi, i postoji li ljudski obzir u blizini ponosa? *Gratia Dei sum id, quod sum. Milošću Božjom jesam, što jesam.* — Tvoja me je milost stvorila. — *Deo gratias! Bogu hvala!*

LXXVI.

Respiciens retro.
Obazirući se natrag.

Zabranio si nam tu kretnju. Ti si rekao, da okrenuti glavu prema obzorju prošlosti znači postati nedostojnim tebe. O moj Bože, ne shvaćam vrlo dobro ove snažne riječi. Moramo li živjeti u neprestanoj zaboravi? Moramo li kao djeca svaki dan u životu početi nevinom svježinom, koje ne potamnjuje nikakva uspomena? Po svojoj Crkvi ti nam preporučuješ da ispitujemo svoju savjest i da za tvoj sakramenat oproštenja donosimo popis svojih grijeha: kako ćemo se moći dobro ispovijedati, ako se nikada ne budemo obazirali natrag? Kako ćemo postati mudri, ako uklonimo iskustvo prošlosti? Kako ćemo izbjeći buduće nesreće, ako nikada ne razmišljamo o svojim prošlim nespretnostima?

A ipak tvoja je tvrdnja bez izuzetka, i ja unaprijed već osjećam, da mora biti istinitom. Unatoč svojoj tami vidim, kako kroz tvoje riječi probija zraka živoga svijetla, kao što se u noći ispod vrata vidi čitav snop svjetlosti, kako mete tamu ispred praga. Pogađam, kad bih odgurnuo ta vrata, da bih unišao u tvoj sjaj, znam unaprijed, da ima način, kako bih ukinuo prošlost, koji bi me oživio i okrijepio učinio me istinitijim i manje nečistim, sigurnijim pred tobom i manje plašljivim pred smrću.

Svete smjelosti moraju iznutra biti rasvijetljene kao i svjetiljke. Pokaži mi, Gospodine, što si nas htio naučiti. — *Edissere nobis parabolam... Rastumači nam priču!...*

Obazirati se natrag znači suditi sadašnje Božje djelo po onome, što je ono negda bilo, i osuđivati ili kvariti sadašnjost zato, što ne sliči prošlosti. Svi su krivovjerci to radili. Oni su htjeli slušati apostole, ali ne Papu; oni su priznali staro Evanđelje, ali su odbacili nepogrešivo učiteljstvo Crkve; rekli su nam, da su samo počeci čisti, i da današnji dan ima pravo postojati samo onda, ako je istovetan s jučerašnjim. Nešto ove ludosti katkada je prodrlo i u moje misli, i iznenadio sam se uspoređujući se dugo sa savršenostima svoga djetinjstva i sa svojima krepostima iz doba m(ladostva?)... U životu, koji se ne zaustavlja, smišljao sam da nanovo počinjem uvijek istu stvar i nijesam znao prilagoditi svojih ukočenosti vazda suvremenim dužnostima. Htio sam uskrisiti ukinute oblike i još jednom poći putem, kojim se negda oduševljavala moja mladost. Mislim, da biti mladim znači ne htjeti starjeti: nemoguća stvar. Kada čovjek i žena osnivaju novu obitelj, nije to zato, da budu opet djecom kao negda, i igračke, koje će unići u njihov stan, i kolijevke, koje se u njemu ljuljaju, nijesu za njih. Oni nesumnjivo iznova započinju već poznati dio života, ali sada su roditelji, a ne više maleni, i igra, koju igraju, strašno je smion pothvat, u kome opasnosti izlažu čitav svoj život.

Gledam, što sam bio. Mile kreposti djetinjstva,

tražim ih u sebi, a da ih ne nalazim. Nekada sam mislio, da je s čestitošću i požrtvovnošću čovjek siguran, da nikada neće stvoriti sebi neprijatelja, i unaprijed sam promatrao sve one, koje bih sretao na svojima putevima, kao nesebične suradnike, koji se trude sa mnom u službi istoga Boga. Ne udaraju na onoga, sam sam sebi govorio, koji ne nosi oružja. Ljubav prema ljudima bila mi je laka. Nijesam imao od njih ništa trpjeti. Negda sam vjerovao u svoju duševnu jakost, i da ću na zgodan način u određenima rokovima iskorijeniti još nježne pogreške. Budući da još nijesam imao nikakve stalne misli, da nijesam ništa pravo samostalno učio, a bio sam sav u neznanju i prema tome posve pun štovanja prema znanju drugih, nijesam mislio, da bi moglo biti veoma teško slušati, i sukobi mnijenja činili su mi se besmislenima. Zašto, razmišljao sam, da ne bih pristao uz najbolje mišljenje, i ako su dva mišljenja dobra, zašto ne bismo pametno stopili u jedno dobre strane i jednoga i drugoga? Nekada nijesam trebao nikoga savjetovati, nijesam trebao ništa odlučivati; još nijesam bio izišao iz svojega jarka... Ali me danas odgovornosti uznemiruju, i kao u velikim bitkama sve moje sile moraju raditi, koliko je moguće više, dapače je i vrijeme promišljanja izmjereno. Ah! strahoviti bojni redovi; nepravilni i neodlučni, s prazninama, koje treba ispuniti, i skupinama, koje treba razrediti, kada vas raspoređuju u svečanima povorkama ili na vježbama u predavanjima po vojarnama, kako ste nepotpuni!... Ali samo ste vi uistinu

uspješni, i lozinke, koje se drže prigodom svečanih smotra, nikada nijesu oslobodile zemalja!

Kada bih se danas htio obazreti natrag, dobro osjećam, da bi tuga za oblikom kreposti, koji je postao za me nemogućim, upropastila samu mogućnost kreposti, koja mi je nužna. Ne mogu više ljubiti ljude kao nekada; moram ih ljubiti još više i potpuno drukčije, jačom stvarnošću, djelatnijom snagom, a da se ne varam o njihovoj vrijednosti, a da ne mislim, da se pomoću riječi i osmijeha može kroz kupine prokrčiti put pravde.

Ja ne mogu više slušati kao ono nekada, a da ne bih morao poređivati još nenazočnu misao i zapovijed, koja mi se nalaže. Ja moram slušati puno jače i puno veće. Ni sitni razlozi čuvstva, ni stroga lica, ni kretnje prijetnje ne će me prisiliti na pokornost, nemam pravo sam sebe prezirati u tome pogledu. Ali vrlo uzvišeni razlog moje bezuslovne poslušnosti taj je, što zajednica, koje sam dio, više vrijedi od mene, što je vijugav božanski ratni nacrt; što sve postoji i ima vrijednost samo toliko, koliko se podudara s Kristovom voljom. Ja danas moram biti puno jačim.

Respiciens retro, obazirući se natrag. — Da se prenesem u dane svoga djetinjstva, u svu onu bezazlenu pobožnost, u sve one tako jednostavne i čiste želje, otrov bi prošlosti gorčinom napunio moju sadašnju dušu, i ja bih pustio ručice pluga, da plačem kao luđak. O moj Bože, tvoja milost ima doba kao i naše godine, a naša je zadaća pogoditi njihovo

značenje i ljubiti ih čitavim svojim srcem. Držat ću plug i upravljati njime ravno pred sobom unatoč vrućini ili studeni kroz kamenito tlo ili kroz mekanu ilovaču. Obazirati se natrag ne znači misliti na prošlost — toga nijesi nikada zabranio — to znači željeti da se vratimo na ono, čega više nema, i dosljedno nijekati tvoju sadašnjost.

LXXVII.

Nescio, Deus scit.
Ne znam ja, ali Bog zna.

Ne bih htio, moj Bože, da svoje nutarnje ravnotežje temeljim na čuvstvu, još manje na obmani, dapače ni na prosuđivanju svojih susjeda. Htio bih da se mogu odmarati na vječnome, a pretražujući zemljište svoje duše, ne nalazim te nepokretne litice. U sebi nalazim samo promjenljivost i kratkotrajnost. Pomozi mi naći konačni mir!

Ljudi se gotovo nikada ne oslanjaju o božanska svojstva. Promatraju ih samo kao neko lijepo daleko sanjarenje; o njima govore u učenim knjigama; ne znaju, kako bi ih uveli u same temelje svoga života, i kada o njima ne razmišljaju, ništa ne rade od njih.

A ipak na njima svijet stoji. Dogodilo mi se katkada, da sam se na vrhu tornjeva laktovima naslonio na željeznu ogradu i mirno gledao s ravna mjesta, koje se nagelo nad prazninu, veliki vrtoglavi ponor. Ah! ta dobra ograda, čijoj se vjernosti čovjek može povjeriti! Kada je nikako ne bi bilo, čovjek se ne bi usudio izvrći pogibelji na klizavome limu, dok vihor žestoko puše; ne bi se usudio praviti onih kretnja ni razgovarati sa svojima susjedima pokazujući im mrlje, koje čine gradovi na udaljenom obzorju. Ali pomoću ograde ono, što bi bila smrtna opasnost, postalo je veselim promatranjem,

i na to ćemo penjanje sačuvati samo uspomenu divna prizora, a nikakva zebnja nije prošla našom dušom.

Htio bih se, moj Bože, osloniti o tvoja vječna svojstva. Znam, da je tvoje znanje bez granica. Zašto ova istina nikada nije izišla iz nejasne pustinje, u koju sam je zatvorio? Zašto nije postala samim tlom moga života?

Ti znaš sve, i evo se dakle sretamo, jer ne mogu a da ne slažem reći, da ničega ne poznam. Poznam tebe, a ti poznaš mene, i možemo dakle na ovome *međusobnome* poznavanju učvrstiti sveto prijateljstvo. Sve, što poznam, tebe sadržava, jer idući do temelja svake stvari vidio bih, da je ona predmet tvoga znanja. Promatrajući je dobro otkrio bih, kao što to učenjaci čine za starinske lonce i stare slike, da odgovara određenom uzorku i da potječe iz određene radionice i tvoje ga je znanje odvijeka sadržavalo. Kao što čovjek putujući zapuštenim planinskim stazama s uzbuđenjem otkriva pepeo na ognjištu u kamenitu zaklonu i na snijegu trag istraživalaca, tako ja nalazim tvoje znanje u svome i oduševljen sam, što znam, da poznajemo *iste stvari*. Ne treba da ti tumačim, koji su moji nećaci ni da ti opširno i točno pripovijedam značaj svojih rođaka: ti to znaš isto tako dobro kao i ja. Kada učim povijest, mogu si reći, da tvoje znanje pozna sve sitnice žalosne smrti Cezarove i ratne raspletе, prikazane na nadgrobnome spomeniku Vultura. Šetam po tvome znanju, kada ispitujem sastav tvari ili života. Sve, što je istinito, ti si uzeo i načinio si puteve, kojima

moj duh prolazi idući od stvari do stvari. — *Deus scit, Bog zna.*

Ti znaš sve i evo me dakle poplavljuješ, jer je moje neznanje golemo poput bezdana, i jer o samome sebi još oklijevam i nesiguran sam. Ti sve znaš; mogu se dakle osloniti o to vječno, neizmjerno, nepromjenljivo znanje i tebi prepustiti brigu, da me sudiš. Nije nužno, da znam točno, koliko je sežanja moja krepost duboka, ni nad koliko je rali zemlje razastrto runo mojih žrtava. Dovoljno je, da me ti poznaš i ono malo, što vrijedim, i sav onaj gubitak, koji si ti u mojoj bijedi nadoknadio. Ne znam, šta se događa u duši onih, koji su mi najdraži — *Deus scit, Bog zna* — ali ti si obećao paziti na njihovo spasenje, i ništa ti ne izmiče, što ih može pomoći. Ne znam, kakve i kolike je zasluge smrt našla u životu mojih umrlih predaka. Radije nego da uzalud nagađam, da se uznemirujem bez razloga ili da se zavaravam ne moleći za njih, volim svoje *De profundis, Iz dubine*, osloniti o tvoje znanje i sve svoje pokojne po tvome velikome milosrđu tebi preporučiti.

Velika je radost znati, ali je neizreciva slast ne znati, čim je ovo neznanje poput blažena otočića u moru okruženo tvojim neizmjernim znanjem. Svime, što znam, sjedinjen sam s tobom, u svemu, čega ne znam, podlažem se tebi. Moje je znanje veza prijateljstva, i ja poštujem svoj duh, jer mi daje da vidim, što ti vidiš, i jer ga tvoje svijetlo proniče. Stavljajući me na moje mjesto, moje mi neznanje pomaže razumjeti, koliko me nadvisuješ, i ja se volim osjećati malenim pred tvojom veličinom. Da ti

ne znaš svega, moje bi neznanje bilo žalosno, ali kako da ne bih mogao pjevati od veselja pomišljajući, da si ti Istina i da si me upoznao dublje nego ja sam sebe?

Tajne nema, stara je zagonetka loša bajka. Nikakav zmaj neće usmrtiti onoga, tko se utekao tvome sveznanju i tko štuje tvoje neizmjerno svijetlo.

Kad se s mokre zemlje podigne kamena ploča, nađe se pod njom mnoštvo malih kornjaša, zaklonjenih u vlažnome mraku. Gibanje ih i svjetlost preplaše, i svi ti ljuskavci bježe sitnim koracima kao da se boje, što ih se vidi. Ah, moj Bože, kada bi tvoje svijetlo moglo pasti okomito na sve one čudne i mračne životinje, koje gmižu na dnu moje duše; kada bi se moji nemiri i moja kajanja i moje pretjerane bojazni i moje grižnje savjesti mogle osjetiti pogođenima tvojim mirnim svijetlom kao sivkasta leđa onih kornjaša! Čini mi se, kada bih dugo stajao pod sjajem ove istine: *Deus scit, Bog zna;* kada bih pustio, da ova jasnoća teče kroz moju noć, moja bi se duša oslobodila mnogih nametnika, ne bih više bio zasopljen i ne bih udarao nogom i ne bih u tami očajavao.

Tu, qui cuncta scis et vales. Ti, što sve znaš i možeš. — O ti, koji sve znaš, i kojega nepromjenljiva mudrost sadržava sav smisao moga bića, daj mi da se opet stavim u te preko svega, što želim, i da se veselim u tvome beskrajnome znanju, u svome ograničenome znanju, u svojoj nedokučivoj neukosti, i da me odasvuda prožme sveta sreća istinitosti.

LXXVIII.

Orta tribulatione.
Kada dođe nevolja.

Pobožnost je vrlo nježna riječ za izricanje veoma jake stvari. Slika pobožna mladića ili pobožne redovnice razmatralačkog reda tako je glupošću nagrđena, tako istrošena govorom, da se na njoj vidi još nešto bez oblika i određenosti: sama krepost, ova tako snažna riječ, dobila je izgled nečeg, što malo popušta.

Duše, koje ti odgajaš, jake su duše, Gospodine, zašto ih tako rijetko oko sebe nalazimo? Zašto i ja sam nijesam dovoljno odvažan u poteškoći, dovoljno stalan u kušnji, dovoljno čvrst pred navalama umornosti ili pred nepredviđenom pogibelji? Zašto se tvoje sluge puštaju iščupati, kada vihor na njih navali? Zašto ih duge godine odgoja mogu očuvati dobrima često samo, dok te godine traju, a zašto ih ostavljaju bez ičega u vrijeme pravih dužnosti?

Smeteni su mi duhovi odgovorili govoreći o niječnome i jesnome načinu propovijedajući čas ovaj, čas onaj, ali mi nikada nijesu mogli jasno odrediti, šta su krili u tim riječima, i veoma se bojim, da ima puno zablude u tim podjelama.

Drugi su — uzimljući ozdravljenje za lijek — rekli, da vjernicima treba dati osjećaj odgovornosti, a ostaviti im volju, i pripravili su veličanstvene odgojne nacrte, u kojima se neprestano pretpostavlja

riješeno pitanje. Zašto da ne ostanemo pri tvojoj objavljenoj mudrosti, kada tražimo odgovore? Zar je potrebno u ovim bitnim pitanjima pitati za savjet druge učitelje osim tebe?

Ti si rekao, da se moramo ukorijeniti na duboku tlu. Korijenje nijesu lozinke, ni zapovijedi dapače brojne i točne; to su stvarna, duboka uvjerenja, koja su rasla lagano i iznutra. Ništa nije lakše nego zapovijedati; ništa nije teže i katkada ništa očajnije, nego izvana pomagati izgradnju uvjerenja. Reći, što treba raditi u kome slučaju, to je općenito vrlo jednostavno; pokazati, kako to treba, i dati način i put, to je već zamršenije; odrediti točno, zašto to treba učiniti, to je izvanredno težak posao, za kojim se nitko ne lakomi. Oni, koji zapovijedaju, očevidno imaju pravo da vazda ne navode svojih razloga, ali zato nemaju prava ne imati razloga. Ne mogu se osloboditi, da ne razmišljaju, izgovarajući se, da drugi vrše zapovijedi. Dužnost da budemo iskreni ne pozna izuzetaka. Stvar ne prestaje biti nužnom zato, što je mučna, i vrlo je potrebno i za se imati i drugima davati načela.

Ima ljudi koji zamišljaju, da će pomoću uzbuđenja i nježnosti moći ojačati i dobro napredovati. Grijeh svaki dan ruši ovu obmanu. Misle da bi se uzdom mogli ukrotiti konji pustare, a njihovo časak samo svladano divljaštvo, opet se probudi i otme, čim ih više ne vežu. Za obrazovanje učenika treba vjere, treba više nešto od primamljivanja, treba nauke. Nitko nas ne može osloboditi odgovornosti,

jer ako slušam, polagat ću račun o samoj ovoj poslušnosti, a jer je zaslužno, što vršim svoje zavjete i podlažem se vlasti, to je zbog toga, što je takav čin vazda slobodan, i što dakle onaj, koji ga čini, ostaje uvijek odgovoran.

Kada se prodrma vjernike, prečesto se uskolebaju, njihova je vjera navika, a njihova krepost možda nenazočnost zgodâ da čine zlo. O moj Bože, daj nam snažan podmladak, koji tvoja Crkva diže u teške dane! Učini, da na nas padnu jake kreposti kao kiša; daj nam da budemo potpuno iskreni i da te ljubimo dobro znajući zašto. Poganska je ljubav slijepa. Zaručnica u Pjesmi nad pjesmama tako je bistra pogleda, da izdaleka po samoj boji kose, crne poput gavranova perja — *nigra quasi corvus, crna kao gavran* — prepoznaje zaručnika. Razumjeti ono »zašto« naših dužnosti sveto je djelo. Tvoja je Crkva osudila sve one, koji su prezirali razum ili odbacivali *svjetovnu* mudrost. U slozi načela, skladnosti sa stvarnošću, koja se podudara s istinitošću, moći ćemo se lakše opirati i dobro se držati, kada nas protivnost stane tresti.

Odavno mi je iskustvo dokazalo, da se odluke, dapače i vrlo odvažne, lako prevrnu poput kipova borbene vanjštine, koje možete laganim kretom poluge njihati na njihovima podnožjima. Da se obori jela, treba više napora, stablo je usko sjedinjeno sa zemljom, koja ga hrani. O moj Bože, uvjerenja jača od odluka, jaka vjera, koja je umski prije kršćanskoga djelatnoga života, polet Duha prema tvojoj

istini: samo ti možeš u me staviti klicu svega toga: *incrementa virtutum, uzrast kreposti.*

Snažno uvjerenje ima nažalost katkada osorno lice, i oni, koji odlučno hoće, izloženi su opasnosti da guraju svoga bližnjega. Plivač ide naprijed samo rasijecajući val, i šumski put ruši stabla, koja mu smetaju. Još ne vidim, kako bih sam za se mogao biti jakim, a da ne budem malo preoštar za drugoga, i htio bih da ne činim zla onima, koji su oko mene. Ti ćeš mi dati taj nadnaravni način. Neću mekušne slabosti, koja drži, da je trpljenje zlo, i da ga blaga duša nikada nikome ne uzrokuje. Bez patnje, koja me je izgradila, ne bih bio ništa. Svrha moga života nije zibati bližnjega, ni svakome u uši pjevati popijevke, koje bi stišavale svijet, nego raditi, da božansko djelovanje postigne sve svoje savršenstvo i učini stvorenje dostojnim Krista. Ako je za to potrebno, da bližnji trpi i plače, bio bih zločinac, ako bih mu kratio ove napore i ništio njegove zasluge. Ali ne treba badava udarati, ne treba slabih goniti u očaj i ubijati im volju, ne treba lomiti već pogaženu trsku. Tvoja mi milost nije nikada dopuštala smanjivanja tvojih zahtjeva; ona je neumoljiva, a ipak tako blaga. O moj Bože, učini me po tvojoj slici i daj, da moje djelovanje sliči tvome!

LXXIX.

Superseminavit zizania.
Posijao je kukolj po pšenici.

Kada sluge iz evanđeoske priče opaziše, da žito na njivi nije u redu, upitaše gospodara, gdje je uzrok toj velikoj nesreći. Gospodar ne okrivi ni njive, koju je bio izabrao, ni sjemena, koje je posijao. Samo ih je potsjetio, da ima neprijatelja, i da je po već zasijanoj njivi potajno posijano škodljivo sjeme.

Naša bi se vjera morala razvijati i dozrijevati u divno klasje. O moj Bože, ti si izvor svih ljepota i svih veličina! Kršćanska duša, koja je jednostavno poslušna tvojoj milosti, bila bi dionicom svih tvojih savršenosti. Njiva je dobra, sjeme izvrsno. Zašto se vidi, da po našim brazdama raste toliko rugoba?

Ne govorim o grijehu. On je neprijatelj bez sumnje, ali znamo, da je zao. Bog mora u nama štititi svoje djelo protiv naših mana, a to nije čudnovato. A da ga mora braniti dapače i od onoga, što mi zovemo svojim krepostima, to je čudnije i možda teže. Ako netko hoće da bude pobožnim, ljudi misle, da mora zauzeti odvratno držanje, bježati od svega, što se miče, što se nada i što radi. Oni vjeruju, da je pobožnost neprijateljica dobra ukusa, da je svako odlično ponašanje lakoumnost, i budući da je samo nakana zaslužna, da se način djelovanja može zanemariti. Misle, da borac mora postati nasrtljivim; u

starim križarskim ratovima vide samo borbe, a nikako ne vide oslobođenja svetih stvari i očišćenje Jeruzalema. Utječu se sigurnostima vjere, da ne moraju raditi svojim razumom. Hvastaju se, da slušaju, sretni su, što imaju poglavare, ali ne da bi proširili obzorje svoje djelatnosti i da bi služili vječnim stvarima, nego da bi bili oslobođeni odgovornosti i briga i da bi mirno igrali laku ulogu prenosnoga remena.

Govore: »Izbjegavat ću oholost«, a padaju u konačnu lijenost; »Borit ću se protiv častohlepnosti«, a bježe u nevrijednost; »Slušat ću«, a postaju nesposobni sobom upravljati; »Spasavat ću svoju dušu«, a zanemaruju susjedovu; »Dovoljno mi je biti pobožnim«, a ne će da budu korisni.

Vidio sam dobrih branilaca vjere, gdje kušaju, kako su sami govorili, nevjernike pitati vjerom pokazujući, da ih jedna tajna više ili tajna manje ne smije plašiti i da uglavnom i ne znamo uopće ništa sigurno. Počeli bi pobjedničkim brojenjem poraza znanosti; ulijevali bi prezir znanja, ponizivali zahtjeve svijetla, koji su u nama. Sve je čađa i dim, zašto biste se sablaznili, što naši članci vjere slabo zadovoljavaju? *Bijedni razum* ljudski ne zaslužuje tolikih pažnja. Usred tolikih više ili manje krivonogih nauka i više ili manje škiljavih sigurnosti moći ćete valjda naći malo mjesta i za *Credo, Vjerujem!*

Tako govorahu ti sijači korova, puni dobrih namjera, a kojih nevjerno sjeme guši u dušama biljku čestitosti i iskrenosti, žito svijetla i smionosti, penjući se bez bojazni prema istini. Vjera nije sakaćenje; ona nije žrtva klanica naše misli, nego prinosna žrtva, dar poštovanja, kao dar učenika, koji se nudi učitelju, kao dar žednoga, koji svoje usne pruža svježem izvoru, kao dar sjemena, koje se daje brazdi, da plodom urodi. I prvi je nauk vjere nauk ponosa, a ne odbačenosti, božansko štovanje naše spoznajne sposobnosti, te divne sposobnosti, kojom možemo Boga doseći. Kada na to mislim, moj Učitelju, kada mislim da spoznajem, da moj duh počiva na vječnim istinama; kada promišljam, da je u sebi nemoguće, što je za moj razum protivurječno, i da ništa ne može krivotvoriti onoga, što dosljedno dokažem; kada mislim, da mirno razglabam zakone samoga bića, sam sebi kažem, da bi ponos, što sam čovjek, morao silno razveseliti moje slabo srce, i da svi, a da i ne znaju, hule na Boga, koji najprije ponizuju razum, da bi me naveli, da prihvatim vjeru! Zašto takovi oko tvoje nadnaravne istine stavljaju to iznošeno odijelo očajne sumnje? Zar nije stari Ignacije Antiohijski pisao jednoč Polikarpu: *Postula intellectum ampliorem quam habes. Moli veći razum nego što imaš!*

A plašljivci, koji misle, da je tvoja milost krhka i rastresena, i koji nikada ne vjeruju budućnosti; koji po tvojoj njivi siju svoj malodušni korov; koji odilaze uzdišući, puni smiješnih jadikovanja i najcrnijih proroštava, zašto oni kršćanskome značaju daju ono mrtvačko i plačljivo lice? Zar ti nemaš više za nas riječi vječnoga života? Mladost je, govore

nam, u potpunome propadanju. Sve je zlo, a bit će i gore. Zatvorimo vrata za malenim stadom vjernika; očuvajmo ono, što još ostaje, dignimo gradski most, spustimo velike obrambene rešetke pred gradskima vratima, živimo kod svoje kuće čekajući, da Providnost uredi sve sama... Slabost i sramota! Budući da si našao jake kreposti vazda, kad god ih je tvoja milost posijala, zašto se ovi usuđuju na zao glas unaprijed iznositi tvoju sjutrašnju žetvu? Mladost nije osuđena da čini gore od nas; nije dapače osuđena ni da čini zlo kao mi, i ako u tu borbu odlučivši je voditi do kraja, unesemo svu svoju požrtvovnost i svoju hrabrost i svoje vrijeme i svoj život, sigurno će ti poći za rukom od onih, koji poslije nas dođu, učiniti naraštaj kršćana i kršćanski nesravnjivo boljih od nas! Zar ne bi trebalo, da lozinka u tvojoj Crkvi ide od starijih do mlađih, kao što uzduž ratničkih redova prolaze lozinke od čovjeka do čovjeka? Veselje bi naše moralo biti, što znamo, da će poslije nas raditi bolje od nas, i da će ti, moj Bože, služiti s više razumne odlučnosti, nego što smo to mi mogli. Mi smo sinovi obećanja, i naša molitva može pospješiti čas, kada će Japanac biti ključar Crkve, kada će crnačka Afrika imati svoje svećenstvo, svoju duhovnu vlast i svoja mnoštva vjernika, čas, kada će se, da tako kažemo, obrnuti čudo prvih Duhova, jer će se svi jezici zemlje, glasovi svih dijelova svijeta složiti u jedan jedincati poklik i imat će za sve samo jedno značenje. Neka nikakav korov ne kvari tvoga djela!

LXXX.

Pro mundi vita.
Za život svijeta.

O moj Bože, bojim se, da neprestani val mojih sićušnosti ne otupi oštrih uglova, da ne prekine reske niti bezuslovnih zapovijedi koje si bacio u naš život; bojim se, da od sebe dovoljno ne zahtijevamo, te da i ne znajući, dođemo dotle, da na mjesto tvojih misli, stavimo svoje malene nestalne misli, na mjesto tvojih odlučnih zapovijedi svoje bijedne lukavštine i svoje lude vještine. Strašna je naša zadaća Kada pomislim na nju, zadršćem. S tobom se moram žrtvovati za spasenje svijeta. Kako ću to početi, i tko će mi pokazati sredstva? Ispitujući ono, što tvoja milost zahtijeva od pravoga misijonara, ja, koji nijesam išao u daleke zemlje, pogađam, da moram čitavom svojom molitvom od tebe moliti dovoljne sile za ove apostole, da bi k tebi priveli nevjernike. — *Pro mundi vita, za život svijeta.* — Oni moraju dati život svijetu i odgovarat će za uspjeh ili neuspjeh pothvata, jer si ga ti stavio u njihove ruke.

Da se koga obrati, ljudi kadgod misle, da je dovoljno ljubiti. Čuo sam ove riječi. Ljubite, govorili su, budite revni, žrtvujte se i ne brinite se ni za što drugo! — Gospodine, mogu li misliti, da je ova mudrost vrlo kratka, i da ti od onih, koje uzimaš za drugove u svome otkupiteljskome radu, tražiš žrtve posve drukčije duboke?

Ne, činilo se što mu drago, ljubav nije nikada prva dužnost, kao što ljubav nije najveća sreća. Prva je dužnost spoznaja, najveća je sreća posjedovanje istine. Tim gore za one, koji ne će da čuju ovaj oštri nauk; sve, što grade, srušit će se u ništavilo. Doći u Kinu izjavljujući, da svim svojim srcem ljubiš Kineze, to nije ni naravno ni nadnaravno najbolji način. Onoga, tko bi unišao u moju sobu i uhvatio mi se oko vrata govoreći mi, da me više neće ostaviti, smatrao bih dosadnim, možda ganutljivim, ali vrlo nespretnim, i našao bih načina da ga otpravim. Prije nego čovjek počne ljubiti, treba da nauči poštovati, kako se pristoji, treba razmišljati i učiti, treba se dapače odreći one tajne oholosti, koja se krije pod vanjštinom sućuti. Kada me tko dugo žali, draži me; čini se, da drži, kako sam nesposoban dolično podnositi svoju nevolju, i u tim izljevima nježne sućuti ne vidim dovoljno poštovanja moje osobe. Poštovati dijete, koga odgajamo; štovati razum, koga po pozivu moramo prosvjetljivati; častiti volju, a da je ne lomimo, i ne ponizujemo, i ne raznježujemo; ne nametati se sa svojim predrasudama, kao da bi one bile mjerilo stvari; ni svojim navikama, kao da u njima nema lijenosti; ni svojim ličnim ukusima, kao da bismo bili učitelji svijeta; ovo je odricanje strahovito, ono do dna struže našu sebičnost, i mnogi su možda umrli u tuđoj zemlji, a da nijesu razumjeli, kako je njihovo apostolsko djelovanje bilo u svome početku ubijeno poput osušene smokve zato, što su prezreli ove velike dužnosti.

Temeljito se odreći *pro mundi vita, za život svijeta.* Kada si Abrahama učinio ocem velikoga naroda, baštinika obećanja, rekao si mu, da ostavi svoju zemlju i svoju rodbinu — *exi de domo tua et de cognatione tua, iziđi iz svoje kuće i od svojega roda!* — On je morao pristati na to potpuno presađivanje i ne držati se više građaninom Ura u Kaldeji. O moj Bože, katkada pomislim na one, koje si unaprijed odredio da postanu duhovnim ocima Japana i Indije; oni, koji budu tima starima svjetovima davali kršćansku dušu, mislim, da će to moći samo tada učiniti, ako sami budu Japanci ili Indijci. Treba, da štovanje tih naroda postane tako veliko, treba, da ljubav bude tako potpuna, da se ovi apostoli u očima svojih budućih obraćenika pokažu kao živo utjelovljenje, kao čudesni predznak svega onoga, što im je tvoja milost već stoljećima šaputala. Onaj dan, kada Japanac bude pred misijonarom rekao: »Evo to smo svi moji pređi i ja željeli postati; evo procvata svih tajnih kreposti, koje su klijale u nama; da budemo kršćanima, nije nužno Japan proklinjati; ne treba se odricati nikakva dobra, nego sve dopuniti, usavršiti u onome, koji nije došao ništiti nego usavršiti; da budem kršćaninom, dovoljno mi je sveto biti Japancem, kao što da se shvati smisao teška odlomka, ne treba izbaciti nijedne riječi, nego ih samo treba poredati prema misli pisca«; onaj dan, kada čitava Afrika i čitava Azija budu tako naslućivale vijest spasenja, raširenje vjere bit će moguće, i odabranici će se na nebu veseliti.

—

Konačno, dijete se ne ubija, da se onda preporodi, samo se krsti. Od onoga, što je tvoja milost učinila, nema se šta ukinuti; i sve, što izdaleka dapače ide prema Kristu putem dobrote, hrabrosti, iskrenosti i opraštanja, sve to ima tebe za vođu i sve ti se i ne znajući pokorava.

Nije vrlo velika vanjska razlika između činovnika u kolonijama i misijonara, a ipak je povijest prvih krvavija nego povijest drugih. Na mostu za ukrcavanje i jedni se i drugi jednako opraštaju od svojih obitelji, i tko površno promatra stvar, rekao bi, da sličan život provode i istraživaoci i širitelji vjere: prvi u službi znanosti, drugi u službi vjere. A ipak razlika mora biti neograničena. Na obali svoje domovine misijonar mora sve ostaviti, u svojoj prtljazi iseljenik nosi svoju zemlju i ide živjeti s Kinezima, a misijonar ide da postane Kinezom, i otsad će Kina biti njegovim ocem i njegovom majkom i njegovim sestrama, ona Kina, koju on treba roditi u Kristu. On mora sve ljubiti ne jednostavno dobročiniteljskom ljubavlju, koja drugome daje višak svojega bogatstva, nego budnom ljubavlju, koja razumije, koja pogađa i prilagođuje se i koristi se svime, što otkrije, da bi u bližnjemu dovršila stvaranje Krista, koje je Sveti Duh započeo.

I ja, Gospodine, moram poći također u službu svijeta; ja nemam prava suziti svoje polje rada. Dužnost mi je cijeli svijet tebi čuvati ili ga k tebi voditi, i do posljednjega svojega daha, dapače i nemoćna srca, umirući svaki dan sebi, mogu se nadati, da te oživljujem u svima tvojim otkupljenicima.

LXXXI.

Cum esses sub ficu.
Kada si bio pod smokvom.

Divan je Bog u svemu, što dovršuje; nije manje ganutljiv u onome, što pripravlja, a budući da smo na putu prema kraju, i budući da naš svršetak nije još današnja stvarnost, moći ćemo korisno razmišljati o Božjemu djelovanju tajanstvenim putovima.

Uzašašće je slavan svršetak, i naše ga stare litanije zovu »divnim«; Uskrsnuće blista uskrsnim »Alleluia«, i ono je konac i svršetak; sva su Bogojavljenja svečana i sjajna, i ne bih htio, da za sve ove spasonosne svetkovine moja zahvalnost bude škrta. Čuvam svježom uspomenu na mnoštvo, koje kleči, i uspomenu na pobjednu Euharistiju, u pratnji svijetla i pjesama. Da, sve je to vrlo lijepo, i mi ne ćemo nikada dovoljno hvaliti onoga, koji sjedi nad kerubinima i promatra ponore — *qui intueris abyssos, koji motriš ponore.*

Ali je Otkupitelj tako bogat oblicima, da ih naša pobožnost nikada nije obišla. I večeras bih htio razmišljati o nijemoj Providnosti, koja lagano s ljubavlju pripravlja sve, što ima doći.

Kada si gledao Filipa, koji je sjedio pod svojom smokvom, on toga nije opazio, a ipak već onda je ovaj vječni pogled bio pun osobite ljubavi, i ti si toga čovjeka, koji je drijemao, zahvatio mrežom svo-

je milosti, a da on toga nije znao. Ljubim taj šutljivi čin i taj dugi nevidljivi pogled. Danas također sigurno tako gledaš koje dijete, što se igra kuglicama ili lovi leptire, a to dijete ne zna, da si ga unaprijed odredio da za pola stoljeća bude tvojim zamjenikom na zemlji; ono ništa ne zna, da ćeš mu povjeriti svoju Crkvu. Nitko među nama ne zna toga, ali tvoja budnost ide pred našim slabim sudovima, i ti neumorno pripravljaš one, koji će kasnije nastaviti tvoje djelo.

Ti znaš, kako se ljudi osvajaju; ti znaš, kako se pobuđuje želja za sobom. Kada si na nebu Istoka zapalio tajanstvenu zvijezdu, od koje naši zvjezdoznanci ništa ne razumiju, ti si lagano nastojao privući pažnju Mudraca, i još se nijesi bio ni rodio, a uređivao si vječno hodočašće vjere prema nepromjenljivome Betlehemu. I znam, da je cijeloga moga života tvoja Providnost na nebeskome svodu iznosila zvijezde na vidjelo. Moja poganska glava drži, da su knjige moje knjižnice, i riječi mojih prijatelja, i misli, koje mi dolaze, bile raspoređene neznatnim slučajem bez svrhe i bez svijesti; ali kada bih htio poslušati vjeru svoga krštenja, dobro bih znao, da si ti sve pripravio, da po pustinjskim ili gradskim putevima, primljenim savjetima i pročitanim knjigama stignem onamo, gdje si ti, i da te štujem u istini — *procidentes adoraverunt, padnuvši na koljena pokloniše se.* — Kada se vrućina ljetnih večeri čini puna nježnosti, to me ti kušaš doseći i hoćeš da umekšaš moje krutosti; sjećam se, da si mi dolje u udaljenoj zemlji čitavu jednu noć govorio zavijanjem sovuljaga po ruševinama nekog starog samostana. Ti si zvijezdom privukao Mudrace; zašto bi ti bilo zabranjeno da me ganeš i rasvijetliš mirisom šuma ili bukom vodopada, planinama ili sutonom? Vidio sam toliko stvari — *in lumine noctis, u svijetlu noći.*

Kada si molio, da ne oslabi vjera Petrova, nitko o tome nije ništa znao. Ti si to objavio govoreći, da je to gotovo — *rogavi pro te, molio sam za te.* — Ljubim ovu tajnu molitvu za tvoga učenika. On nije znao, da se u taj čas radilo o njegovu vječnome životu, i da si ga spasio ti, osobitije ga preporučivši Ocu. Pogađam, da je za me kao i za tvoga apostola tvoja nijema molitva bila otkupiteljskom; ne sumnjam, da si na gori i u pustinji znajući za moje pogibelji svojom svemogućom molitvom pripravio moje konačno oslobođenje. I to je tajna povijest mojega života, sakrivena u nakani tvoje ljubavi, koja me zanosi i pobuđuje. Kako bih mogao ostati taštim i držati do svoje vrsnoće, kada vidim, da se svi izvori mojih kreposti gube u tebi?

Kada si usred mnoštva gladnih u pustinji postavio dječaka s nekoliko ječmenih hljebova i s dvjema ribama, nitko nije slutio, da spremaš slavlje i da navještaš Presveti Oltarski Sakramenat. Ovaj je mali otišao od svoje kuće i ponio svoju bijednu hranu i ne znajući, da tvoj Duh vodi njegove korake, i da će se pomoću njegove siromašne košarice domalo dogoditi golema, jedinstvena, vječna stvar. I s nama je isto tako. Tvoja Providnost bez buke osigurava

zalihe vjere u dušama, nadomješta istrošene sile, uređuje puteve kreposti i u zgodno vrijeme dijeli pravo pomoći.

Ti si u šumi pripravio drvo svoga križa, i — *arbor una nobilis, to je jedino plemenito stablo* — tvoja je Providnost učinila, da ono uzraste za tu potrebu; ti si pripravio čudesnu ribu, koja je trebala da Petru pribavi zlatni novac; ti si pripravio sve svoje vjernike, da te čuju kao Lidija skrletarica, o kojoj »Djela Apostolska« pišu, da si otvorio njezino srce, kako bi pažljivo poslušala riječi svetog Pavla.

Deus absconditus, Bože sakriveni! — Bože sakriveni, ti se razumiješ u to, kako treba graditi i skupa stavljati komade, i kako ih treba spajati i miješati. Nije li to tvoje zanimanje među nama. — *Fabri filius, sin tesara?* — U Nazaretu nije se drugo šta radilo. Ti iz naših slaboća vješto izvodiš svoje vječno djelo. Ali nažalost preko cijele ove Providnosti mi bezbrižni prelazimo, kao što idemo preko mostova, a da u rijeku i ne pogledamo. Ti se ni jedan dan ne prestaješ brinuti za nas, ali mi na to nikako ne mislimo, jer naše niske zabave posve gospodare nad nama.

Kad bismo ipak pristali da razmišljamo, ili bolje: kada bismo samo htjeli da ne budemo više slijepima? Jer da ja danas mognem biti kraj tvojih nogu, ti si odvijeka uredio svijet, i svako je naše dobro djelo odgovor, koji je tvoja vječna ljubav neprestano pripravljala.

LXXXII.

Recta sapere.
Biti pametan.

Riječi, koje u našem jeziku pripovijedaju tvoja neizreciva savršenstva, imaju duboka značenja, koja zadivljuju. Dok bijah posve malenim, sve su mi dužnosti kratko zbijali u jednu jedinu zapovijed i govorili, da budem pametan. To je djetinjski način bez sumnje: zašto se i sada, Gospodine, kada moji dani čine veće sjene na putu, iskustvo i krepost, kojih bi moj život morao biti pun, zovu istim imenom, imenom mudrosti? Grčki mudraci nijesu bili djeca, i u svima jezicima svijeta starci su, još više nego djeca, mudraci.

Da uniđem u drugo stanje, ne moram, dakle izaći iz prvoga. Težeći prema tebi ne moram skakati s grane na granu kao nerazumne vjeverice. Ne moram mijenjati kreposti, kao što se odijela mijenjaju. Ove kreposti treba da sa mnom skupa rastu kao moja koža, i kao što ne moramo izilaziti iz svoje kože, da bismo bolje rasli, tako i da tebe dosegnemo, ne moramo izlaziti iz mudrosti svojega djetinjstva. Tvoja zapovijed vazda ostaje ista. U tvojima htijenjima nema večernjega ni jutarnjega sumraka. Moja se narav neće opovrgnuti; ja sam dijete ljudskoga roda i ostat ću takav do kraja, i ono, što posvećuje moju mladost, nije nikako zastarjelo u zreloj dobi.

Biti pametan: znam sve, što maleni, kojima moramo sličiti, opažaju u toj jednostavnoj riječi. Biti mudar znači mirovati i oko sebe ne buniti mira drugih. Uvijek zgodna pouka. Naginjem se nad savjesti naših odraslih i nalazim ih opustošene nemirima, tako žestoko prodrmane mutnim uzbuđenjima, tako prenatrpane prevrtljivim željama, tako malo mirne pod tvojom rukom. I kada mi dolaze i izlažu svoje osnove i svoje neuspjehe, kada glasno govore i nemirno mašu rukama, osjećam, da mi se na usne penje nekadašnja riječ: »Budite pametni, smirite se, nijeste sami!«

Biti pametan: negda je to bilo ne varati u igri i svršiti svoje zadaće prije nego se počne misliti na zabavljanje; značilo je to učiti malo zavodljive zadaće i duge satove slušati dosadna tumačenja. O moj Bože, sve je ostalo isto, samo se slika glumaca promijenila. Uloge su vazda istovetne. Ne varati u poslovima s bližnjim; ne hvastati se duhovitošću drugih, kao da bi bila naša; ne stidjeti se svoga neznanja; ne pouzdavati se u ono, što smo negda učinili, nego poznavati sve, pomoću čega ćemo biti korisni, i nikada ne primati malih nutarnjih prljavština, što nam ih budu svjetovale zavist i zloba... Biti pametan i vršiti svoju stalešku dužnost, pa nas to stajalo čega god, bez uzaludnih jadikovanja slušati starješine, koji nijesu jako razboriti i prijazni; redati stupce brojki ili brojiti tone ugljena; brojiti kucaje bolesničkoga bila ili vježbati vojnike; ljuljati djecu ili slušati prosjake, a da nas ne svlada nestrpljivost, i da

se naše lice ne promijeni... Neznatne kreposti? Ne, potpuna savršenost. Dijete nije umrlo, da odrasli čovjek živi, nego odrasli nastavlja prvi dobro započeti napor.

Biti pametan značilo je također ništa ne razbiti, ništa ne prevrnuti, odveć ne vikati, kada je bolesnicima ili starima roditeljima bilo potrebno spavati; ne lupati vratima, ne naginjati se opasno kroz prozore, ne igrati se vatrom i ne govoriti laži... O moj Bože, još i danas iste opasnosti vrebaju na me, i iste me ludosti uznemiruju. Ništa ne razbiti ni u sebi ni u drugome prezirnim riječima i razornim sumnjanjem o svemu; ne prevrnuti plašljiva napora početnika govoreći, da to ništa ne vrijedi, ne suditi oštro prve dobre želje, koja se javlja iz mojih nereda i nudi se da nadoknadi učenjeno zlo; ne vikati neumjesnih okrutnih istina u nježne uši, i znati čekati da govorim, kako bi slušatelji mogli sve čuti; ne bacati naglo poput olovnih tameta nepristojne primjedbe; izbjegavati nekorisnu buku i glumačko uzbudljivo držanje; ne praviti štropota oko svoje neznatnosti i čedno je primati... To je isto ispitivanje savjesti prema onome *recta sapere, biti pametan*. Kako bi moglo biti drukčije, kada tvoj Duh uvijek ostaje mjerilom svega? Gledam ljude oko sebe. Ne naginju se više na rub prozora, da gledaju ptice; ne izlažu se više opasnosti po klizavim obalama, da traže i beru žabnjake, ali u tim srcima nije se umanjila zamamljivost zlih stvari, i kada ta srca padaju, prevrću se, utapaju se, nemaju ni isprike neznanja; nažalost dobro su znala, da ih muči zla želja smrti.

Odrasli, koji su tako jako slični djeci, a koji bezazleno misle, da cijelim svojim stasom nadvisuju djecu. Njihov stas! Između ovoga djeteta i ovoga starca posve je točno dva lakta razlike. Da li je to zaista dovoljno, da se opravda toliko oholih preuzetnosti? O moj Bože, nastojat ću *biti pametnim — recta sapere.* — Sve gledati pogledom tvoje mudrosti, neću se zavaravati, da je to lagan posao, neću držati da mi je dovoljno narasti pa da ga izvršim.

Mudrost je vječna, poput dobrote. Govorilo mi se, da budem mudrim; govorilo mi se također, da budem dobar. Ove su dvije riječi svete, jer su tvoje. Nikada ih neću iscrpiti, jer su sami tvoji odabranici ništa drugo nego dobri odijeljeni od zlih, i mudre djevice rastavljene od ludih. Mudrost i dobrota očuvale bi me ovdje na zemlji od svih grešnih strampputica i dale bi mi hrane za neizmjerno trajanje raja.

Mudrošću, koja je oduševljavala stare Grke, i koju su oni tražili u govorima tvojih apostola i u tvome otkupiteljskom glasu, Svetom Mudrošću, koju si ti donio svijetu, i koja brani svijet od smrti, moj Bože, tako napuni moju dušu i moj život, da me ona više ne ostavi — *ut mecum sit et mecum laboret, da sa mnom bude i sa mnom radi* — i da me dovede u onaj čas, koji ti znaš, do desne strane Očeve u kraljevstvu dobrote!

LXXXIII.

Cum rediero.
Kada se vratim.

Mnogo se govorilo o dobrome Samaritancu. Otkako si nam ga stavio za uzor, ili bolje: otkako smo u njegovoj dobroti opazili tvoju dobrotu, omilio nam je, i želimo biti nalik na njega. Jest, moj Bože, nitko se ne misli na nj tužiti, ali ti priznajem, da sam često u neprilici, kada treba, da primijenim tvoju priču na toliko nepoznatih, a zaslužnih kršćanskih života. Ne možemo svi njegovati ranjenika na putu u Jerihon. Tvoja nam Providnost ne dopušta uvijek držati ovih prvih uloga. Kada čovjek mora pedeset godina poučavati u seoskoj školi djecu, ne smije toga posla puštati, da bi sjekao šikaru i krčio put tražeći velike grešnike. Dobra ljubezna tetka ili dobroćudna baka u kakvoj obitelji ne usuđuju se reći za se da vinom ispiru i balzamom mažu duboke rane, niti da spasavaju bližnjega, da ne umre od razbojničkih udaraca. Bilo bi nešto nenaravna govora u tima riječima. A iskrene duše toga nipošto ne bi htjele, i tada često ne znaju, kako bi na djelatan način shvatili nauk dobroga Samaritanca. Čini im se, da je njihov skromni život malo promašen, jer nikada nijesu na svome sedlu dopremili u gostionicu teška ranjenika, o kojemu nam Evanđelje govori. Zar bi tvoja priča bila bez ikakve poruke za sve poštene duše?

U blistavilu sjajnih svjetionika čovjek ne opaža više svijetla krijesnica; u sjaju milosrdnoga Samaritanca nestaje, čini se, snažne i vjerne kreposti njegova suradnika gostioničara. Onaj siromašni *stabularius, gostioničar,* vrlo je malenu čast dobio od predaje. Nitko se nije ni sjetio da ga ispita. A ipak nam je tako dobro sličan ovaj nijemi sluga, i božanska ga je mudrost nama za pouku stavila u ovu priču. Kada o tome razmišljamo, gostioničar je imao gotovo najveći dio posla i pokazao najsavršeniju vjernost. Čovjek, kojega je bilo kljuse, kod ovoga gostioničara spustio je svoga ranjenika, svega pokrivena zavojima: »Prijatelju, dobro ga pazi!« — *Curam illius habe. Brini se za nj!* — Zatim je iz svoga kožnatog novčanika izvadio dva dinara, svotu očito nedovoljnu, i za koju sam pogađa da ne će moći troška namiriti, — *si quid amplius supererogaveris, ako što više potrošiš.* — I konačno zadnja crta, koja stavlja u zabunu našu trgovačku razboritost: »*Kada se vratim — cum rediero,* — platit ću, što budeš više potrošio«. Eto veoma slabo zajamčena obećanja! Odveć je sigurno, da su putnici u onim krajevima izvrgnuti pogiblima; a onaj nesigurni znak — *cum rediero, kada se vratim* — samo bi bezazlene mogao umiriti. Samaritanac je divno počeo svoje djelo spasavanja, ali potpuno ga je isto tako divno prepustio našemu gostioničaru, i da ovaj nije ničega htio primiti, ili da je zanemario ranjenika, lijepi početni čin ne bi bio dovršen. Izvrsni je čovjek odjahao na svome konju. — *Cum rediero, kada se vratim.* — Vidjet ćeš ga sam Bog zna kada.

Gostioničar će međutim odmah biti bolničar. Samaritanac ga dapače nije ni pitao, šta misli, a ni sam gostioničar nije imao kada odgovoriti. Bio je valjda zbunjen ili ushićen? Ne znamo.

Gospodine, eto moga pravoga uzora. Ja nemam konja i ne jašem velikim cestama; nikada nijesam imao prilike svojim rukama dizati izranjene ljude. Ja sam neznatna redovnica zatvorena u svoj samostan, ili sam i sam bolesnik, već dvadeset godina prikovan leđima, ili sam ono, što svijet malo okrutno zove usidjelicom, i čini mi se, da si prema meni bio onakav, kakav je Samaritanac bio prema svome gostioničaru. Ne treba, da ja počinjem djela, na meni je da u tišini, u šutnji svim srcem i do kraja nastavim tvoje djelo.

Cum rediero, kada se vratim. — Kada se budeš vratio, ti ćeš platiti sve moje troškove, što ih više budem imao. Ti si mi donio teške dužnosti i dodao si im brigu svih vrsti nedaća, poslanih od Božje Providnosti. Tražio si od mene, da imam duga strpljenja, potrebna za djela liječenja i odgajanja, u moj si stan bacio mnogo dosadnih poslova, dosadnih kao jadni ranjenik, što zaprema odveć mjesta, i koji mi nijesu dali mira danju ni noću. — *Curam illius habe, brini se za nj!* — O moj Bože, koliko sam puta iz tvojih usta čuo ove riječi, dapače i prije nego sam se mogao usprotiviti, koliko je puta moj bližnji došao k meni govoreći mi bez okolišavanja: »Brini se za to!« A u meni se u skupinama dizali prigovori, katkada s malo

nestrpljivosti. — *Curam habe, brini se!* ... — Nemam kada, a onda, to je odveć bezobzirno; kradu mi se moji dani, oduzimlje mi se moj počinak, plijene se moja malena veselja, a ja nemam ni sredstva, da pokažem zlo raspoloženje. Misle, da je moje jedino zvanje činiti usluge. Tako sam mrmljao, premda sam znao, da je glupo sve to gunđanje, i da ga se ti ne bojiš.

Ti si me prisilio, da ti pozajmim novaca. Učinio sam više nego mi je bila dužnost, — *supererogavi, učinih više nego što bijah dužan,* — eto moga života! U mojim se šumama sjeklo, pri zemlji se sjeklo, a za to nikada, ne primih nikakve plaće. Gledaj moj život; da se ti slučajno nikada više ne vratiš, zar ne bih bio potpuno prevaren? — *Cum rediero, kada se vratim.* — Ah treba čekati i živjeti od vjere, to sam svaki dan iskusio, a to je iskustvo jednako korisno kao i snažno. Dovršiti sve, što je tvoja Providnost počela, poučavati djecu, koju je tvoje krštenje preporodilo, liječiti ljude koje je tvoja Muka otkupila, svaki dan razgovarati s onima, koje je tvoj Duh pozvao, tješiti one, kojima je tvoje blaženstvo obećano, surađivati s tobom bez počinka i bez ispraznih riječi, moj Bože, daj mi da ljubim ovu zadaću i da ponizno pristanem biti gostioničarem one priče, vršeći pod gotovo smiješnim imenom svoju ulogu, koja je korisna, nužna i bez slave.

Kada mi nijesmo na početku kakova pothvata, veoma je vjerojatno, da nam je mrzak, jer ne tražimo dobra nego sjaj i jer se volimo činiti onakovima, kakovi bismo morali biti. Otjeraj sve moje ludosti! Daj, da htjednem živjeti, gdje si me postavio, da i ne pogledavši ih primam ranjenike, koje tvoja Providnost upravlja prema mojoj kući, daj, da se zadovoljim najnižom plaćom i da svim srcem vjerujem u tvoj povratak, ne toliko da mi platiš, koliko da te konačno sretnem licem u lice!

LXXXIV.

Nesciens quid diceret.
Ne znajući, što govori.

U svome životu rekao sam mnogo ludosti tebi, moj Bože, i ljudima i samome sebi. Neke sam smjesta opazio, druge prekasno, ali ih je većina iščeznula, a da mi ih ništa ne označuje, i nijesam ih mogao popraviti niti se za njih pokajati.

Večeras bih ti htio zahvaliti ne za razumne molitve, koje sam izmolio, i koje si ti uslišao, nego za besmislene molitve, koje sam gomilao, a tvoja ih dobrota nije htjela čuti. Tvoja Providnost nije manje milosrdna, kada nam se opire. Da tko koga može voditi, treba da zapriječi zastranjivanja, i da su sve moje želje bile uslišane, brzo bih bio iščeznuo u ništavilu svojih protivurječja.

Često sam molio i ne znajući, što govorim, ne znajući, kakav me duh vodi, a jer me nijesi slušao, ljutio sam se, gunđao sam, uzimao sam Evanđelje, da u njemu otkrivam tvoja obećanja i da ih poređujem sa svojima razočaranjima. Nijesi li rekao, da će nam se dati sve, što god zamolimo u tvoje ime! Moja se sebičnost oboružavala ovim malim sredstvom, i hvastao sam se, da postizavam svoje svrhe služeći se tvojom svemogućnošću. Znajući vrlo dobro, šta znači moliti, i još bolje, šta znači dobiti, uvjeravao sam sam sebe, da nema ništa lakše nego moliti u tvoje ime. Osiguran neprevarljivim sredstvom

onda bih odmah mogao u svemu uspijevati, i moj bi častohlepni san sišao iz oblaka, da se ostvari u momе životu, moje bi sklonosti bile zaštićene, smrt bi me nadošla samo, ako bih joj dopustio, moja bi malena molitva u *tvoje ime*, bila dovoljna, da udari *zabranom* sve prijetnje, i za ovim neosvojivim zidom živio bih kao oni basnoslovni junaci, kojih strijele njesu nikada mogle raniti.

O moj Bože, hvala ti, što nijesi nikada potvrdio ove smiješne tlapnje, hvala ti, što me nijesi štedio, što si teške putničke cipele stavio na moje noge, što si mi naložio, da po snijegu snabdjevam udaljene postaje noseći vreću na leđima, i što si učinio, da su u mojoj duši zavikali zapovjednički zahtjevi tvoje milosti budeći me oda sna mojih prokrijumčarenih počinaka. Hvala ti, što me nijesi slušao, kada sam te molio, da prema meni budeš ljubezan, i kada sam te htio povući na udobne puteve, koje je moja lijenost izabrala. Molio sam te; ti, pun milosrđa, nijesi me htio uslišati, i možda će tvoje strogosti uspjeti da me nauče voliti jakost. Hvala ti, što nijesi dopustio, da molitva *u tvoje ime* na mojim usnama postane čarobnom rečenicom u službi mojih ćudljivosti. Za molitvu u tvoje ime treba tako poštena i tako čista duša; jedva to počinjem uviđati. U tvoje ime, dakle i stupajući na tvoje mjesto, vršeći tvoju službu, moleći, kako bi ti molio, i ištući ono, što bi ti iskao, i plaćajući cijenom, kojom si ti plaćao. Ti si otkupio svijet, ali to je bilo poslije riječi *consummatum est, svršeno je;* ti si nam sigurno zaslužio oproštenje, ali nikada nijesi ništa uskratio nebeskom

Ocu, a ja, neprestani petljanac i malo iskren pred Bogom, koji neću da platim svojih dugova i koji se pogađam za popust u potrebnim žrtvama, zar bih se usudio kleknuti, pobožnim se učiniti i reći: »U Kristovo ime, kao on ponizno molim i čekam...« Što sam platio, da budem uslišan? Gdje su moja teška odricanja i niz mojih ustrajnosti? Kada sam prestao živjeti za se? A to, što molim u Boga, nije li možda također povlastica na štetu dragoga bližnjega?...

Da si bio uslišao sve ove molitve, moj Bože, moja bi duša bila postala niska; bio bih prezreo tvoje veličanstvo, kao što preziru vodu velikih rijeka bacajući u nju sve gradske nečisti... Hvala ti, što si se opro mojima jadikovanjima i što si oprostio moje tužbe. Sada bolje razumijem, na kojoj visini hoćeš da budem. Pokušavši uzaludno da te sretnem u nizini mojih prostota prisiljen sam penjati se k tebi, i ne htjevši se izjaviti zadovoljenim dao si sav polet silama uspinjanja, što ih je tvoja milost u me stavila.

Nesciens qui diceret, ne znajući, šta govori. — Tako je tvoj apostol molio, da može na brdu Preobraženja načiniti tri sjenice. On je bio manje sebičan od mene, jer nije sam on htio biti u onima trima stanovima i jer je mislio samo, kako da zaštiti tebe, zakon i proroke. Ti ga nijesi slušao. Mislio si na sve nas i znao si, da ti treba uzići na drugo brdo, da otkupiš Adamove sinove. Gospodine, koliko su puta moje dobre želje bile slijepci, buntovni i opasni slijepci koji drsko lamataju rukama i komešaju se! Ti ih nijesi potvrdio. Na koljenima ti za

to zahvaljujem. One bi me dobre želje bile ubile, umanjile, razbile svojim prekomjernim smetenim guranjem. Ti si mudro čekao, da oštre pouke života unesu svijetlo u moj duh. Dobra želja može imati jezgru prepunu ludosti, mnogo sam ih takovih spoznao. Prosudit ih možemo jedino, ako ih razbijemo. Ti si se opro svojim apostolima i svijetu u pustinji, koji su te htjeli učiniti kraljem: tvoje je kraljevsko dostojanstvo imalo biti veće i uzvišenije i neizmjerno ganutljivije od svega, o čemu je onaj dobri puk sanjao. Hvala ti, što si na nas mislio i što si sam otišao u brdo — *fugit im montem ipse solus, pobjegao je sam u brdo,* — i što nijesi uslišao one dobre želje svojih Galilejaca. Ti si se opro Jakovu i Ivanu, koji su htjeli, da na Samaritance pane vatra s neba: tvoja su sredstva djelovanja bila drukčija, tvoja milost može unići u zaključane gradove i u zatvorene duše, a da nitko o tome ništa i ne sluti, i ti voliš predobiti nego uništiti. Hvala ti, što si unaprijed poštedio naše pobune i što naših slaboća nijesi zastrašio uslišavši krvavu želju svojih »sinova groma«. Ti si se snažno opro Simonu Petru, koji te je zovnuo na stranu i molio te, da ne misliš više na svoju buduću Muku i da se odrečeš toga žalosnoga Otkupljenja. Petar je mislio, da dobro govori i dobro čini, ali je njegova dobra želja kvarila vječni red spasenja, i jer ga nijesi uslišao, možemo se nadati, da ćemo te jednog dana vidjeti. Da, Gospodine, hvala ti za sve uslišane molitve, a također i za one, čiju je nepromišljenu ludost razumjela tvoja milosrdna mudrost i činila se da ih ne čuje.

LXXXV.

Minuta duo.
Dva novčića.

Mi za oba ona novčića ne bismo mogli ništa kupiti, ali je tima neznatnim sredstvima udovica jednoga dana zadivila Božje srce. Govoreći trgovačkim jezikom može se kazati, da je taj uspjeh jeftino postignut. Kada ispitamo vječne vrijednosti ljudskih djela, radije ćemo zaključiti, da je žrtva bila junačka. Ali jedna stvar ostaje, i nezastarivo Evanđelje to potvrđuje, samo ako čovjek ima dva novčića u svojoj ruci, može pomoću njih neizmjerno Kristu omiljeti. Da, samo ako ima dva malena komada novca. Sva je pouka u toj sitnici. Ako čovjek toga ne opazi, opasnost je, da više gotovo ništa ne shvati.

Siromašna je udovica dakle išla prema škrinjici za milostinju. Svi spuštaju u nju kakav komad novca. Sigurno je dakle, da će udovica dati milostinju. Nije u tome ništa čudnovato. Dati dio svoje imovine Bogu i bližnjemu; platiti primjernu desetinu svojih dohodaka; dapače unaprijed uzeti određeni postotak svoje glavnice, sva su ta djela bez sumnje zaslužna, ali veoma ljudska, na temelju računa i opreznosti, i nesposobna su da nam dadu okus neograničenoga. Da je siromašna udovica unatoč svome siromaštvu bila stavila u škrinjicu jedan novčić, to bi bilo veoma lijepo, ali Krist ne bi bio oduševljeno rekao svojim

apostolima, da ga je ta žena zadivila. Konačno siromašni podatljivci nijesu rijetki. Dapače ih je veliki broj. Dapače i u svojoj bijedi čovjek se ne brani da dijeli, i ne smijemo se odveć hvastati, što smo prepolovili svoj život i svoja dobra, što smo mislili na Boga i što nijesmo svega sačuvali za se. Proći ispred škrinjice za milostinju, a ništa u nju ne staviti, bezbožno je; proći ispred hramske škrinjice spustivši u nju dio svojega dobra, to je vrlo dolično i vrlo pošteno, to je dobar čin odlična građanina.

Ali Krist je u udovičinoj ruci vidio dva sitna novca. Izvadila ih je iz siromašna novčanika, u kome su se jedva vidjeli; držala ih je u udubini dlana. Sva njezina imovina u dvije polovine. I budući da pred škrinjicom za milostinju nije oklijevala, i pošto je ubacila prvi novčić, budući da je *također* bacila drugi, njezine dvije prazne ruke zadivile su Gospodina i učinile, da je zadrhtao od uzbuđenja. Veličanstveni dodatak ovoga drugoga novčića daje prinosu svu njegovu vrijednost. Ima stvari, koje se mogu predati samo u komadu, dapače ni mučenik nema izbora između plemenitosti i dužnosti. On umirući čini upravo sve, što mora, a kada bi popustio, bilo to i u posljednji čas, kada bi molio, da ga puste, zvali bismo ga krivokletnikom. Ali ima stvari, koje se mogu dati samo djelomice; ima savjeta povrh zapovijedi, i ima načina, da u svome životu povučete granice, koje vas štite od svakoga prigovora, a ipak vas ostavljaju gospodarima u vašoj kući. Imati dva novčića u ruci, i kad ste pustili prvi, odmah poslati drugi,

da ga stigne, to je neograničeno i potpuno iskustvo, i u nekome smislu to je savršen završetak. Nikada neću imati iskustva neograničenosti u bogatstvu, jer uvijek mogu imati više i bolje; nikada neću imati neograničenoga iskustva u vlasti, jer vazda mogu zapovijedati većemu broju ljudi i djelovati na više svijeta..., ali siromaštvo i odricanje može biti točno neograničeno. Kada su moje dvije ruke prazne, lako bih izazvao koga bilo, da ih većma isprazni; kada sam se odrekao svoje nezavisnosti, kada sam se prepustio Božjoj volji, tko bi me još mogao uskolebati? Onaj, tko pije, neće nikada svega popiti, koji sluša, neće nikada svega čuti; koji gleda, uvijek će naći novih prizora, da ih gleda; ali kada ja zatvorim oči, znam, što je potpuna nenazočnost predmeta, i kada začepim uši, znam, što znači potpuna šutnja, i kada nikako ne pijem, ne može tada biti u mome činu više ili manje.

Udovica dvaju novčića dosegla je granicu. Budući da je njezino djelo bilo bez pridržaja, bilo je svemoćno. Prije udovice, javna je grešnica razbila svoju posudu mirisne pomasti, pomasti velike raskošnosti, i koje je sam miris potsjećao na grešne težnje za sviđanjem, sada siromašna žena, veoma ponizna i veoma pobožna, jednako se vlada i daje sve, dapače ono, što bi tako lako mogla za se sačuvati.. Grešnici je oprošteno, i Bog joj se divi — *narrabitur quod haec fecit, pripovijedat će se, što ova učini* — siromašna je žena bila veoma pohvaljena. Bilo to darom raskošne pomasti, vrijedne tristo dinara, bilo darom dvaju novčića, neznatne vrijednosti, uvijek se potpunim darom, svojevoljnim predanjem svojega bića Bogu postizava ulazak u punoću njegove milosti.

O moj Bože, daj plašljivim dušama snagu da ne oklijevaju. Poznam ih, koje od potpunih plemenitosti rastavlja samo debljina lista papira, ali koji nikada nijesu imali mirne smjelosti da poderu ovu krhku zapreku. Oni se ne usuđuju staviti svoje sigurnosti u tebe sama, i mi smo nažalost na to ograničeni, da pred kršćanskim narodom branimo stvar neograničenih požrtvovnosti; mi moramo tumačiti i opravdati i obećavati, a dok mi govorimo, mnoštvo pogana čeka krstitelje i mnoštvo zalutalih uzalud zove u noći.

Minuta duo, dva novčića. — Da, ako hoćete razdijelite na dvoje svoj život, svoje dane, svoje imanje, razumije se. Ovo nadesno, ovo nalijevo! Uredite razmjere, kako vam se čini dobro, poslužite se količnicima i djeliteljima! A onda, kada svršite sve ove lijepe radnje, uzmite obe polovice svojega bogatstva, stanite u red vjernika, koji se pomiču prema škrinjici za vječne žrtve, bacite prvu polovicu Bogu, a zatim bacite isto tako i drugu, i u svome srcu zadržite samo slobodu da služite svome Kristu i veselje da samo njega imate.

Siromašnima se naviješta Evanđelje, govorio je Isus. Njima se ono u tolikoj mjeri naviješta, da ga oni nama naviještaju, ali su naše uši tvrde i naše se srce dobro zaštitilo proti iznenađenjima velikodušnih milosti.

LXXXVI.

Elevatis oculis.
Podignuvši oči.

Kada bih mogao čitati iz njegova pogleda, razumio bih, šta sam, i znao bih, što mi je raditi, i nikada se više ne bih mogao uskolebati. On je pogledao svoje učenike — *in discipulos, na učenike,* — pogledao je nebo — *in coelum, na nebo,* — čega su bili puni oni pogledi? Htio bih da to pokušam razumjeti.

Zašto da ne budem iskren? Zašto da ne razvežem tajnih rana? Negda, kada mi se govorilo o Presvetome Srcu, bolne riječi, koje su mi se točno do sitnica pripovijedale, ostavljale su me hladnim. Da li je to bio samo nemar ili zla volja? Ali ja se sjećam, da su za Crkvu i za spasenje ljudi moje sile titrale i napinjale se; sjećam se, da su od mene mogli dobiti žrtava bez rječitih napora, jednostavno me upitavši, da li bih imao žalosnu odvažnost Bogu nešto uskratiti. Zato se ne mogu uzdržati da ne mislim, kako je bilo više nerazumijevanja nego pokvarenosti u onoj prikrivenoj razdraženosti, koja se dizala u meni, kada bi se stalo govoriti o prevarenu i bijednu Bogu, koji moli, da ga se malo utješi udaljujući se od svjetine. Toga Boga, koji nije uspio, za kojega se čini da je slabo smislio svoj posao, i koji se na druge ljuti radi svoga neuspjeha, toga tužnoga Boga, koji hoće da bude osamljen u malim svetohraništima i okružen

pobožnim dušama, nikada ne bi držao istovetnim s Kristom Uskrsa, sa Spasiteljem, koji ljubi svijet, i kojega je golema zadaća sve ljude k sebi privući. Njegovo povučeno šutljivo držanje, njegova neznatna obećanja, dodana velikim blaženstvima, sve ono nejasno i malo žensko saučešće, koje uklanja ispred očiju teške zadaće apostolskoga djelovanja, kako se sve to slaže s vrhovnim kretom Utjelovljenoga Sina Božjega, koji zapovijeda moru i oluji, sa slavom Otkupitelja, koji je u baštinu primio sve narode, s vječnim sjajem Prvorođenoga, o kome pjevamo u *Credo, Vjerovanju,* da njegovu kraljevstvu neće biti kraja.

O moj Bože, već sam otkrio tragove ovoga prigovora u srcima, koja su ti ipak veoma vjerna; vidio sam, kako navlače gustu maglu na ovu pobožnost, koja je inače narodu tako mila i koja je tako katolička. Držali su o njoj da sve gleda samo crno i sivkasto, da je sva u mrzovoljastim uzdisajima, u vježbama osamljenosti. Budući da je veliko Otkupljenje kao izgubljena bitka, govori su, Krist se povukao u stegnutu pobožnost i kuša da spasi nešto od velike propasti. Mjesto da govori otvoreno čitavome svijetu, obraća se »povlaštenima«, odabranim dušama, revnima, to jest odriče se osvajanja i miri se sa sudbinom propadanja... Bog slabe sreće neće moći osvojiti srca mladeži. Ona voli lozinke, dapače i teške, nego neprestano jadikovanje. Posve je pripravna čuti odlučne istine; ona drži, da će nebesko kraljevstvo od nje barem toliko tražiti, koliko traže zemaljska kraljevstva. Ona prezire one, kojih se sama od sebe

ne osjeća dužnom častiti. O moj Bože, koliko god ovaj prigovor izgledao ozbiljan, on ništa ne vrijedi. Pun je tamne ludosti. Koji neće da potpuno uniđu u pobožnost Presvetoga Srca, nijesu te pobožnosti nikada razumjeli. Oni misle, da je ona samo golema propovijed milosrđa za nesretnoga Krista. Ne znaju, da sav naš ljudski ponos može od nje dobiti silno veliki polet. U njoj vide samo slaboću i utjehe nemoćnih; ne znaju, da su njezini zahtjevi bezuslovni, i da ona pripravlja osvojenje.

Da, Gospodine, ti bi bio mogao spasiti svijet samom svojom milošću i mnogo bi brže bio postigao konačni uspjeh; ali u tome uspjehu mi ne bismo bili imali svoga dijela. On bi nam bio uručen kao lijep vrlo stran dar, kao kakav od onih rukopisa, koji su ispisani nepoznatim riječima, i koje ljudi promatraju, a da ništa ne razumiju. Svijet, koji bi ti samom svojom milošću spasio, ne bi se mogao miješati ni u kakvo naše iskustvo kao ni bajoslovna pobjeda Tezeja nad Minotaurom. O tome bi možda bili govorili, u tome uživali, ali toga ne bi bili *učinili,* a mi se srdačno zanimamo samo za ono, što sami radimo. Sreća, napravljena poput šećera u tvornici, ne čini nam se veoma ljudskom.

Onda, mjesto da sam svršiš svoje djelo spasenja, povjerio si ga našim rukama. Ti si jedini izvor svake milosti, ali si odlučio da ne uspijevaš bez naše volje. Ti si htio, da spasenje svijeta bude također našim poslom, i da nas na to potsjetiš, probudio si vjeru kršćana u dane Paray-le-Monial-a.

Radi se dakle o neznatnoj pobožnosti! Oh, ohola nadutosti svih tih lažnih mudraca! Sam Bog vam gleda u oči — *elevatis oculis, podignuvši oči* — i veli vam: »Pristaješ li da budeš spasiteljem svijeta? Uzimljem te za druga u svome Otkupljenju. Eto srpova, a evo žita za žetvu: neću ga sam žeti, podijelimo posao! Tvoja plemenitost mjerit će veličinu tvojega snopa. Na posao!«

A da dobro pokaže, kako je strašan posao, pozvao je u pomoć! Svaki časak, što prolazi ima kositi ljude. Teška sjekira bez prestanka udara. U pomoć! Kada se obnoć čuje ovaj zov, zar se uistinu, drži, da nije rječit u svojoj kratkoći, i zar ne žure ljudi svom snagom prema mjestu nesreće?

Bog da mene zove u pomoć! Kada bih to pravo razumio, tijek bi se moga života promijenio, nestalo bi svih mojih niskosti, osjetio bih, da u meni raste golema sposobnost požrtvovnosti, i ponos prijegora svega bi me napunio. Ja mogu biti Bogu korisnim, jer će njegovo djelo bez mene imati praznina.

Ne, ne radi se o tome da se osamimo. Krist je uvjek Kristom mnoštva, svijeta. Dapače jer je golemo mnoštvo, koje on zove, zato i mene zove u pomoć. On se nikada nije okrenuo od ovih ljudi, za koje bi još i danas bio spreman da se dade odvesti k Pilatu; nikada nije tražio, da njegovi pobožni učenici ne budu više apostolima, kako bi mu pjevali pjesme, jer je njegova najmilija pjesma: pjesma sloge svih duša u ljubavi — *in concentu vestro Christus canitur,*

u vašemu skladnome pjevanju Krist se pjeva; — pjesma njegova pjesma je stvaranja, koja se sastaje s glasom nevinosti i oslobođena od svih moći smrti ponavlja betlehemske pripjeve: *Carmen Christo tamquam Deo, pjesma Kristu kao Bogu.* — Tko će se dakle usuditi i reći, da je sve to zastarjelo? I tko bi se usudio ovdje govoriti o malenkosti i o prenemaganju? *Fortis ut mors dilectio, ljubav je jaka kao smrt.*

LXXXVII.

Relictis retibus.
Ostavivši mreže.

Gospodine, ti si punoća. Pokaži mi, kako mi se treba sebe odreći, da tebe postignem. Ti si preobilno bogatstvo; je li razumno učiniti se siromahom, da se s tobom združim? Čuo sam mudraca naoko veoma razboritih, koji su o svemu tome smiješno raspravljali. Tvrdili su, da potpuno odricanje nije nužno tvojim apostolima, da barem nije *tako* nužno; mislili su, da se preko mjere ide govoreći o potpunome prijegoru, a sanjali su o vrlo udobnoj savršenosti, u kojoj bi tvoja ljubav svima dopuštenima nasladama dodavala blaženstvo, a duševno bi se veselje slagalo s tjelesnim uživanjem, te bi kršćaninu, tvome učeniku prolazili dani bez oblaka, i bio bi zaštićen od svih neumjerenosti. S malo okretnosti u rješavanju pitanja savjesti, da se mogne nevinim proglasiti ono, što će se upravo raditi, i s malim odrešenjem, da se zaboravi ono, što se učinilo, pa tvoji zahtjevi postaju veoma prihvatljivi, i Evanđelje nema strogosti.

Jao! O moj Bože, ne usuđujem se reći, da ovi žestoki otrovi nijesu prodrli do moje duše, i kada bih tvrdio, da se moja načela nijesu nikada savila, da sam uvijek dao najviše, što sam mogao dati, slagao bi suncu u lice, a kamenje bi se diglo i usprotivilo se mojoj licemjernoj taštini!

Ne, ne, tvoji su zahtjevi potpuni! Koji žele savršenost, nemaju se najprije pogađati o tvojim uvjetima, nego ih sve bez cjenjkanja prihvatiti. Ti uniлaziš u naše živote kao mač, i mi krvarimo od tvojih pohoda. Vidio sam te da tako uzimaš živote i da ih trgaš od svega, da ih baciš u samostan molitve ili u sobe bolesnika, koji imaju raka; vidio sam te, kako s poniznim djevojkama razgovaraš tako bezuslovnim riječima, da ih se moja plašljivost prepala. Nijesi govorio: »Dajte nešto!« nego si jednim kretom pokazao, da ti treba sve. Nijesi govorio: »Kasnije, kada ljudi budu posluženi, valjda ću i ja dobiti nekoliko komadića vaše ljubavi!« nego si gledao kao vrhovni gospodar, stajao nasred puta i zahtijevao, da ti se daruje čitava budućnost, da se u tvoje ruke polože sve nade.

Ti si vrlo opor, ti, ponizni srcem; ti tako iznenađuješ u ovom providnosnom upravljanju, i moja je slaboća često zadrhtala pomišljajući, da ćeš toj i toj svježoj i još tako mladoj duši naložiti strogost bezuslovnih odricanja.

Ti imaš pravo, kao i uvjek! Da bismo to saznali, dovoljno je pogledati one, koje zovemo tvojima žrtvama, a koji sami sebe zovu tvojim odabranicima. Svim svojim srcem žele oni svoju žrtvu ne samo zato, što ih oslobađa, nego što ih ispunja, ne samo za buduće rajske slave, nego za sadašnja veselja milosrđa i milosti.

Relictis retibus, ostavivši mreže. — Nijesu više mislili na svoje mreže. Ti zahtijevaš sve, ti tražiš

potpuno odricanje, da bi sve mogao napuniti novim vinom, jer sve hoćeš da pretvoriš u vječni život. Ti zahtijevaš, da ispraznimo svoje srce kao što se boca, puna pljesnive tekućine, temeljito očisti, prije nego se u nju ulije okrepljivo piće, koje gasi žeđu. — *Recedant vetera, nova sint omnia, nek iščezne staro, sve ne bude mlado.* — Što nam ti donosiš, ne može se običnom mjerom porediti s onim, što imamo, to je kao drveni hram, koji ima postati mramornim. Ta je pretvorba samo tako moguća, da se svi komadi prve propadljive zgrade zamijene. Uzaludno je trule zube zlatom oblagati, treba prije toga ukloniti sve, što je pokvareno ili je blizu pokvarenosti. Ne treba zadržati ništa od netočnosti nespretna računa, i samo luđaci misle, da se sunce bolje vidi, kada se užegu svijeće. Zato, budući da si ti jedini, neprispodobivi, iznad i izvan svih rodova, dolaziš da utrneš naše svijeće sve do posljednje, i u našoj noći tvoja zora, samo tvoja, počinje nas obasjavati. Kada se u podzemnim spiljama dođe blizu izlaznoga hodnika, sjećam se, također se ugase sva umjetna svijetla, da se dolje u plavkastoj pari vidi svjetlost dana, koja postaje sve većom.

Tvoji su zahtjevi tako spasonosni! Hvala ti za tvoje oproste Otkupljenja; hvala ti, što nijesi dopustio, da svoj zadah smrti pomiješamo s tvojim mirisom vječnosti; i da u svojima ludima smjesama sastavimo zrnje zemaljske ljubavi s jedinstvenim tamjanom tvoje milosti. Tvoji su apostoli morali ostaviti svoje mreže ne za to, da budu većma siromašni, nego

jer si ih odmah učinio ribarima ljudi, i jer se ljudi ne mogu hvatati pletenim mrežama. Kada se hoće unići u vlak, treba sići s kola. Tko bi htio spojiti oba načina vožnje, bio bi lud. Zahtjevi prethodnoga lišenja razmjerni su prema dobročinstvima, koja ga slijede. Da bismo imali Boga, treba ne imati ništa osim njega. Nebo nije druga stvar.

Daj mi, Gospodine, milost da razumijem i snagu da htjednem! Tako se rado hvatam svega, što prolazi. Ja sam lud, slijep, mjesečar, i katkada se tužim poput zla sluge, smatrajući te tvrdim i veoma zlokobnim. Zašto ti hoćeš sve imati, i to odmah, i laka srca? Tako idu moja luda mrmljanja, a ja tražim produženje platežnih rokova i molim za odgađanja.

A ipak oni, koji su iskusili, izjavljuju, da im nikada nije ništa nedostajalo od onoga dana, kada su pristali, da im ti budeš jedinim njihovim bogatstvom. Gospodine, ne daj da izgleda, da moja strašljivost opovrgava njihovo snažno svjedočanstvo! *Te martyrum candidatus laudat exercitus. Tebe hvali sjajna vojska mučenika.* — Osobito nemoj dopustiti, da bljutavim učine tvoje Evanđelje, pod izlikom da ga zaslađuju; ne trpi, da riječi mlitavosti dođu uspavljivati duše, koje si ti otkupio! Onoga dana, kada bismo držali, da su povremena vjernost i klonula pobožnost još vrlo časne, a da su potpune plemenitosti, zvanja bezuslovnoga odricanja iznimka otvorena neumjerenoj revnosti zanešenjaka, — onoga dana bili bismo gori od Sodome i Gomore i pogrdili bismo tvoju Kalvariju.

LXXXVIII.

Sustinent me.
Ne ostavljaju me.

Ustrajali su tri dana — *triduo, tri dana,* — i ona te je vjernost napunjala ganućem. Tri su dana pristajali za tobom, a ti si kao odgovor za njihovu vjeru učinio čudo. Ti si onaj svijet nahranio u pustinji. O moj Bože, da li sam ohol misleći, da je u tome galilejskome mnoštvu moralo biti polovičnjaka moje vrste, barem njih nekoliko? Malo je vjerojatno, da su svi oni ljudi bili junaci, da su se sve one duše vazda pokazale savršene. U toj množini možda bih ih bio našao pet šest moje boje i mojega značaja, značaja obične kreposti, i malo svenulih želja. To me hrabri. Poradi mnoštva i oni su bili poučavani, hranjeni, spašeni, oprošteno je također i njima. U ovo zbijeno mnoštvo vjernika vazda se rado povlačim poput ranjenika, koji se iz prvih bojnih redova povlači natrag i ide u stražnje odjele. Moja je jedina nada, da sam također i ja spašen s mnoštvom, nošen nadesno i nalijevo, dizan i vučen snažnim zaslugama svih mojih susjeda, kao što čovjeka gotovo protiv njegove volje podižu u velikim skupinama, kao što ribu povlače okna golemih zamki, koje odjedamput opustoše čitav ribnjak.

Ostali su uza te ... tri čitava dana. O moj Bože, nastavit ću evo svoj govor! Dobro slušaj: čini mi se,

da sam ja bolje od toga učinio. Možda je vrlo dosadno, što ti sada govorim, ali kada ti toga ne bih rekao, nešto bih krio od tebe, a kada bih govorio protivno, lagao bih Istini. Tri dana! Lijepa stvar! Tri dana u opasnosti gladovanja i naporna vraćanja kući. Ali, Gospodine, eto moj se život mnogo drži tvoga; eto moja te vjernost mnogo duže prati, i da bih ostao blizu tebe, upoznao sam glad, da, glad duše i tijela također, i tjelesnu muku i umor živaca i volje. — *Triduo sustinent me, već tri dana stoje uza me.* — Od mene si više tražio, a ipak ja nijesam bio jači ni ustrajniji od tvojih Galilejaca. Mnogo sam te godina čekao. Upoznao sam tvoje kušnje. Da, bio si tvrd radi dobrohotnosti svoje; nijesi mi htio dati malen, ugodan i sanen život, i hvala ti za to! Upoznao sam, što je dugi boravak u pustinji i noć bez sna, kada srce udara ludo kao stara zvonjava na uzbunu. Kada se — da bi se primamile duše — govori, da se svi, koji tebi služe, samim time tope u utjehama, kada se tvoja služba opisuje kao neprestani i slatki zanos, i kada se od tvoje volje obzirom na nas prave nježni pozivi i jaka očaravanja, o moj Bože, moj Bože, već mislim, da se sve ne govori, i da se bitno dapače prešućuje. Ima zveketanja mača u tvojima riječima i strahovitih zahtjeva u tvojima pozivima. — *Non pacem ... sed gladium. Ne donesoh mir ... nego mač!* — da se naša ramena nimalo ne sagnu, i da naša koljena ne popuste pod golemim bremenima, koja ti stavljaš na nas. Neprestano ponavljajući, da ništa nije slađe, nego tebi služiti, došlo bi se dotle,

da bi držali, kako ništa neugodno ne zapovijedaš, i kako se čovjek može mirno ispričati, što je zanemario neku dužnost, samom tom činjenicom, što ta dužnost nije bez gorčine.

Ushićenje, oduševljenje, kojim daruješ svoje učenike, to je oduševljenje za naporne zadaće, to je veselje jako se truditi, ne štedjeti se, oštro udarati po zapreci i ne zahtijevati nikakva obzira prema samoma sebi. — *Sustinent me, stoje uza me.* — Oni znaju, kako te treba trpjeti, i kakve duge strpljivosti moraju biti prije tvojih čudesnih dobročinstava. Znaju što stoji našu slabost da ti vjeruje, upoznali su glad i smrtnu muku bolesnika, koji osjećaju, da im nestaje posljednjih sila, i grčevitu vrtoglavicu u svojoj glavi, koja luduje. O moj Bože, ti si strog učitelj: to je vrlo dobro, ne tužim se na to. Sve, što je u našemu životu doista lijepo, također je uistinu čvrsto: od majčine ljubavi, tako bogate žrtvama, do neustrašivosti vojnika, koji čeka smrt stojeći sam, na svome mjestu.

Triduo, tri dana. — Veselim se, što mogu tvrditi, da su moje godine pustinje bile duge. Bit ćeš milosrdan prema meni radi ove vjernosti, kojom sam te čekao, i jer sam se držao onoga, kojega nam je Otac dao kao Spasitelja. Smilovat ćeš mi se, to je sigurno. Ti si došao na zemlju samo da spasiš ljude moje vrste. Ali promatrajući to izbliżeg, moj Bože, vjerujem, da si za me već počeo svoje čudo, koje hrani. Ne moram čekati, dok se moj život vjere završi u slavi, da bih doznao, kojom divnom hranom čuvaš sile svojih uče-

nika, jer nijesi čekao toga roka, da pošalješ u me svoju milost i snagu svojega Duha. U dane kušnje ti si bio moja snaga, a ja toga možda nijesam znao. Mislio sam, da se hranim svojima zalihama; držao sam, da moja moć dolazi od mene, a ipak bih bez tebe već davno bio umro od glada i žeđe.

Sustinent me, ne ostavljaju me. — Ne ostavljam te, ali zbog toga, što ti najprije pristaješ da mene ne pustiš. Ti me hraniš, a da ništa ne govoriš, i ti si se od davnih dana moga djetinjstva brinuo za me, da me ne pustiš da umrem od bijede. Gospodine, neprestano mi i dalje dijeli nebesku milostinju tajanstvenoga kruha, nevidljive pomoći, koja je po tvojim rukama sišla k mojoj bijedi, jer ja mogu živjeti samo od tvojih darova, inače *deficiam in via, klonut ću na putu.*

Daj, da sve više ljubim ovaj život vjere, koji je sav obasjan ufanjem; daj, da ljubim ovu pustinju, u koju stavljaš moju dušu, ovu golemu ravnicu s tobom u sredini i sa mnom pred tobom, ali ne sa mnom samim, nego izgubljenim u mnoštvu moje braće i ovisnim skupa s njima o tvome velikome milosrđu. Tvrdo sam odlučio da te ne ostavim, i ako te ne ostavim, neću se bojati ni neprijatelja ni smrti i živjet ću zauvijek od tvoga milosrđa!

LXXXIX.

Ego sum via.
Ja sam put.

Ima jedno veliko otajstvo, duboka tajna ljubavi, koja božanskima činiti puteve, kojima idemo. Govorim o putevima, o pravima putevima, o onima, po kojima stupamo korakom svoga umora ili svojih nada, o onima putevima, koje je čovjek napravio na ovoj zemlji, koju na dan rođenja prima u baštinu, i u koju se spušta njegov mrtvački lijes. Da označi rod onih, koji se muče, zar nije bogoslovska znanost Adamove sinove nazvala *viatores, putnici?*

O moj Bože, daj, da shvatim nijemi znak, sakriven u stvarima, i kaži mi Evanđelje puta. Sjećam se, da su već Rimljani govorili o svetim putevima. Oni nijesu razumijevali, jedva su nagađali. Otkada ti na raskršćima čekaš svoje odabranike, na našima se cestama događaju čudnovate stvari: možda se o čitavome našemu spasenju radi na kakovu dobro poznatu putu kao i o spasenju Savla, kada je išao u Damask. Držati se staze znači biti poslušnim i povjerljivim. Kada tko više ne nalazi puta, kažemo jednostavno, da se izgubio, upravo kao i oni, koji nijesu otkrili ili su ostavili sugurni i ravni put, koji vodi k tvome svijetlu, — *per tuas semitas, po tvojima stazama.*

Putu svatko vjeruje. Ako rijeka priječi prolaz, već znamo, da je put unaprijed vidio poteškoću, i da će nas most riješiti neprilike; ako treba ići kroz šumu, već znamo, da su drvari išli prije nas, i da je kao za kakova kralja i za nas slobodan put kroz šumu visokih stoljetnih stabala; put se penje uz planinu ili silazi niz nju; on bilazi oko ponora; on je malo sličan tebi, Gospodine, jer lagano i ne govoreći ništa golemim trudom sjedinjuje duše i stvari — *fecit utraque unum, od oboga čini jedno* — i jer zbližuje strance.

Ne čudim se, što je Crkva posvetila naše puteve, i što u svojim časoslovima nalazimo *Itinerarium clericorum, putovanje svećenika.* Ići putevima prema dalekome, nevidljivome cilju, znači nanovo početi čin Abrahama, koji ostavlja Kaldeju i Mudraca, koji odlaze u Betlehem, a zar ti sam nijesi rekao Mudracima, da će bolje biti, ako se u svoju zemlju vrate drugim putem — *per aliam viam reversi sunt, drugim su se putem vratili?*

Stari putevi kršćanskoga svijeta! Oni, koji vode k starinskim svetištima, i kojima su hiljade hodočasnika putovali! Ne, ne mogu više kao svjetovne čine smatrati sve one korake, koje redam duž zemaljskih puteva. Ti si sam došao šetati našim putevima; ti si sa svojim apostolima ispitivao najbolje puteve; ti si se uklanjao iz Judeje ili iz Samarije; na putu te je Petar priznao Sinom Božjim i na putu je postao ključar Crkve; i na putu Križa ti si otkupio svijet i meni oprostio. Sada se ja slab žurim ostavljajući trag svojih stopa na putevima, radim kao ti; kada me hodanje umori, i kada me duljina puta iscrpe, ja sam poput tebe. A gotovo uvijek nas je tvoja svemoguća milost htjela stići na našima stazama. To je iskusio slijepac Bartimej, i onaj Etiopljanin, kojega je Filip obratio, i Samaritanka, i svi oni, koje su tijekom stoljeća tvoja svetišta privlačila.

Ego sum via. Ja sam put. — Nema ništa šutljivije, a opet ni ništa neodoljivije od puta. Pođi desno ili lijevo, zalutat ćeš. Drži se puta, bit ćeš siguran. Ja hoću tvoju Providnost za stazu. Čega mi može ponestati, ako tebe ne ostavim; a ako si ti put, kamo bi mogao voditi, ako ne k samome tebi i k Očevoj svjetlosti?

Ali neugodno je ostati vjernim putu. Kada on krivuda, ne kaže, zašto to čini. On je nijem poput tebe; on je miran kao ti. Kratkovidna mudrost, koja vlada u meni, izmišlja kratice, kada me tvoja volja vodi po zavojima. Uvijek me napast goni da ispravljam tvoje pravce, i osjećam, da zapovjedno »zašto«, neprestano napada moju vjeru. Zašto tražiš takovu žrtvu? Zašto me siliš k onima dosadnicima? Zašto me vodiš u potpuno odricanje, u redovničko zvanje, u kušnju i bolest? Zašto osobito tako dugo oklijevaš, prije nego daš, da me sretnu sreće, koje unaprijed tražim, i oslobođenja, koja unaprijed vidim? Tvoj je put zavojit, a ipak si nam preko Proroka i Preteče rekao, da uvijek ideš ravno: *rectas fecite semitas eius, poravnite njegove staze.* — Ti si rekao, da svi ovi krivi putevi moraju biti ispravljeni: *erunt prava*

in directa, što je krivo, bit će pravo. — Čini mi se, da je protivurječje između tvojih riječi i tvojega vladanja, i da tvoja Providnost ne voli ravnih puteva... Osim ako se i ja sada ne varam? Ja uvijek imam čudnu naviku da vjerujem, da je ravno sve ono, što je po mojoj želji, i da je pravo ono, što ja mislim. Kada se moj i tvoj nacrt ne slažu, ja tvrdim, da si ti nakrivo zašao. Pravi čas uvijek je vrijeme moje nestrpljivosti, i ja mislim, da su svi satovi zakasnili, čim moja pohlepa nema onoga, što čeka. Bezumna vrdanja svoje ćudljivosti ja ludo smatram pravcima, odmjerenima po uzici. Ne, ne, ti se ne daš smesti mojima kretnjama ili mojima vikama, ti uvijek ideš ravno k cilju. Moji su prijeki putevi uistinu stramputice. I kada pogledam natrag, na obzorje svojih prošlih dana, na puteve, kojima sam već prošao, vidim zaista, da je tvoja volja sa mnom bila volja bez oklijevanja i bez povraćanja, i da me pravac tvoje misli plaši. Znam, da me svojom Mukom i svojom Smrću vodiš k slavi svoga Uskrsnuća, i molim te, da me braniš od samoga mene, da ne dopustiš, da zalutam, ni da me zahvati umor od toga, što sam ti vjeran. Daj mi da budem *viator, putnik* do kraja, i ti budi cilj moga hodočašća!

XC.

Iudicium est mundi.
Svijetu se već sudi.

Gospodine, u tebi me zadivljuje i plaši to, što si neizbježiv; više nego neizbježiv, konačan. Kada ti budeš svršio svoj prolazak između ljudi, vječno će biti utvrđeno, da su jedni bili tebi s desna, a da su drugi ostali tebi s lijeva. A poslije toga neće se ništa više pitati. Svatko će biti određen zauvijek. Tvojega djela ne može ništa više nastaviti, i nema više otkupitelja, da spasi one, koji te budu prezreli.

Ti si neizbježiv. Svijetlo je unišlo u tamu. Noć, koja je privoljela da primi ovo svijetlo, sama je postala svjetlošću, a sva je njezina prijašnja crnina iščeznula; ali noć, koja nije dopustila svijetlu da prođe, ta noć nije ostala jednostavno ono, što je bila. Ona je sada svojevoljna noć, ona je noć, koja je prezrela svijetlo, a njezina je prirodna crnina grešna crnina. Onaj, tko neće Boga, postaje gorim od čovjeka, postaje osuđenikom.

I ovo suđenje svijeta već je započelo.

Htjeli to ljudi ili ne htjeli, ti si među njima. Mogu oni raditi kao da ne znaju za te, ali kada se tko pretvara, da ne pozna temeljnoga kamena, zatko ista o nj se razbija. Ti si se smjestio u naš svijet i sve nas sudio. Mi ćemo ostati vječno utvrđeni u

držanju, kakvo budemo imali prema tebi. Kada razmišljam o ovim stvarima, maleni drhtaj straha prolazi mojom dušom. Ne volim onoga, što je konačno. Ja sam malo kao oni pisci, koji luđuju, kada im tko oduzima njihov rukopis i koji zbog neprestane brige za ispravljanjima i daljnim uljepšavanjima strašno trpe pred odlomkom, koji se ne može više opozvati. Već je čitava stoljeća, Gospodine, ljudski rod navikao lukavo raditi oko ljepote i ispravljati se, a konačna nas točka uvijek plaši. Ti si konačna točka, i posljednje slovo pisma; ti si ono tajanstveno omega, poslije čega se ništa nema više čekati. S tobom dakle treba da se sporazumimo, tebe moramo držati posljednjom nadom.

Tebe prepoznati, kada prođeš, znati, tko si, i to ispovjediti bez pretvaranja, tako u svoj život primiti tvoju istinu, to je jedini način da izbjegnemo smrti. Ti si nazočan, a ipak te ne vide oni, koji neće da te vide. Ti neprestano govoriš, a ipak gluhaci doista stvarno ne čuju nikakve tvoje riječi i smatraju nas luđacima, kada slušamo tvoj glas, koji puni neizmjernost tvojega djela. Čitava je stvar samo u tome, da te zaustavimo na prolazu, a ja ih znam, koji su cijeli svoj život prosjedili u jarcima kraj puta, kojima ti ideš, i koji su me uvjeravali, da te nikada nijesu sreli. Ti si među nama; tvoj nas pogled ispituje; tvoja nas istina sudi, a mnogi idu tamo i ovamo, i smiju se i plaču, i spavaju i misle, a da ih tvoja nazočnost nije nikada zastidjela u njihovima kretnjama, a da te nijesu laktom gurnuli u svome poslu.

A ipak si sve ove ti već osudio. Svi oni, koji hoće da ne znaju za te i koji se uređuju daleko od tebe, moći će ostvariti svoju želju i bit će zauvijek oslobođeni tvoje nazočnosti. Ti si strašan i dobar, strašan kao sve ono, što čvrsto stoji i ne popušta, strašan poput Istine, koje ništa ne može načeti, i poput Pravde, koje ništa ne može podmititi. Od svake svojevoljne sljepoće tvoja me milost očuvala!

Grešni slijepci ne lažu govoreći, da im njihove velike otvorene oči ne pokazuju tvoje nazočnosti. Njihov je grijeh jači, i njihovo nevjerje dublje. Oni su sami sebi krivi, što te ne mogu vidjeti, kao oni Židovi, koje je mržnja tako zaslijepila, da su mislili, kada su propinjali Sina Božjega, da dobro čine. Duga lijenost ili tašta grubost, plačne strašljivosti ili ujedljiva oholost, želja za novcem ili suša srca: sve to, ako je s našim privoljenjem, to je u nama moć tame. — *Videte ne vos tenebrae comprehendant, pazite da vas tama ne osvoji.* — I kada kažem, da te ne vidim, to nije uvijek, to dapače nije nikada valjana isprika.

Kada bih te ipak htio slušati! Kada bih pristao da više ne ševrdam, da se bez pridržaja stavim pod tvoju jedinu vlast i da od tebe primam sav svoj život! Oci grčke Crkve ponovili su nam, da si ti svojim Utjelovljenjem izliječio sve, što si uzeo, i hoteći izliječiti svu ljudsku narav, da si je morao potpuno uzeti na se i postati čovjekom, tijelom i dušom, razumom i voljom. Čini mi se, da bi trebalo, da ista stvar nastane u meni. Sve, što pridržim, upropašteno je, osuđeno, proglašeno nekorisnim, određeno za smrt; sve,

što ti uzmeš na se, sve, što tebi predam, sve je to izliječeno, pobožanstvenjeno, sve to postaje besmrtnim i ulazi u kuću Oca. Moji su dani bez vrijednosti, ako nijesu tvoji; a moji napori samo su mlaćenja prazne slame, ako tvoja milost nije njihov početak.

O moj Suče, uzmi sve! Neću, da taj naslov »sudac« ohladi moje pouzdanje. U dnu ja te ljubim zato, što si konačan. Kada bi se tvoj sud mogao popravljati, ti bi bio slab, i kakvu bi korist našla moja slaboća oslanjajući se o tvoju nemoć? Ali što ti budeš o meni rekao, nitko neće moći poreći; iznad onoga, što ti budeš napisao, nitko neće doći da što olovkom doda; i onaj dan, kada ti gledajući mi ravno u oči budeš proglasio, da sam »tvoj«, i da je moja kušnja svršena, onaj dan, onoga dana bez sutona neizmjerno ću te blagosiljati, što si onaj, koji se ne mijenja. Ti si me obvezao, da se uzdam u taj neizrecivi rok i da očekujem od tebe, moj Suče, vječni život.

XCI.

Et erant valde bona.
I sve je bilo vrlo dobro.

Bila su tako izvrsna tvoja djela, moj Bože, kada su izišla iz tvojih ruku, da su unatoč svima našima obeščašćenjima očuvala biljeg svoga uzvišenoga podrijetla. Kada su pretjerani znanstvenjaci došli vjernicima govoriti, da je narav istočnim grijehom potpuno pokvarena, i da je ti onakovu, kakovu je danas vidimo u njezinu sadašnjemu stanju, nikada ne bi mogao stvoriti, jer da te je nedostojna, Sveta je Crkva zaustavila te nauke prokletstva i osudila ih. Nije istina, da je stvorenje, u kome sam, postalo posve zlim. Ono je slabo. Ranjenik nije mrtvac.

Budući da je ovo stvorenje tvoje djelo, na njemu mogu pronaći otiske tvojih prstiju, jer od tebe ono dolazi, k tebi se okreće, i miris tvoje vječnosti širi se nad svom ovom kratkotrajnošću. Večeras ću moliti sa svima tvojima stvorovima. Zašto u kršćanskome kalendaru još nemamo svetkovine stvorenja? Znam, da su ovu misao okaljali, i da su nevjernici kušali Početnika Svijeta postaviti na mjesto Nebeskoga Oca, koji je u nebesima, i da su htjeli metnuti narav na mjesto tvoje milosti. Ali zar to nije prešniji razlog, da se tvome djelu povrati sva čast, koja ga ide, kao što se priređuju veliki pomirbeni obredi u crkvama, pošto ih je kakovo javno bezakonje za neko vrijeme obeščastilo?

Čujem oko sebe razvučena jadikovanja svih razočaranih; oni misle, da je sve dosadno, i da nigdje nema valjana razloga za život. Oni nikada nijesu naučili gledati lagano, bez laži, lijepo u lice jednostavnih stvari; oni ne znaju, u kakovu se božanskome svijetlu njihov život neprestano kupa, i umrijet će, a da nijesu otvorili očiju.

Ne, tvoje djelo nije uvenulo. Rečenica, koju si nam govorio stvorivši sve stvari, ona rečenica, koju nam kao jeku cijeli svijet vraća natrag, tako je lijepa, da se čovjek gotovo boji odveć uz nju prionuti i smatrati je čitavim tvojim govorom. Kada čovjek pristaje da se da oduševiti tvojima djelima, život je neprestano divljenje, i čovjek, dapače i ne unišavši u svijet duša, u samima stvarima nalazi, što bi bez prestanka štovao. Reci, moj Bože, da li su se posve varali naši davni pređi, koji su padali ničice pred stoljetnima stablima i koji su bacali žrtve u vodopade? Da, da, krivo su radili, to znam, što su pomiješali stvorenje i Stvoritelja; krivo su radili štujući učinak, a ne sežući do uzroka, kako se veli u knjigama, ali između stvorenja i Stvoritelja ipak nema potpunoga lučenja, i učinak postoji samo pomoću svega onoga, što je primio od uzroka. Ali stari se pradjedovi varahu ne zbog toga, što je pravac njihova kretanja bio zao, nego stoga, što su prerano zaustavljali to kretanje; kao križari, koji su odilazili doduše u Svetu Zemlju, ali koji vjekovahu u prvome pristaništu i koji nikada ne vidješe Jeruzalema.

Ja nemam dovoljno štovanja prema stvarima. Radim poput onih rimskih vojnika, koji su plijenili Korint i kockali se na slikama starih grčkih slikara neprocjenjive vrijednosti. Mučaljivi glas onih hiljada glasnika, koji mi od šumarica pa do zvijezda, što padaju, govore o tebi, i navodi me, da te ljubim, ja ga ne čujem, jer sam još osoran i prost, i jer me moj san o sebičnoj sreći napastuje i ponizuje. Kada koja velika ličnost propovijeda o čednosti ili o pouzdanju i kada vješto plete čvrste dokaze, slušam je i divim joj se i osjećam se više ili manje uvjerenim. Ali je li nužno, da uznemirujem velike ličnosti, da me nauče ili ponovo nauče ovima starim istinama? Zar u Evanđelju nijesi preporučio, da gledamo poljsko cvijeće i da se učimo od slobodnih vrabaca? Zar nijesu štipavci, zmije, jaja i kokoši, vo i magarac, sud i svijeća, kruh i peć, jezero, mreža, oluja, srp i zrelo žito, sve do pjevanja pijetla i do crveni sunca, koje zalazi, zar nijesi sve to priprosto stvorenje za nas obogatio naukom i naupunio uspomenama? Kada pijetli pjevaju, zar se ja kršćanin, mjesto da ih promatram kao neznatnu živad dvorišta, ne bih morao sjetiti kuće velikoga svećenika i trikratnoga nijekanja? Zar pred žeravicom ne bih morao misliti na vojnike one čete i izdaleka slušati glas sluškinja. Zar tiha noć ne bi za me morala biti puna ozbiljnih šaptanja, kojima si negda naučio Nikodema do potrebno da se nanovo rodimo — *nasci denuo, nanovo se roditi* — da umaknemo smrti?

Ti si svagdje, i na koju god se stranu okrenem, sretam tvoju istinu i tvoju ljubav. Stvoritelju, Otkupitelju, ti si Riječ, po kojoj je sve postalo; dolikovalo je, kaže nam bogoslovska znanost, da sam začetnik ovoga svijeta dođe popraviti ga. Bilo je izvrsno, što umjetnik nije kome drugome povjerio brigu oko popravka svojega remek-djela, i Riječ je tijelom postala. Na svijetu dakle ne otkrivam znakova dvostruka nacrta, crta dvostruka crteža, kao u našem nemoćnome graditeljstvu, gdje nasljednici po svojima zamislima dolaze dovršiti, što prvi graditelji, koje je smrt ugrabila, nijesu imali kada svršiti. Ti si sve stvorio, i ti si sve obnovio. Tvoje ruke, koje su Petra držale nad vodom, i koje su vojnici pribili na krvavo drvo, ruke su onoga, koji je stvorio svijet i koji me jedini može spasiti u posljednji dan.

Tuae sanctae manus istae
Me defendant, Jesu Christe,
Ultimis in periculis.
O te tvoje ruke svete
Nek me brane, Spasu Kriste,
U posljednjim pogiblima.

Daj, da svuda u tvome djelu štujem te božanske ruke; daj, da me divljenje čisti, i ne dopusti nikada, da s mojih usana i iz mojega srca ispanu riječi prezira za ovaj divni svijet, u kome si mi napravio mjesto, meni, o kojemu si sa svim ostalim u času, kada si me stvorio, sudio, da sam veoma dobar.

XCII.

Sub modio.

Ne užiže se svijeća i meće pod sud.

Zabranio si nam da se gasimo; nijesi dapače htio, da se dragovoljno umanjujemo. Zabranio si utrnuti ono, što svijetli. Divim se tvojoj zapovijedi, ali me je strah, da je nikako ne razumijem i da se njome ne poslužim, da proglasim svetima veoma bijedna slavoljublja i da ne podražim vrlo taštih zahtjeva. Svijetliti znači pokazivati se. Svi će se slavoljubni koristiti tvojom zapoviješću, Gospodine, a nezadovoljni će govoriti o sudu, čim učiteljska vlast, čim im predaja bude naložila spasonosnu stegu. Brbljavac neće više pristati da šuti. Oni su uvijek uvjereni, da su njihove riječi rijeke svjetlosti. Početnici će zahtijevati svi svoj svijećnjak — *super candelabrum, na svijećnjak,* — a svaka čednost, svako poništenje, svaka obzirnost postat će besmislenima ili zlima stvarima... Tako je lako, kada čovjek dimi i nestalno svijetli, svaljivati krivnju za svoje slaboće na ne znam koji nesnosni sud; tako je lako za ispriku svoje strašljivosti kriviti prilike i uspoređivati se s onim, što je čovjek mogao biti, da je bio našao »svijećnjak«. Zar te upravo ponizni ne hvale, i zar ti gostima nijesi preporučio, da sami sjedaju na zadnja mjesta za stolom?

Sud, kojim nemamo pravo pokrivati svoju krepost ili svoju sposobnost, nije čednost ni obzirnost. One su uvijek nužne. Taj je sud malodušnost, nepovjerljivost i nepouzdanje, vješta laž i strašljivost. To je sud, kojim se pokriva lakomi plamen, ne da bi se zaštitio od vazdušnih struja ili da bi imao kada rasti, nego da bi se uklonio od drugih i da bi obasjavao samo sebe. Sebičnost je srčika svih naših gašenja, sposobnosti i mnogi su nekorisno prošli, koji bi s malo požrtvovnosti bili mogli rasvijetliti čitavo kakvo društvo. Sud je udobni život i mlitavi trud, maleni zaklon, koji ljudi upotrebljavaju, da umjetno ograniče svoje obzorje, otklanjanje, kojim čovjek neće da svijetli *čitavome* stanu i da radi svim opsegom svojih sredstava. Plamen pod sudom, novac u rupčiću, zakopano blago: to je uvijek ista strahovita nauka: odgovarat ćemo za svako dobro, koje smo propustili učiniti, i za dobro, koje nas je naša plašljivost učinila nesposobnima da ga učinimo.

Sveta neustrašivost temelj je kršćanskoga značaja. Zašto da se bojimo svijetla? Zašto da propovijedamo mlohave kreposti? Zašto da se brinemo samo oko tog, kako bismo skučeno zaklonili one, koji vjeruju, zanemarujući golemo mnoštvo, koje čeka u tami? O moj Bože, ne volim, da se tako svijet dijeli, da se u jedinome stanu prave odjeli, i da se kaže: Ovdje smo mi, a ondje naši protivnici; ovdje su vjernici, tamo su bezbožnici, ovdje naši prijatelji, ondje đavolski sinovi... Ovih tako okrutnih međa ti nijesi potvrdio, kada si rekao, da moramo svijetliti svima

očima, i da se naša ljubav ima tako daleko rasprostirati kao jako djelovanje tvoje milosti. Naše današnje protivnike ti možda u tišini pripravljaš, kako si pripravio progonitelje Savla, da te propovijedaju po svijetu; a naši se vjernici nemaju činiti važnima, nego raditi oko svoga spasenja pazeći, da ne padnu, — *qui stat, videat, ne cadat; koji stoji, neka pazi, da ne pane.* — Imati vjeru u istinu ne znači bojati se da je stavimo nasuprot laži i zabludi: tmine ne mogu uništiti plamena. Vjerovati u milost ne znači bojati se od ljudi tražiti junačke kreposti, ne znači mjeriti njihove obaveze njihovim sredstvima, ni njihove dužnosti njihovim novcem, nego uzeti u račun neiscrpive pričuve božanske snage, i opominjati kršćane, da budu dostojni Krista — *ut ambuletis digne Deo, da živite dostojno Boga.*

Poganska nas bojažljivost konačno pokvari. Oko nas je sve puno ljudi, koji neće, kako oni kažu, da se sramote, i koji se istom poslije pobjede primiču borcima. Čovjek bi rekao, da im je dobro došlo sve, što se smanjuje. Nikada se nijesu htjeli velikodušno izložiti opasnosti veličanstvenoga pothvata nepodijeljena milosrđa. Nikada nijesu puštali da potpuno plamte za dobro sviju. Njihove su kreposti uzane i sumnjičave, a njihova je prva briga, kao kod plašljivih vojnika, da i prije, nego što počnu raditi, nađu kakav dobar zaklon.

Ut luceat omnibus, da svijetli svima. — Ja svima pripadam. Ne smijem svoj duh tako upotrebljavati, kao da bi se on samo mene ticao. Diletantizmi

su uvijek veoma pogrešni. Moja tjelesna snaga i moje ćudoredno zdravlje i sve, što mi drugi mogu zavidjeti, sve je to dio »svjetiljke« i mora svijetliti *in domo, u kući*. Polovični su načini vazda puni čara za našu tromost, a kada nas kakova dužnost dovede u nepriliku, odmah zaključujemo, da nije za nas.

Gospodine, možda nešto poznam ljude svojega vremena. Ti si dao, da se rodim među njima. Uvjeravam te, da nijesu tako zli, kako se to tvrdi, dapače ni tako pokvareni, kako to sami govore. Ima u njima kao i kod njihovih starih goleme sposobnosti za požrtvovnost i stvarne želje da ne žive bez svrhe. Oni hoće posla, po potrebi teška posla, ali koji je vrijedan truda, što se ulaže, da se posao dobro obavi. Oni se ne krate raditi, oni će i umrijeti, samo da rad ne bude uzaludan, i da njihova smrt imadne smisla. Ono, čega nemaju, to je tvoja milost. Treba im kao odredu, koji napada neprijatelja, cilj i prostor, strana, kojom bi se mogli široko izići dajući sav zamah svojima silama. Oni, koji ljudima budu govorili jezikom, što mi ga tvoja milost šapće, oni, koji posao budućnosti budu osvijetlili zrakom onoga svijetla, koje ti na dnu svih savjesti pališ, oni, koji budu vjerovali u Istinu, koja oslobađa, u Pravdu, koja spasava, u Krista, koji oprašta, oni, koji budu rekli sve, što treba reći, i učinili sve, što treba učiniti, oni će plamtjeti poput zvijezda — *in perpetuas aeternitates, u vjekovječne vjekove.*

XCIII.

A bimatu et infra.
Od dvije godine i niže po vremenu.

Da bude sigurniji za tvoju smrt, naredio je, da se svuda oko tebe pokolju oni, koji su ti mogli biti vlanalik, a Betlehem je čuo plač majki u suzama. Vladanje se tvojih neprijatelja nije promijenilo. Njihov način nije napredovao, i pustošeći sami svoju zemlju, kušaju te se osloboditi.

Nastoje te uništiti, prije nego si progovorio. Surovo, okrutno hoće da ubiju novorođenoga Krista, toliko se boje, da ih kasnije ne bi smetao pravi kralj samoga Izraela.

O moj Bože, poznam ja ove lude i rušilačke nasilnike; znam, gdje su oni, koji u svojoj zemlji, u zemlji svoje duše nište još nježne klice tvojih nadahnuća i koji hoće da ti zatvore usta, prije nego rekneš i samo jednu riječ. Mi smo tako ljubomorni glede svoje nezavisnosti i ne usuđujući se vazda tebi opirati, kada grmiš sa vrh Sinaja, kukavički ti se osvećujemo kad ponizno dolaziš i pljačkamo početke tvoga djela u nama.

Ti se rađaš u našoj volji svaki put, kada nas kakav dobar pokret, potekao od tvoje milosti, čini boljima. A mi se bojimo biti boljima, jer ne volimo strogih savršenstava. Mi se bojimo, da ti postavši

jači u nama pomoću naših prvih popuštanja ne podigneš glas; bojimo se, da u tebi ne nađemo gospodara, i da nam se ne otmu kraljevske palače, koje naša sebičnost nasilno prisvaja, i u kojima smo veoma udobno uredili svoj život. Tvoja su nadahnuća tako slaba! Te dobre želje, koje nama prolaze, možemo tako lako ugušiti! Nitko o tome neće ništa znati, i dapače se neće čuti u Rami plač stare Rahele. Kada se u nama pojavi plemenita misao, dosta je da samo malu kretnju učinimo, i nje će nestati. O moj Bože, počinjem vjerovati, da se veliki kukavičluci počinjaju na štetu ovih malih stvari, i ja se sam pitam, ne treba li u ovoj temeljnoj surovosti izvana veoma urednih duša tražiti tajnu njihove slabe vrijednosti. Ah, šta ne bismo sve dobili, kada bismo pustili Krista da govori i raste u nama, kada bismo štovali još plašljive prve pozive njegove milosti! Uvijek je u stvarima života najslabije počelo najdjelotvornije. Biljka raste posve sitnim vršcima svojih pupoljaka, a vojska pomoću krhkoga vrha svojih boraca iz prvoga bojnoga reda napreduje prema pobjedi svima golemima naporima stražnjih četa. Kada se igla slomi, otpane samo maleni nevidljivi komad, ali se igla ne može više ni za što upotrijebiti, jer ona svojim šiljkom probija platno, a ništa ne nadomješta toga šiljka. Tvoje se početne milosti gotovo i ne opažaju, ali su one odlučne. Čitav se život može promijeniti njihovim skromnim poticajem.

Ali mi ih ludo opljačkamo. Vazda stražimo protiv tebe, a naša je vjernost veoma varava. Mi ne volimo Boga, koji nas stavlja u nepriliku; ne podnosimo Boga, koji nas skida s prijestolja. Daj mi da ljubim tvoj procvat u mojoj duši i svu onu tihu i nježnu blagost, kojom na dobro okrećeš moje besmislene krutosti.

Jer ako te ne pustim, da postaneš moj Gospodar, morat ću mnogo zla sebi učiniti i od straha pred tobom ubit ću u sebi sve, što je obećanje budućnosti i cvijet nevinosti. Pokolj nevine djece, grozna je povijest i strašno znamenje. Uništiti u sebi sve, što je nalik tvome nadahnuću, sve drugove betlehemskog Krista, to je krvavo ubijanje. Kada čovjek hoće da se zakloni pred tvojim zahtjevima, mora opustošiti čitave krajeve svoga bića. Svaka plemenitost biva sumnjiva onome, tko se boji da te vidi, kako prolaziš njime pod prilikama milosrdnoga nadahnuća; svaka uzvišena ljubav uznemiruje onoga, tko želi ne biti promatranim u svome počinku i u miru nastaviti svoj besmisleni san.

Dobro znam, ako bih te htio ukloniti iz svoga života, da bih morao ukinuti, ubiti sve, što me miri s mojima zadaćama i što me drži, da ne budem sasvim prost. Znam dobro, da bih morao žrtvovati mnogo nevinosti, da te se oslobodim, i da bih te mogao ukloniti jedino poubijavši skupa sve svoje dobre želje.

A znam također, da te ova sramotna sredstva ne bi uklonila, ali bi me učinila teškim zločincem. Ti si neprestano pravi Kralj duša, dapače i onih, koji te progone, niječu te i gone te. Naše su učene ratne vje-

štine samo igre zle djece, a kada se kratimo pustiti te da govoriš, sami sebi oduzimljemo vječni život. Ova me strahovita istina proniče utjehom. Budući da si ti uvijek Kralj duša, one se dakle vazda za te stvaraju, i tvoja ih milost u ovome životu nikada ne ostavlja. Kada su krive, nije to radi toga, što bi Krist, njihov Spasitelj, bio ubijen, prije nego ih je mogao otkupiti; to je stoga, što one ne primaju ovoga vazda pruženoga spasenja i što se prema Bogu vladaju kao prema nepozvanu gostu. Mi na zemlji nemamo moći da te uništimo; tebe katkada teški grijeh istjera iz duše, ali za granicom, u Egiptu, ti čekaš čas, kada će nasilnici umrijeti — *defuncti sunt enim, qui quaerebant animam pueri; jer su izumrli, koji su tražili dušu djeteta,* — i čim je tlo slobodno, ti se vraćaš u svoju zemlju. Unatoč mojim možda i veoma dugim nevjernostima, Gospodine, vrati se k meni! Nasilnici su umrli ili su na umoru. Dosta mi je mučnoga rada oko izgradnje čitavog jednog sklopa nutarnje prepredenosti; ne razumijem se nimalo u sve to proračunavanje, i gade mi se moje podlosti. Neću više poklati dobrih želja ni uklanjati tolikih milosti u zametku. Vrati se u me, i vladaj sa mnom, i radi od mene, što te je volja, po veličini svoga beskrajnoga milosrđa!

XCIV.

De laqueo venantium.
Od lovačke zamke.

Bio si vrlo oštar, Gospodine, za sve one, koji u bogatstvo polažu svoje nade. Unatoč brizi, kojom smo htjeli ublažiti tvoje riječi, one nas i dalje neprestano vrijeđaju, kada ponovno čitamo Evanđelje. Sve naše tumačenje nije istupilo oštrih uglova. Oni ostaju kao prvi dan oštri poput britkog mača — *penetrabilior omni gladio, oštriji od svakoga mača.* — Ja već pogađam, da će golema laž udariti na moj život, ako ih ne htjednem razumjeti; dobro predviđam, da između tvojih učenika i pogana mora biti potpuna razlika u načinu, kako shvaćaju novac. Nije moguće, da oni i mi promatramo istim pogledom i da mjerimo istima mjerama ono, što si ti nazvao imenom, koje se ne može prevesti, Mamonom nepravde, nepravednim bogatstvom, onu čudnu stvar, koja je tvoj protivnik, i kojoj ne možemo služiti, a da ne prestanemo biti Božjima.

Vraćam se dakle k onoj vječnoj nauci siromaštva, kao krijesnice, koje lijeću oko noćnih svjetiljaka. Ona začarava i prema tome opasna je. Znam, da ima o bogatstvu krivovjernih ludosti, i jednako se bojim odveć jednostavnih rješenja, koja oslobađaju od razmišljanja, i odveć vještih, koja dopuštaju sve sačuvati. Ima redovničkoga siromaštva, ali kao ni

poslušnost ili čistoća ili apostolski rad ne može se to siromaštvo potpuno prognati u samostane. Njegov duh ne može biti isključivom povlasticom, jer u tvojim vjernicima moraju nekako biti sve kreposti, i jer su sva duhovna dobra podijeljena u tvojoj Crkvi.

Gospodine, ima ih pa im je riječ »siromaštvo« neprestano na usnama, ali stvar, o kojoj govore i koju preporučuju, nije nipošto siromaštvo, ona je škrtost. Govore, da je uvijek krivo mnogo trošiti, a ja ne mislim, da su te riječi vrlo nadnaravne. Bez sumnje ne treba mnogo trošiti za svoju sebičnost i za svoje tjelesne udobnosti; dapače ne treba upravo ništa trošiti, da bi se hranili ovi stari naši neprijatelji. Ali kad mi se preporučuje, da štujem novac i u strahu da promatram gotovo kao svetu stvar znakove bogatstva, izgleda mi slobodno držati, da se izopćuje tvoju svetu riječ i da nas se navodi, da obožavamo utvare. Dva su načina, kako se pokazuje, da netko mnogo drži do novaca: prvi je, kada ga tko toliko gomila, te mu se čini, da ga nikada dosta nema; drugi je, kada ga tko tako malo troši, te mu izgleda, da ga uvijek odveć daje. Lakomo sticati, ljubomorno čuvati: i jedno je i drugo oblik niske lakomosti; to je klanjanje šupljemu kumiru, i to je duša u ropstvu bokovinskog boga. Siromaštvo je kraljevski veličanstveno. Ono je stvoreno od neizrecivo velike slobode pa novcu priznaje samo vrijednost sredstva. Kada ga skučuju, njega tako široka i tako velika, na neznatne razmjere malenoga građanskoga gospodarstva; kada škrto broje najsitnije novce i kada ih

jedva jedvice puštaju iz ruku, kao da bi to bila mila djeca, ljubljeni Benjamini; kada govore o siromaštvu, koje da je čangrizavo i zabrinuto i da neprestano računa, prave ruglo od nečeg vrlo odlična i grde tvoja Blaženstva. Ništa ne smije prianjati za našu dušu, ništa se ne smije lijepiti za naše ruke. Štedljivost nešto znači samo s obzirom na daljnu milostinju. Pravi siromah pljuje kumirima u lice, kao što su nekada mučenici činili. Sam taj čin nije možda toliko odličan i lijep, ali je iskren i sviđa se Bogu i pun je zgodne poduke. Koliko ih je među nama, koji bi rado pljunuli na drveni kumir, na platneni ili pernati crnački kumir, ali koji ne bi više imali ovog visokog prezira za dobro pozlaćene Baalove i za krive bogove od teškoga srebra.

De laqueo venantium, od lovačke zamke. — Tako lako zapadamo u mreže staroga napasnika. Stalo nam je do bogatstva. Volimo obilje u ropstvu, nego oštru, čednu i siromašnu slobodu proroka u pustinji. Ropskima smo mnijenjima proniknuti i okaljani. Mi ne volimo da ispraznimo svoje dvije ruke, a da dapače nijesmo ni sastavili popisa onoga, što ostavljamo na putu. Sve je za nas, pa i naše zasluge i nagrade, postalo predmetom računa i cjenika.

Bijeda, bijeda! O moj Bože, ja težim za tom božanskom slobodom siromaha. Bili u redu ili bili u svijetu, tvoji bi vjernici morali novac smatrati samo sredstvom, za koje se čovjek ne veže, i glupo veselje radi velikoga dobitka moralo bi im ostati nepoznatim. Daj, da moje bogatstvo bude da tebe posje-

dujem, i ne dopusti, da se zemaljska dobra nagomilaju oko mene! Sve, što se na zemlji veliko uradilo, ostvarili su siromasi, a duhovna se blaga čovječanstva ne čuvaju u kovčezima, nego u dušama, koje su bez ikakvih spona i pune samih nebeskih radosti. »Ja nemam ni zlata ni srebra, ali dajem ti ono, što imam; ustani, stoj, hodi!« Tako je govorio tvoj apostol Petar; tako govore svećenici, koji odriješuju u tvoje ime i koji *badava* daju nebo grešnicima. Uvijek se *badava* daju i primaju samo stvari, koje zaslužuju naše štovanje. Badava sam primio milost; sama riječ »milost« to kaže, milost je besplatna, nezaslužena, a tvoja je Crkva osudila Pelagijevce, koji su to nijekali. Badava sam dobio svoja oproštenja i tvoja rasvjetljenja i sva ljekovita načela, koja su mome slabom htijenju povratila zdravlje. Badava ću dobiti raj, i toliko je dobrih prijatelja, dobrih primjera, uredne ljubavi i razboritih savjeta došlo mi ususret putem, kao što su braća iz Rima išli pred Pavla starom apijskom cestom.

Dives sum satis, dovoljno sam bogat. — Preobilno je moje bogatstvo. Kome bih ga upravo dao? Ljudima na zemlji i dušama vjernih mrtvih, onima, koji će doći, i onima, s kojima živim, svima, samome Bogu; moje hvale i zahvale i blaga mojih dviju posve praznih ruku. Samo se prazne ruke srdačno stišću, i upravo to im daje cijenu. I stoga neka moje također budu pune samo tebe i ničega drugoga!

XCV.

Imperavit febri.
Zapovjedio je groznici.

Nikada nijesi volio onoga, što nas uznemiruje. Grozničava uzbuđenost nije ti po volji. Čim uniđeš u kakav stan, namjeravaš u njemu mir učiniti. Sve su tvoje kretnje prema tišini.

A ja se neprestano mučim usred svojih groznica. Same dobre želje u mojoj duši pune su bijesa. Udaram desno i lijevo, kao što rade bolesnici u svome buncanju, i kada je sve mirno, ja govorim, da sve postaje dosadnim. Da li će se moje groznice ikada zaista izliječiti?

Gledaj, Gospodine, u srcu tvojih učenika vjera je često tako drhtava. Čovjek bi došao u napast da im rekne, neka se njome manje bave, tako se zlo za nju brinu. Oni u nju miješaju prekomjeran nemir savjesti ili strahovanja; sve hoće da bez obzira kude ili da bez promišljanja sve primaju; još ne znaju, kako se oči lagano otvaraju svijetlu, i o koji se nadnaravni sklad mogu međusobno osloniti dobra volja i poštena nakana. Boje se razuma kao kakva neprijatelja, a znanosti kao nepozvana gosta; njihov način života duše sliči životu grozničavih, koji odabrana jela pretvaraju u otrov i moraju se sustezati svakakvih vrsta hrane. Svojima naglostima upropastili su dobro zdravlje snažne i mirne vjere, te se ono

sad u njih vraća u obliku napada i opasnih stanja. To su bučna srca. Mnogo ih je kod tvojih vjernika.

Njihovo apostolsko djelovanje ne zna za umjerenost. Kada se pred njima govori ova riječ, srde se i u njoj hoće da vide samo kukavno popuštanje ili lijenost, koja o svemu sumnja. Ah, da si ih pustio da rade, već bi davno bili iz tvojih brazda počupali sve korijenje korova, ali bi zajedno s korovom počupali i dobro žito. Ti su buntovni i vatreni ljudi mnogo toga krivo činili tvome djelu. Oni se ne razumiju u vođenje nježnih stvari duše; oni neće da strpljivo čekaju zgodu, poslanu od Božje providnosti, i kada ti nijesi ni osudio ni zabacio, zbog obzira, kako sami kažu, oni pojure naprijed i nasiljem stanu otklanjati pogibelj.

O moj Bože, groznice me ubiše. Ne bi li mi ti mogao povratiti zdravlje? Kada mi zuji u ušima, slabo čujem tvoj glas, i kada težak san buncanja muti moj pogled, kako bih mogao raspoznati tvoju nazočnost i prepoznati tvoje glasnike? Moj život prolazi tako u zaduhanima djelima, koja mi ne puštaju nikakve pravilne uspomene. Mnogo naglih uzbuđenja, malo napretka, i trzaja, koji me rastavljaju, a da ne čine gipkijim. Sve je moje, i samo kajanje, grozničavo. Žurim se da opet uredim svoju nutarnjost, a da sebi ne dajem vremena, kako bih taj posao iskreno obavio, malo onako kao oni umni radnici, koji, siti zbrke i neurednosti svoga pisaćega stola, širom otvore ladice, u njih strpaju sve svoje spise, i pred svojim sada raspremljenim stolom misle, da su im stvari doista uredno smještene.

Nije lako pristati na duge rokove, koje nalažu svi poslovi prave odgoje. Da promijenimo misao, katkada je dovoljan samo časak vremena, ali da sredimo uvjerenje i da u središte svoga života postavimo skladan sustav, prijeko je potreban ustrajan i miran rad. Zgražam se od svega, što ne ide po zakonu moje ohole ćudljivosti, i lupam nogom, kada su stvari spore i kada tvoja volja određuje događajima drugu mjeru vremena, nego bi ja htio.

Izliječi me od mojih groznica! One su tako često kočile moju molitvu; prerano su iscrple moje zalihe plemenitosti. Poslije najdivnijih odluka mjesto da lagano idem, trčao sam kao luđak, posrtao sam u prvome sudaru i rušio se u jarke, kukavan i smiješan, nepopravljiv i nemoćan.

Prihvati me za ruku — *apprehensa manu eius, prihvativši je za ruku.* — Tako si negda liječio svoje bolesnike od groznice. Dodirom tvoje jakosti, koja umiruje, u njima je nestajalo nemira. Ti nijesi prestao biti liječnikom, jedinim liječnikom, i kada je tvoja ruka u mojoj, ili još bolje: kada je moja u tvojoj, još možemo nešto postići za tvoju slavu. Kada bi se moje oči opet izbistrile i bile bez straha, bez mržnje, bez uzbuđenja, čini mi se, da bih te neprestano dalje gledao. Protjeraj moje utvare i ukloni moje teške sne!

Kad bih vidio stvari u pravima njihovim odnosima, da li bih još mogao da ti sasvim mirno ne dadnem jedinstvenoga mjesta, koje ti pripada? Mora da negdje u mojoj duši ima, kako je to priča stavljala

u podrume starinskih dvorova, blago plemenitosti i požrtvovnosti, kojega još nitko nije pronašao. Za moje prave duševne sile, za svu onu ljepotu, kojom bih mogao postati po tvojoj milosti, ni za što od svega toga ne zna buncanje moje groznice, i ja se toga nikada neću moći dokopati svojim siromašnim nesvjesnim kretnjama. Vodi me, i kada više ne budem drhtao i tresao se i ništa ne vidio, pokaži mi ono, što si stavio u moj život, i božansku zadaću, koja unatoč mojoj dobi i mojima nevoljama po tvojoj volji i danas također ostaje dovoljnim razlogom moga života.

Imperavit ebri, zapovijedio je groznici. — Nijesam sam i čujem, kako oko mene bližnji, grozničav, cvokoće zubima i division od zime i ne može se držati na nogama, i kako mu se oči vrte, i kako mu se čelo jako znoji. Za sve ove, moj Bože, budi liječnikom; za preveć bojažljive savjesti, koje naša zločesta podrugljivost okrutno ismijehuje, i koji tako jako trpe, što ne mogu u miru živjeti; za klonule, koje veoma boli sjećanje na ono, što su zanemarili učiniti; za naprasite, koji nijesu nikada okusili blaženstva mirnih obzorja ni vedre radosti tihih noći! Ah, kada bi ti uništio sve naše groznice, i kada bi naše neprestano zdravlje tijela i duše moglo tebe napokon u tvojoj Svetoj Crkvi slaviti! Kada bismo mirno motrili svoje pogreške, kako bismo ih uništili, i pogreške drugih, kako bismo ih podnosili! Kada ne bi više bilo oporosti u našima sjećanjima, ni otrova u našima težnjama, ni zla žara u našoj ljubavi, tvoje bi se Otkupljenje dovršilo u nama, i mi bismo bili nalik na tvoju želju.

XCVI.

Psalmi graduales.
Pjesme na stepenicama.

Svako je naše djelovanje neko znamenje. Ti nam govoriš jezikom stvari, i tvoj nam nauk neprestano dolazi u najčednijim oblicima. U svome sam se životu tako često penjao po stepenicama. Kako da još nijesam opazio, da je ovaj tako čedni čin čitavo Evanđelje, i da mi je dovoljno shvatiti ga dobro, da bih baštinio staru mudrost i rasvijetlio se svjetlostima, koje čiste? A na koncu dok sam na zemlji, nemam drugo što činiti, nego da se penjem. Uzašašće je posljednja tajna tvojega vidljivoga života, i unatoč svojoj prirodnoj težini, moram ostvariti ovo čudo: da se dignem do tebe, koji si *in excelsis, na visini.*

Prezirao sam ove siromašne opomene. Stepenice mi se čine suhoparnima. Treba, da se pod njih sakrije sveti Aleksije, da bih mario za njih. A ipak su one ozbiljne i blage poput kakva stara odgojitelja; pobožne su i dostojanstvene, kao svećenik, stepenice, pred kojima stanu svećenici, prije nego počnu svetu Misu, stepenice, na podnožju kojih se moli *Confiteor, Ispovijedam se,* i na koje se može stupiti samo moleći ... *ut ad sancta sanctorum puris mereamur mentibus introire, da budemo dostojni čistih duša unići u svetinju nad svetinjama.* — Nijesu li prema hramskima stepenicama žurili tvoji učenici u deveti sat,

kada si dao Petru da izliječi uzetoga? Zar nas te stepenice ne potsjećaju na svetkovinu Prikazanja, a nijesi li i ti također lagano išao uz stepenice, da sretneš Pilata »na mjestu, koje se zvalo Lithostrotos«? Stepenice su vidjele, kako se također penje stari prorok Elizej, kada je došao u kuću Sunamićanke da oživi mrtva sinčića, koji je ležao na svome krevetu, na spratu, ... a sveti je Pavao naglo sišao niz stepenice, kada je opazio, da je dječak, koji je za dugih apostolovih govora sjedio na rubu prozora, pao — *somno ductus, dok je tvrdo spavao* — dolje na tvrdo tlo. I tvoji su mučenici isto tako znali ići uz stepenice stratišta, i odabrani je narod pjevao pjesme na stepenicama, kao što i mi još pjevamo pjesmu na stepenicama poslije poslanice. Sve je bilo posvećeno tvojom nazočnošću među nama; i kao što za uspomenu na tebe svetkujemo Posljednju Večeru, možemo također bez ijedne riječi pobožno penjati se uz stepenice... Jer ta nas kretnja očituje onakovima, kakvi smo: punim želja i težine i nesposobnim da se dižemo drukčije nego mučno, malenim koracima. Mi smo *aggravati, teško opterećeni*, a naša koljena dršću i sagiblju se, i naše srce lupa u našima grudima, kada i unatoč svojim bremenima moramo još same sebe nositi, sebe postaviti na više od sebe. Može se to postići. Stubu po stubu i pošlo nam je za rukom popeti se na vrtoglave tornjeve; praveći udubine u snijegu, klešući liticu, da u nju stavimo svoje noge, lagano smo, mi mravi, dosegli vrhunce planina. Gospodine, zar će se reći, da nemamo iste neustrašivosti,

kad se radi o tom da k tebi idemo, i da se od straha nećemo nikada smjeti da popnemo na tvoj Sinaj, da dođemo s tobom razgovarati i gledati te licem u lice? Kada mislim na golemu veličinu napora, osjećam se smrvljenim. Kako da radim, da bih dosegao nedostiživoga? Ali čega ne ostvarujemo odjedamput, to polučujemo katkada dijeleći posao, i meni, vjernu svojoj dužnosti i licem okrenutu k tebi, treba samo ići uz stube mojih dana. Otkako si ti sišao u našu ljudsku narav, otvoren je put da stignemo k tebi.

Haec est scala, qua descendit
Calceata deitas.
To su stube, kud je sišlo
Obuveno božanstvo.

Ti si obuo naše teške putničke cipele; postajući čovjekom dobro si znao, da je težak posao, da treba penjati se i silaziti i mučiti se pod težinom umora. S tobom bih se htio vratiti gore, odakle si sišao, i k tebi vapijem *de profundis, iz dubina* svoje nemoći. Svaki ću korak biti bliži tebi. Ne kaže li se, da krepost ima *stupnjeva* i molitva isto tako kao i poglavarstvo Crkve i devet zborova Svetih Anđela?

Stepenice su učiteljice strpljivosti i odlučne snage. Ako čovjek ne ide do navrh njih, uzaludno je bilo započinjati uzilaženje. Stati na pola puta znači uništiti sav raniji trud. Na običnome putu događa se, da čovjek može da ne ide naprijed. Šetao je, to je sve, i jedamput je pogledom zaokružio kraj, okreće se i vraća natrag. Nije ništa smiješno u tome. Ali kakav luđak šeta po stubama i vraća se istim putem nazad,

prije nego je stigao do trijema, na sprat, do vrata, na ravan prostor, koji jedino daju smisao čitavome njegovu penjanju? Svaki korak malo odrešitije nagovara na slijedeći, i čovjek je to luđi, što se kasnije vrati.

Gledam za sobom. Broj mojih proteklih dana dizao je moj život prema njegovu cilju, a godine moga djetinjstva iščezavaju dolje u magli sve umanjene kao dražice, kada ih odozgo gledamo. Nijesam više u istoj ravnini s ovim prošlim životom. Mogao bih stati i uzdisati, ali dolje više ne mogu sići. Sva je moja budućnost gore.

O moj Bože, večeras te molim samo jednu stvar. Daj, da me smrt ne iznenadi na polovici moga uzilaženja k tebi, nego bolje da broj mojih dana bude potpun, kao kod starih proroka, kad ti dođeš tražiti od mene velike račune! Broj mojih dana ustinu potpun, to jest: da prijeđem dužnosti, i da moj život bude na vrhuncu, koji je tvoja Providnost odvijeka unaprijed odredila za me u svome otkupiteljskome nacrtu. Ne bih htio, da moja duša ostane u osrednjim visinama; osobito ne bih želio, da s godinama gotovo i neopazice počnem silaziti.

I kada budem dnevno deset, dvadeset puta išao uz naše male stube, nastojat ću da sažmem čitav svoj život u taj čin: u nj ću staviti svu punoću njegova značenja i slavit ću te, jer da učinim uslugu ili da ti se svidim, ja usprkos svojoj naravnoj težini i teretu svoje slabosti, unatoč svemu, dižem se po stubama prema nebu.

XCVII.

Unigentus . . ., primogenitus.
Jedinorođeni . . ., prvorođeni.

Škola mudrosti duga je i burna. Istom kad smo rasuli puno nada, zasijali puteve svoga života razočaranjima kao hrastovim žirom, konačno se predajemo u volju Božju i u samoga Boga gomilamo blago svih naših želja. Mi možda još nijesmo shvatili, da je Jedinorođeni Božji Sin također prvenac stvorenja, i mi ne znamo ni sam razlog svoga života.

O moj Bože, veoma odlični propovjednici kušali su mi shvatljivo rastumačiti, da pripadam Gospodinu Isusu zajedno sa svima kršćanima, i dodavali su, da je Kristovo pravo nepovredivo, i da je svaki moj otpor buna i nepravda, jer je Krist moj Gospodar po pravu nasljedstva, po pravu izbora, po pravu pobjede. Častan je ovaj govor bez sumnje i po istinama, kojih je pun, i po starini, od koje potječe. Veoma je sigurno, da smo mi baština i dobitak i narod Kristov. Ali zašto je mojoj pobožnosti slabo i neugodno u ovim pravnim naukama, nekako kao putniku, koji bi imao samo na jednoj nozi cipelu, koja je inače izvrsna? Čini mi se, da su naravi prije prava, i ne mogu vjerovati, da sam jednom postao tvoj nekom vrstom prijenosa. Baština, izbor, dobitak: to su prava, koja nam dopuštaju zahtijevati kao svoju neku stvar, koje nijesmo sami napravili, a koja svojim

prvim podrijetlom ne bi bila naša. Ti si Jedini Sin, ali si također *primogenitus, prvenac*, i za tebe je sve stvoreno. Kao Utjelovljena riječ bio si odvijeka predmet ljubavi Oca, a tvoje Utjelovljenje ne može biti samo slučajni događaj u redu događaja, koje je Bog htio. Ono treba svima stvarima da daje njihov smisao, kao što svrha daje vrijednost svima sredstvima.

Ja sam radi tebe; da tebe nije bilo, ja nikada ne bih bio stvoren, i zvijezde ne bi nikada bile zasjale na nebu, i svijetlo se ne bi nikada bilo od tame rastavilo, i isti bezdan ne bi prvih dana svijeta bio kao dijete drijemao pod zaštitom tvoga Duha. Ti si razlog svih stvorenja — *propter quem... omnia, zbog kojega je sve.*

Nijesu mi potrebna prava ni povijesni izvori, svoj ti život dugujem; a neću ponavljati kao tvrdoglavi kršćani, o kojima piše sveti Ignacije Antiohijski: *Nisi in archivis repperero, non credam. Ne nađem li zapisano u starim knjigama, neću vjerovati.* Da ti nijesi sam razlog moga života, da sva moja braća samim time, što su ljudi, nijesu upravljena prema samome tebi kao svome nužnome svršetku, da kukci, ptice, biljke i oluje nemaju u tebi svoga tumačenja i svoga značenja, ti bi za me i za svijet bio ugledan stranac, osoba visoka roda, i mi bismo te pristojno primili, možda i srdačno, ali nikada s potpunim zanosom bića, koje sebe nalazi u svome svršetku i koje se zatvara u konačno. Što je posljednje, mora također biti prvo. Ja se mogu zaustaviti samo kod svoje svrhe, a svrha je ostvarenje prve misli, koja mi je

dala život. Kraj, svrha u svima je počecima još nevidljiva, ali djelatna. Sve te je pripravljalo, jer te je sve čekalo. Neću biti tvoj po pravima i vezama i pravničkima uzicama i dužnostima, koje dolaze izvana. Znam dobro, da moj život ima samo jedan najviši zakon: biti tvoj što je moguće dublje i što je moguće potpunije i samo po tebi postati svoj. Riječi također dobivaju svoje značenje od same rečenice, za koju postoje, a kamenje je klesano za zgradu, u kojoj mora dobiti mjesto. Ti nijesi prekasno došao kao jednostavni ispravak početnoga djela, nego je prvom božanskom odlukom sve uređeno prema tebi, i u svima redovima ti imaš prednost. Bogoslovima ću ostaviti pohvalnu zadaću da pokažu, kako ove istine ne oduzimlju ništa tvojoj jedinstvenoj i nužnoj ulozi Otkupitelja, i ponavljat ću sa starim našim redovnicima, koji su svoj život posvetili razmišljajnom molitvom:

O Sanctorum Sancte mirabilis,
Toti mundo desiderabilis,
Homo potens et Deus humilis,
Non est tibi nec erit similis.
Deus meus.

O svih Svetih ti predivni Sveče,
Svega svijeta željo željkovana,
Mužu snažni i Bože ponizni,
Tebi nije nit će slična biti,
Bože moj!

O ti, koji si divan Svetac među svima svecima, kojega čitavi svijet želi jednom jedincatom željom,

ti, koji ostvaruješ ovo čudo svemogućnosti u čovjeku i poniznosti u Bogu, nema ga niti će ga ikada biti, tko bi na te nalik bio, Bože moj!

Ići ću k tebi kao k svojoj ravnoteži i svome vječnome životu. Ti u svojim dvjema rukama držiš moje biće i ti si moja nagrada, jer je u tebi sve moje savršenstvo. Između nas dvojice nije samo zakonska veza i obaveze određene od pravnika, tu je sam zahtjev moga života, koji je nesposoban da se brani i da se shvaća, ako se ne slijeva u tvoju beskrajnost.

Dugo sam te tražio očiju zavezanih ludim mojim ćudljivostima i hvatajući na svome putu desno i lijevo sve, što bi moje ruke pipajući mogle naći. Mnogo sam štete počinio tijekom svojih smrtnih dana i često sam na svojim sljepačkim putevima prekoračio sve one crte, koje su ljudi zabilježili na zemlji, a koje zovu svojim pravima i svojim povlasticama; mnogo sam puta uvrijedio ove ljude, svoje bližnje; išao sam na njihovo zemljište; kršio sam njihove propise; katkada sam provaljivao ograde, za koje se zaklanjaju, a oni su mi oštro naplaćivali moje obijesti. Da sam onu silu, koju sam utrošio skićući se kojekud, upotrijebio da se k tebi približim; da sam bolje bio shvatio, da si ti moja jedina vrijednost, i da sam ja radi tebe kao vojnik zbog pobjede, manje bih bio robom svojih polovičnosti i manje nedostojan da se zovem tvojim svjedokom. — *Eritis mihi testes, bit ćete mi svjedocima.*

XCVIII.

Qui diligunt adventum eius.
Koji se raduju njegovu dolasku.

Zovem te *mojim* Bogom. Ova se posvojna zamjenica čini tako čudnovato častohlepnom, ali kada o njoj razmišljam, pogled se mijenja. Više mi se ne pokazuje častoljublje čovjeka, nego tvoje ljubazno popuštanje. Pokazujući mi visine, za kojima nijesam mogao težiti, ova mi posvojna zamjenica daje da vidim, odakle si došao k meni. Ima dakle od mene do tebe puteva svijetla; ima staza slasti, koje k Bogu vode moju molitvu sigurnije nego pošiljke poštanskih skoroteča na našim zemaljskim putevima. Nikada nije prekinuta veza između moga Otkupitelja i onoga, kojega je otkupio. On je došao, on će opet brzo doći.

Gdje su oni, koji se raduju ovome tajanstvenome Dolasku? Krist unilazi u naše živote poput plužnoga crtala, a njiva je naših želja zbijena, i grumenje se opire. Mi nećemo, da nas Providnost razbija i u prah pretvara, i dovoljno je, da nam kakova stvar bude teška, i mi u njoj ne priznajemo božanskog djelovanja. A ipak je Nebeski Otac ratar, on je to sam rekao, *agricola est, težak je.* I odavno smo dolazili do ushićenja pred široko odvaljenima brazdama. Zašto postajemo tako nepovjerljivima, kada

služimo kao brazde velikim oranjima Vječnoga? Čemu one pobune, kada nas on okreće po svojoj volji, i kada nas njegova volja temeljito ispituje i pretražuje i odjednom otkriva svijetlu naše bijedne želje?

Radovati se njegovu tajanstvenome Dolasku? Za to treba katkada velike hrabrosti. Gnjili zub, koji gleda, kako dolaze kliješta kirurga; visoka stara šuma, koja gleda kako se drvar približuje; rujanski orah, koji gleda, kako dolazi skupina seoskih dječaka, oboružanih dugačkima motkama; svi, koji će se domalo drmati, plijeniti, skraćivati, kresati, čupati možda iz njihovih prirodnih veza, udarati kušnjama, da daju sve svoje plodove, trebat će da imaju u duši vjeru bez oblaka, svima će njima trebati vjernost, koja ne zna za klonulost, kada Krist velikih zahtjeva, nenadan i jak k njima dođe. Rado ću sam od svoje volje dati; ne volim, da uzimaju iz moje kuće, a da me ne pitaju za mišljenje, a Bog to ipak vazda čini, i ja opažam da me bez moga znanja robi i da mi zapovijeda da prekasno potvrđujem ove božanske krađe. Moje tako dobro uređene osnove, a koje su zbog kakve male nepredviđene pojedinosti bijedno propale; moji pothvati, tako dobro umetnuti u okvir mojih želja kao zubi u udubine čeljusti, a koje je on naglo došao povaditi i razbiti ... i sve one stvari, do kojih mi je bilo stalo, i na koje sam se bojao vidjeti da upravlja svoj pogled; sve moje neznatne čedne radosti i moji mirni odmori! Ah, kada je on došao, uklonio ih je do posljednjega, a ja ne imadoh kada ni da promucam kakve prigovore. On je došao, i ja sam odmah razumio: Nema više pomoći, Gospodine! Treba, da dam to i sve ostalo. Svoje večeri djelima; svoje dane radu; svoje slobodne časove siromasima; svoju noć molitvi; svoje praznike požrtvovnosti... Uzmi sve!

Qui diligunt adventum eius, koji se raduju njegovu dolasku. — Gdje su oni, koji ga ljube, kada dolazi u njihov život; gdje su osobito oni, koji s ljubavlju pospješuju čas njegova dolaska k dušama, koje ga ne poznaju, i hoće da mu unaprijed priprave dijelove svijeta, koji su još nevjernički? Širenje vjere moralo bi biti našom neprestanom brigom, prvom našom željom i uzrokom naše radosti. Koliko ih je, kojima ova briga kod nas nekada smeta spavati? Kada čovjek čeka kakovu novost, kada očekuje dolazak prijatelja, ne može zaspati. Večer silazi, noć pada, ali na rubu prozora čovjek bdije zagledavši se u zvijezde. Da li ih je puno među nama, koji prisluškuju tako u šutnji potajni tutanj koraka Otkupitelja, koji silazi niz naše zemaljske putove k ovcama svojega stada?

Mi smo se uredili u prilično udobnu životu, i odgađanja drugoga dolaska mogu se produljivati, a da mi od toga ne osjetimo neugodnosti. »Dolinu suza« nastojali smo učiniti što je moguće prijatnijom, a upravo se protiv naše volje još po njoj vuče trpnja. Da nam kažu, da nam se mjesto budućega neba dopušta da zauvijek ostanemo na zemlji, i da imamo slobodu da na njoj sebi savijemo gnijezdo, mislim,

da bi nas se mnogo veselo odlučilo za taj smjeli pothvat žaleći samo, što ne možemo k tome još na zemlju skinuti nebo. Kristov je dolazak radostan glas samo za čista srca i što se taj dolazak više približuje, to bolje vidim, da je moj jednostavni život sav umazan od razasutih mrlja, od pogrešaka; moj život, čovjeka slaba i mlitava, čovjeka bez velike čvrstoće, bogatijega neodlučnima tlapnjama nego istinskim zaslugama, čovjeka sklona da svoje želje smatra svojim djelima i svoje štovanje sama sebe svojom pravom vrijednošću. A upravo sve to obmanjivanje udaljuje nas od Krista i smeta nam živo željeti njegov dolazak, klicati od veselja, kada nas uvjeravaju, da ćemo ga jednoga budućega dana sresti. — *Laetus iudicem sustinet. Veselo pred sucem stoji.*

Naši prvi oci u vjeri, Gospodine, čekahu te kao zoru. Ti ćeš doći na svršetku vremena, u tvoj čas, kada sam budeš odlučio, i kada sve bude gotovo za konačni sud. Šta još imaš staviti u moje ruke, i od čega će biti moja vječna sreća? Ti mi imaš darovati oproštenje... oproštenje, koje si ti dao. Ja ću klečati u nevidljivome svetištu, dok ne budem dobio ovoga oproštenja, kao što se ređenicima naređuje, da ne odu iz crkve, u kojoj se posvećuju, dok se Misa ne svrši, i dok ne prime blagoslov od biskupa — *nisi missa finita et benedictione Pontificis accepta, dok se Misa ne svrši i dok biskup ne dadne blagoslova.* — Ti ćeš mi dati oproštenje i ustrajnost također, onaj uzvišeni dar, koji kriješ kao biser u oporosti smrti,

oslobodilteljski znak tvojih preodređenih. Ja to čekam, morao bih se za to bolje pripravljati i živjeti u tome blaženome čekanju — *corde suspenso, napeta srca.* — O moj Bože, s obzirom na tvoj konačni dolazak uništi u meni grijeh, koji smeta tvome djelu, razbij sve, što čini zaklon i slavi pobjedničko slavlje nad svime, što još čini kvar, i dođi u svoj čas kao Gospodar, kojega odavno želimo!

XCIX.

Requiem aeternam.
Pokoj vječni.

To je konačna želja, posljednja riječ, koju Crkva podastire tvome milosrđu za vjerne mrtve, a budući da će svi živi jednoć biti mrtvi, naš život treba da stigne k tome kraju, ako smo pozvani u konačno blaženstvo. Razmišljajući o tome nimalo se ne gubim... Ja promatram taj *Requiem, Pokoj,* kao kormilar što promatra uski prolaz između dva rta nasipa na ulazu u luku... Po Pokoju svi treba da dođu u raj, i ja ispitujem, da li sam doista po njihovoj mjeri, ne izbočuju li se moje suvišne želje na sve strane, i može li se božanska strogost ove spasonosne riječi prilagoditi svoj mojoj neobičnoj raskošnosti i svima mojima sebičnim nakitima bez vrijednosti.

Requiem aeternam... Pokoj vječni... Konačni pokoj! Tvoja je Sveta Crkva unatoč svima pustolovnim učenjacima već odredila, da se nauka o čistilištu mora vjerovati kao od Boga objavljena. Utješnim riječima Crkva je to izrazila: u kanonu Mise zove Crkva čistilište »pokojem u Kristu«, — *in Christo quiescentibus, koji počivaju u Kristu,* — i »snom mira« — *»in somno pacis, u snu mira«.* — Sama riječ *počivalište,* kako se često zove groblje, ne znači li da su naši vjerni mrtvi usnuli? I kada je sva Crkva govorila grčkim jezikom, nitko nije mogao drukčije ra-

zumjeti. Da, tvoji odabranici napreduju u miru prema tome, koliko se k tebi približuju, i pokoj duša, koje se bore i pouzdavaju se, odriču se sebe i predaju u volju Božju, početak je raja. A pokoj duša, koje trpe, još je dublji. One se više ne uzrujavaju i ne uznemiruju, nema više kod njih nikakva pokreta bune, nikakve želje protivne tvojima, nikakva grešna otpora. Sva je njihova volja prema tvome zakonu. Ove duše poznaju mir, koji nadilazi svako osjećanje, i predaju se tvojima rukama, koje čiste, kao što se čovjek predaje ljubavi i kao što se prepušta Istini. Tajanstveno i vrlo nježno i vrlo blago trpljenje, koje ne može izazvati ni potresa ni nagla uzbuđenja, ni strahovanja ni uzmicanja, trpljenje očekivanja više nego promjene, i u kojemu pokoj duše nije promijenjen.

Nebo će biti još potpuniji i neograničeniji pokoj. — *Requiem aeternam, vječni pokoj.* — O moj Bože, hoće li moje savršenstvo biti u tome, da više ne radim? Je li nerad konac moga života? Kako će me besposlica moći zasititi? I da li ću biti sretan, što nemam više ništa raditi? Strah me je, da ne razumijem plemenitoga smisla ove stare riječi *Requiem aeternam, Pokoj vječni,* i bojim se, da moje slabo razumijevanje ne bude uzrokom, da prezrem tvoj dar.

Jer istina je bez sumnje, da nas rad troši, ali ti također dobro znaš, da nas samo on usavršuje, a mi smo skrenuli k lažljivim podlostima vazda, kada smo pustili taj spasonosni napor, koji nas stišće i čuva, kao što nevidljiva vrpca veže sve strukove

široko rasprostrte kite cvijeća. Istina je, da je nekada svagdanji rad derao moje rame, i da sam nosio teških bremena, kao što lađari putevima kraj obale vuku teške čamce pomoću konopa, koje su svezali preko grudi; ali da se nijesam morao jako mučiti, postao bih veoma prost, a u Kapui ne treba tražiti ratnika. Zar bi mir, bez rada, ikada ikoga mogao potpuno zadovoljiti? Toliko mu dobara dugujem, — tome oštrome trudu. Ukloniti iz mojega života časove, koji su mi bili mučni, značilo bi otjerati sve moje zasluge i sigurno izbrisati moje najmilije uspomene. A ipak bolje je imati nego željeti; biti jedno s tobom bolje je nego težiti za tobom; tebe poznavati bolje je nego nagađati o tebi, a to si ti bez sumnje htio reći, kada si svoju Crkvu nadahnuo ovim prijatnim riječima tako tužna napjeva: *Requiem aeternam, Pokoj vječni.*

A pokoj u tebi nije sličan našim nestalnim odmorima. Naš je odmor vazda na zemlji pun raspadanja, nečistoće i smrti; on je odmor prestankom, a nikada odmor punoćom. Puna i prazna čaša dva su oblika odmora, dva *kraja,* a ja vazda silazim k ovome drugome. Moj odmor nije odmor plime, nego oseke, i ja se mučim, da se okrijepim zaustavljajući naprezanje i umanjujući uspjeh.

Tvoj je pokoj svršetak. Tvoj stvoriteljski odmor, onaj one subote bez sutona, koja još traje i vječno će trajati — *requievit die septimo, sedmi je dan počinuo* — tko bi se o tome pokoju drznuo govoriti kao o neke vrsti ljenčarenju, kome bi dakle

palo na pamet grditi ovu božansku djelatnost koja mu daje da živi?

Stvorenje, u kojem sam, djelo je tvojega pokoja, i moja će vječnost biti djelo tvojega mira, kada budem tako tvoj, da ništa u meni neće biti bez tebe; i kada u jedinstvu s tobom budem ljubio tvoje djelo i njegovo nestvoreno počelo; jednoga u tri osobe.

Tvoj je počinak sklad, moj se zemaljski odmor uvijek sastoji od nekog dokidanja. Ja ostvarujem jedinstvo uklanjajući ono, čega ne mogu pokoriti, ali ti znaš, kako se najrazličitije stvari mogu složiti, i ti ne moraš ničega uništiti, da utvrdiš vječni red. *Nihil eorum odisti quae fecisti, ništa ne mrziš što si stvorio.*

Sve, što je konačno, potsjeća na tebe. Daj, da se u tebi svršim zauvijek. Nijesam te molio da živim; moje ništavilo nije se protivilo, kada si mi dao da budem. Ja nijesam molio krštenja. Kada mi se svijest probudila, vidio sam, da si već bio zauzeo moj život, i da sam obilježen tvojim znakom. Što sam, to sam samo po tebi, i moja je vrijednost što mogu stići k tebi i što me od mojega početka privlačiš k svojoj ljubavi. Dovrši svoje djelo i ubij sva moja opiranja. Kada je Mojsije kao novorođenče plovio Nilom u svojoj maloj košari od vrbe zatvoren, samo si ti znao da će to dijete jednom voditi tvoj narod, da će doći s tobom razgovarati na brdu i umrijeti u tvome zagrljaju — *in osculo Domini, u Gospodinovu zagrljaju.*

Unatoč mojoj bijedi ti mi nalažeš vjerovati, da je u me postavljena neka božanska zadaća. Ti nećeš,

da ja za se čuvam sićušne misli, i u svome djelu ufanja svaki dan ponavljam, da od tvojega milosrđa očekujem rajsko gledanje. Ja sam manje nešto od djeteta u vrbovoj košari, ja više nemam njegove svježine i moj život već odavno bježi u prošlost. Gospodine, moji dani padaju jedan za drugim kao jesensko voće u vrijeme velikih večernjih vjetrova po opustošenima voćnjacima. Vodi me po svojima putovima u svoj pokoj! Daj mi mir oslobođene i povjerljive duše; ako smatraš za dobro, provedi me, kako ti se bude svidjelo pokojem čišćenja duša, koje se spremaju da te poslije smrti zauvijek imaju; i napokon — učinit ćeš to, kako si učinio i sve drugo, po neizmjernoj dobroti — napokon usliši nada mnom golemu želju Svete Crkve, moje majke, želju svih mojih kršćanskih pređa i tvojega Duha tješitelja; da, nada mnom i nad svim svojima usliši onaj svečani: *Requiem aeternam, Pokoj vječni;* i — *Lux perpetua, Svjetlost vječna,* — koja ćeš biti ti sam, i *In pace, U miru,* koji na koljenima molim od tebe.

KONAC TREĆE I POSLJEDNJE SERIJE.

SADRŽAJ:

